

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

I. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1871, JUNIUS 1.

22. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Teendők.

(Vonatkozással Demeter Samu nyílt levelére.)

IV.

A kik a történet-tudománnyal úgy foglalkoznak, hogy nem csupán az események egymásutánját vizsgálják, hanem bele merülnek annak szellemébe, kutatják bölcsészetét: megállithatni vélték, hogy a protestantismusnak élet-teljessége nem külső körülményektől függ, nem az esetlegesség adja; hanem az a belső erő, az az intensiv tömörség, mely a látszatot mellőzve, az akaratnak erejében, a jellem szilárdságában, az értelemnek és a szívnek lehefő tökélyében találja diadalát. Innen, a protestans államokat, s bennök a társadalmi viszonyt olyannak tüntetik elő, melyek sokkal többet tettek arra nézve, hogy a vallásos-erkölcsi élet postulatumai: az egyszerű bensőség; erényhez, igazsághoz való ragaszkodás, az öntudat méltósága, és az evangeliomi szeretet munkái érvényre jussanak: mint bármely más felekezethez tartozók.

Mi ugyan nem vagyunk hajlandók Poroszország páratlan, és részben szégyenletes diadalát protestans fegyvereinek tulajdonítani; de látva, ismerve a tapasztalatból azon institutioit, melyekkel hat, munkál arra, hogy embert növeljen; látva azokat az intézeteket, melyek a humanismus templomai: kész szívvel fogadjuk el az érintett állítást. És még inkább, ha Angliára, Amerikára és a kis Hollandra függeszszük tekintetünket. Hol, merre fogjátok még megtalálni azt a hangya-szorgalmu buzgóságot, azt a verejték-hullatást nem sajnáló fáradhatatlanságot, azt az áldozatkészséget? Nézzétek azt az önzőnek gúnyolt angolt, amerikai, hollandit: tartva nem egyszer lármás meetingjeit, milliókat gyűjtve úgy saját oltárainak tiszteletére, mint a külföldi missio ügyére; nézzétek azt a tiszteletet, melylyel respectálja törvényeit, ha egyszer — törvény; nézzétek azokat a házakat, melyeket paloták fényével emel az árvák, lelencek, kol-dusok, bukottak számára; nézzétek azt a családi életet, mely házát az urnak templomává alakítja, és a

biblia és a zsoltár mellett megszenteli a hetedik napot; szóval: nézzétek azt az ő, hagyományos puritana erkölcsöt: és tisztelettel hájolvatok meg ama nép előtt, mely a történelem ama tanítását megvalósítja.

És vajjon, az „irodalmilag reformált tudomány“ adja mindezt? Hisz, tudományos vita van ott is — kell lenni mindenütt, hol élet van — de mi még hírét se hallottuk, hogy csak egy tételt is elvetettek volna határozat utján; ellenkezőleg, merevebb ragaszkodást a régi formákhoz sehol se láthatni, mint éppen amaz országokban.

Vagy tán, mert gazdagok? Igaz, anyagi segély-forrásaik majdnem kimerithetetlenek. Ám, a világ minden kincse sem elég annak, ki megbecsülni, nem tudja; felhasználni, nem képes.

Nem; nem az „irodalmilag reformált tudomány“; és nem is a gazdagság adja mindezt, mert csak fillérekből gyűl be: hanem, az a jótékony szellem, melyet a reformatio keltett életre és táplál naponkint; a protestantismusnak amaz élő lelke, mely a bibliának holt betűit megeleveníti, s nem gondol begyepesedett confessiokra és elavult dogmákra; adja az a hatalom, az a méltóság, melynek neve: erkölcsi erő; protestans öntudat „Menjetek, s cselekedjétek ugyanazt!“

„Mert az aratni való gabona, bizony, hogy sok, de az arató kevés!“ Bizony hogy sok! mert ha szétnézünk magunk körül... Fáj ugyan kimondani; de a hol seb van, meggyőződésünk szerint: be kell metszeni a vérnek hullásáig, hogy meggyógyulhassunk; nevén kell neveznünk a gyermeket. Ha szétnézünk magunk körül: minden egyebet látunk, csak nem azt, mely bennünk a protestánst előtűntetné. Látjuk e népet teljes tanulatlanságban; elmerülve nem egy babonás hitbe; irtozva még gondolatától is annak, hogy az önfentartás nemes öntudatánál fogva, csak egy mustár-magnyi áldozatot hozzon a közre, hacsak nem kivételesen; s ezzel ellenkezőleg, látjuk, hogy megenged magának oly élvezetet, mely kivetközteti emberi méltóságából, s szilajságában

rombol és meggyalázza önmagát; mert bár a vallásnak szükségét születésével örökölte szívében, de azt, a mi benne isteni, nem érti, nem érzi.

Azután, ott van az, mit „társadalomnak“ szoktak nevezni és a mely már a kulturának bizonyos mértékét föltételezi. Nézzétek meg annak minden osztályát; figyeljétek meg vágyait, ohajtásait, szenvedélyeit, hajlamait; vizsgáljátok meg azokat az indokokat, melyek vezetik érzelmeiben, cselekedeteiben; tanulmányozzátok, hogy vajjon lelkének tudványa érez-e vonzatást, hogy a vallás igazságaival elégítse ki azt; avagy — csak mulatságból—foglalkozik-e azzal; bir-e öntudatos ismeretével annak, hogy mért protestáns, minő szent jogok és minő felemelő kötelességek vannak azzal összekötve; nézzétek utána, hogy áldozat-készségének morzsáiból hány humanus intézetet alapított egy félszázad óta: s szomoruan fogjátok bevallani, hogy a történet-írók által felállított ama főnnebbi igazság ránk csak igen-igen szorványosan alkalmazható.

Nem mondjuk, hogy a vallás institutioi hatalmukat nem gyakorolják az emberi szívekre, annak érzelmeire, hajlamaira. De kérjük: vajjon, a mi dogmáink okai-e e megdermedésnek; e terméketlen fige-fa-életnek? Hát azok, kik ma is virágzó főtanodáinkat fundálták; egyházainkat életre hívták, ellátták clenodiumokkal sat. minő hatalomnak parancs-szavára tették mindezeket? Annak, a mely ma hanyatlásba van, sőt veszendő félben; annak a hatalomnak kényszere alatt, mely csodákat mivel, ha teremtő-erejének teljességében van, és ez: a vallásos öntudat; erkölcsi erő; a protestáns megtörhetetlenség!

Ezt felköltetni, munkaképessé tenni; ime, ez az első „teendőink“ sorában. Mig a népet egész öszszességében meg nem tanítjátok, hogy érezze azt a méltóságot, melyet az önfentartás joga ad; mig ki nem irtjátok szívéből azt a könnyen megingatható hajlamot, mely a corruptionnak enged; mig szokásait nem kormányozzátok, hogy őszhangba maradjanak a természet örök törvényeivel; mig józan mértékletességre nem szoktatjátok; mig meg nem tanítjátok, hogy jogát követelvén, kötelességeit is teljesítenie kell; mig oda nem fejtetik, hogy féltékenyen őrizze becsület-érzésének szeplőtlen tisztaságát; mig fel nem költítetek keblében a haladás után való vágyat — s mindezeket az adott körülményekhez képest minél szélesebb körben: adhatjátok kezébe az „irodalmilag reformált tudományt;“ mert az nem lesz egyéb, mint irott malaszt; holt betű, melynek ő lesz, festett koporsója.

Ne mondjátok nekünk, hogy enynyit akarván, utopiát kergetünk, s ábrándozunk. Ellenkezőleg, ez az egyetlen biztos út; ez az a munkakör, hol mindenki érvényesítheti áldást hozólag legparányibb tehetségét. Nem „országos“ reform-egyletre van nekünk szükségünk, mely a titkok méjjségeit vizsgálja; hanem „egyletekre minden községben“, mely körébe vonja a takarékoságot; mértékletességet; a tartozkodást, isten nevét hiában venni fel; árva-gyermekeket fölnevelni; elhagyottakat megmenteni az elbukástól, szóval: mindazt, mely az erkölcsi életnek oly lendületet adjon, mi harmoniában legyen az evangyeliommal, mely a szívnek, a kedélynek vállalása, s nem a tudós dogmáké akkint, a minővé azok tették, kik meggyalázzák a Krisztust minden nap, s legközelebről magát az Istent!

Jaj, ez emberi erőt felülhaladó munka! Ám, mentől nagyobb, annál inkább bizonyítja, hogy képzeletet felülmuló mulasztással állunk szemben, melyet meg nem orvosolhatunk azzal a kényelmes expedienssel, hogy egy néhány dogmát két napi gyűlésezés után elseprünk, egy pár banquettet végig eszünk s megpihenünk „quasi re bene gesta.“ De praedicálni az igét „alkalmas és alkalmatlan“ időben; örködni a népnek lelki élete felett, mintha a gondviselés volnátok; megtagadni magatokat egy nap százszor; el nem fáradni soha és újból kezdeni ezerszer: ez a becsületes munka, melylyel használni fogtok az egyeseknek, a társadalomnak, a hazának, a vallásnak, a jövőnek; a ki így tesz, az „lelki atya“, az apostól és nem háborút szító tagja a niceai, vagy nem tudom, melyik szent conciliumnak. Nem egy napi munka; eredményét — fájdalom! — mi, valószínűleg, meg nem érjük; de aratni fogja egy boldogabb kor, és az nagyságából nem fog sajnálni egy sugárt, mely begyepesült sirunkat bevilágítja az emlékezet dicsőségével!

Hogy e munkában előhaladást láthassatok: szövetkezzetek az iskolával és a templommal. Éltetőket tegyétek rá, hogy e kettő abban a tiszteletben részesüljen, mely megilleti, mint a világosság-nak örök forrásait, mint az urnak hajlékait. Sokan mondják rontsátok le templomaitokat, ha van jó iskolátok! Bocsáss meg nékiek uram, mert nem tudják, mit beszélnek! E kettő oly elválaszthatatlan, mint a test a lélektől; mint az élettől a levegő föltételei egymásnak. Az iskola a kicsinyek temploma; a templom a nagyok iskolája. E kettőnek virágzó állapotra való emelése: a második „teendő.“

Virágzó állapotra kell emelni az iskolát, a hol van; teremteni kell, a hol nincs; mert jaj azoknak, kik felelősek isten, anyaszentegyházunk, hazánk előtt:

a rájuk bizott népnek tudatlanságáért, mit fönebb statistikailag kimutattunk; mert a szabadság, mint a felvilágosodott lélek jogainak maximuma, a tudatlanság kezében nem egyéb, mint saját élete ellen föl-emelt fegyver.

És tekintsék meg népnevelésünk ügyét egész Erdélyben — kivéve egy néhány községet — és a leg-méjjebb elkeseredéssel kell látnotok a tökéletes primitiv állapotot majd minden vidéken, a mint lapunkból mindenki meggyőződhetik, mert szándékosan, bár fájó szívvvel, mindannyiszor felhívtuk rá a figyelmet. Ez így nem maradhat; mert ez botrány protestans voltunkkal szemben; égre kiáltó bűn hazánk ellen. — Ám, kitől várjátok a segedelmet? A manát hiában esengjük, mert ezt a csodát sem a megavasult dogmák, sem az „irodalmilag reformált tudomány“ nem fogja megadni. — Az államtól? Sokat tesz az állam. Hozott egy népiskolai törvényt, mely becsületére válnék bármely népnek. Szép, felséges. Munkája egy oly szép léleknek, mint a néhai cultus-minister volt. Látjuk-e eredményeit? Igen, oda dobtá az Erisz almáját a „köz-ségi és felekezeti iskola“ közé és két, majdnem egyforma erőnek egymás ellen való küzdelme, helytt maradásra kényszeríti magát e legszentebb ügyet. Mert a helyett, hogy a legrosszabb esetben: nemes versenyt igyekeznék felköltetni a kormány az által, hogy valóban minta-iskolákat állítva fel ott, a hol absolute nincs: nálunk legalább — tudunkra — csak annyit tettek a tanfelügyelő urak közül a legtöbbben, hogy a hol vagy egy jobb lábbon álló felekezeti iskolát találtak, azt elhódítani igyekeztek, hogy községi véteven, tán bemutassák a fényes (!) eredményt, mint vékony kamatját azon 230,000 forintnak, a menyinyibe kerülnek évenként e „kir. tanácsos“ urak az államnak.

Bárminő politikátlan legyen is, mi — csak személyünkre vonatkozólag — nem óvakodunk kimondani, hogy a nevelés ügyét az államénak tartjuk: ha egy nép volnánk nyelvben, érzelemben, gondolatban; de, mint erdélyiek — értsük meg jól: erdélyiek, a hol veszélyeztetve látjuk existentiánkat minden tekintetben: a felekezeti iskolák mellett buzgólkodunk, hogy megmenthesstük vallásunkat, egyházunkat, és magyarságunkat.

Irtózatoss helyzet! Azt követelni a törvényhozástól, hogy minden országrésznek más törvényt hozzon. Ez lehetetlen! Mi itt látjuk a veszélyt, és mégis engedelmesskedjünk a törvénynek, mert jó hazafiak vagyunk. Ez is lehetetlen! És mégis lehetséges volna, ha látónók, hogy államunk abban a helyzetben van, hogy kezébe vegye ez ügyet. Poroszország 1871 re, a tan-

ügyi budgetben öt millióval áll elé. — Schweiznak egyetlen cantona sincs, mely egymillió francot ne fordítana ez ügyre. Hol vagyunk mi ezek megett; holott azok nem a teremtésnél vannak, hanem csak a fentartásnál; és mi budgetünkben nyomorult ötszáz ezer forinttal figurálunk. Ez is jó globusra; meg irkákra. —

És mégis, lehetségesnek kell lenni. Ha az állam nem jöhet segítségünkre: tegyük azt mi az állam részére. Buzgólkodjunk, fáradjunk. Vessük munkára magunkat; szorgalmunk igyekezetét gyűjtsük évről-évre; használjunk fel minden becsületes eszközt, hogy „iskola i t ő k é t“ alapíthassunk: ekkor a miénk lesz az iskola; s vele használunk a vallásnak; használunk hazánknak s az emberiségnek. — Ezt kell hogy eredményezze a népnek erkölcsi öntudatra való emelése; és az a gondolat, hogy rólunk — protestánsokról, — istenen kívül, csak mi magunk gondoskodhatunk.

— Mi csak érintjük e fontos kérdéseket ez alkalommal, megvitatásuk fenmarad mindenki számára.

Menjünk tovább.

Szász Gerő.

A nyolcadik tanári értekezletről.

Nagy-Enyed, 1871. május 23.

Az erdélyi ev. ref. fő- és középtanodák tanárai 1863 óta évenként, pünköst hetében, vándorgyűléseket szoktak tartani, sorban az egyes tanodák székhelyein. A sort 8 évvel ezelőtt Enyed nyitotta meg, s most másodízben fogadja vendégszerető falai közé a testvértanodák képviselőit. Erről a gyűlésről küldöm rövid értesítésemet a „Prot. Közöny“ olvasói számára.

„Ki érkezett meg? hányan jöttetek?“ kérdők tegnap este, midőn távolról jött barátainkkal kezét szorítánk s a mint magunkat számbavevők: a 11 helybelin kívül, 12 gyűléstagot számláltunk össze. Csak Zilah hiányzik: miként jelenték „véletlen, gátló körülmények miatt.“ Kolozsvárról 4-en vagyunk itt, Vásárhelyről 5-en jöttek, Udvarhelyről 3-an, Szászváros és Sepső-Szentgyörgy igazgató-tanárai egyszer sem szoktak hiányozni; s emlékül a múltból és intőjelül a jövőre: köztünk vannak a vásárhelyi kir. táblához kilépett Gyarmati Sámuel és Dósa Miklós, s a nevelésügyi kérdéseink megoldásánál oly nehezen nélkülözhető Gáspár János tanfelügyelő, — volt tanártársaink.

Értekezletünk ma délelőtt 10¹/₂ órakor a ref. főtanoda nagy termében, Hegedűs János rector professor előnöklete alatt nyílt meg. A tanárokon s 50--60 érettebb tanuló ifjun kívül, mintegy 50 tagból álló diszes résztvevő közönség helyből és a vidékről mutatta, mily számosan vannak itt, kik a nevelésügy fontosságát érzik s nyilvánulásaiban élénk részt kívánnak venni!..

A megnyitó beszéd — nem csudálkozhatunk rajta! itt a „romok közt“ — azzal kezdé, hogy „e két százados tanterem rostatag falai közt“ üdvözli a megjelenteket és résztvevőket; „a kegyelet érzése is egyik tényező, mely

fentartatja velünk e] százados falakat, honnan anynyi jeles elődünk szava hangzott szét, nem kiáltó szóként a pusztában.“ Előszámlálja: mily érdekes lehetne az eddig lefolyt hét értekezlet munkásságának vázlata s főbb mozzanatok gyanánt elsorolja: mindenik tanodánk történetének megírását; azok kül- és beléletével, ügyeit intéző egyéneivel való közvetlen megismerkedést; a közös özvegy-árvai tanári alap megteremtését, melybe 1864 július 1-je óta minden tanár, fizetésének 3%-át adja, s melynek alaptőkéje ma már a 10 ezer o. é. frtot felülhaladja. Nem volt azóta oly fontosabb tanügyi kérdés, melyre tervet, véleményt, ne értekezleteink készítettek volna, stb.

„Tanítási rendszerünk csak 3 évtized előtt is, akkori országos viszonyainkhoz teljesen illett s a változó időkhöz mindig szorgosan alkalmazkodott; volt is ideje rá, hogy átalakító lépéseit megfontolja, lassan tegye. Ujabban a felzavart társadalmi állapotok gyors rohama a tudomány terén is hasonló, egymást gyorsan követő átalakításokat kíván, melyeket nekünk megtenni, a mivelt külfölddel e részben egyenlő lépsét tartani bár nagyon nehéz, de erőnkhez képest életszükség. Elmaradásunk, itt a mivelt népek legkeletibb végpontján, annyi idegen és ellenséges elem közt egyenlő lenne a megsemmisüléssel. Egyszerre újjáremteni az egészet: anyagi helyzetünk sem engedí, de

nem is tanácsos; feladatunk nem tabula rasát csinálni, hanem a mult biztos alapján lassankint építeni fel a jövőt.“

Kegyeletes szavakkal emlékezik meg néhai b. Főtvös József haláláról s a veszteségről, mely vele nevelésügyünket érte. Továbbá, fájdalmasan jelenti szászvárosi volt igazgatótanár Szabó Györgynek mult augusztusban történt elhunytát. A volt miniszter családjához értekezletünk részvétnyilatkozatot határozott.

Az elnöki megnyitó után még két szép értekezést hallottunk; egyiket tartá Dr. Kovács Ödön ily címmel „a theologia helye az egyetemen“; illőnek tartja — ugyan — hogy ily napirenden levő fontos kérdésben ezen tudományos testületből is egy hang emelkedjék.

Ezután, Makkai Domokos értekezett „a történet bölcsészete és a történetírás“-ról; értekezésének kivált azon része kötötte le a figyelmet, melyben jelen társadalmi viszonyaink alapját fejtegeté.

Mindkét értekezés megérdemli, hogy nagyobb közönség előtt is megforduljon.

Délután 2 óraker közebed. — A posta indul; tudósításom többi részét a jövő számra kell halasztanom. *)

Szabó Sámuel.

TÁRCA.

Bethlen Kata, mint költő.

A múlt századnak egyik legnemesebb magyar nőalakja és iveltség-történelmünknek egyik halhatatlan egyénisége, gróf Bethlen Kata. Emléke ott volt—fájdalom! ma már csak a múltból beszélhetünk — Erdély egyik legértékesebb gyűjteményének, Nagy-Enyed könyvtárának kipótolhatatlan kincsei között; emléke ott él a Bod Péterek és hozzá hasonlók önzéstelen segélyezésében; emléke ott lesz mindenkor az emberbarátok szívében, a kik méltányolni fogják mindenha egy főrangú nő akaraterejét és kitartását, melylyel az orvosi tudományokat csak azért sajátította el, hogy azzal jobbágyainak és környezetének javára szolgálhasson; s ott látjuk végre emléket az irodalom történetében is, miután a múlt század mélyen súlyedt irodalmi életét nemcsak anyagi segélylyel, hanem tollával, saját műveivel is törekedett, minden erejéből előmozdítani.

Minket, magyar protestánsokat azonban közelebről is érdekel Bethlen Kata, mint amaz általános szempontokból; mi, felekezetünknek egy sokat szenvedett és megtörni nem tudott vértanuját is látjuk benne, a ki férfit lélekkel nézett szembe a felsőbb-ség üldözéseivel úgy anynyira, hogy ő, a gyenge nő is elmondhatta volna a később élt Wesselényi Miklós szavait, hogy „a kormány megtanította szenvedni, de félni nem.“ Bethen Kata mindig magasztos előképe lesz az önfeláldozó magyar protestáns nőknek és ezzel egyuttal halhatatlan alakja protestáns egyház-történelmünknek. Benne megtámadta az uralkodó vallás a nőt és az anyát; de Bethlen Kata vallásos meggyőződését fölibe helyezte ez érzelmeknek, mintegy érezve azt, hogy a meggyőzések lelki világában az anyagi erőnek nincs hatalma, bármint akarja is ezt vitatni egy felekezet, mely kiváltságot állapít meg oly ügyben, a melyben mindenki jogositva van, saját legjobb meggyőződését követni.

Nem akarom azonban Bethlen Kata jellemrajzát adni, csak is egy munkára hívom föl az erdélyi protestáns olvasók figyelmét, melynek szerzőjére eddigelé irodalmunk vajmi keveset gondolt és a kit én egyenesen Bethlen Katának tartok.

Bod Péter, a ki a „tudományokat igen szerető nagy kegyességű úri aszszony“-ról a hála legmelegebb hangján emlékezik meg**), megérinti, hogy „leírta a maga bajoskodásait s kísérteteit“, tehát önéletrajzát, melyet K. Papp Miklós évek előtt kiadni szándékozott. Említi aztán, hogy egy imakönyvet is irt, melynek következő könyvészeti leírását adhatjuk:

Címe: „Védelmező erős Pais Melylyel A Kisérteteknek tüzes Nyilai ellen, e Világi Életben szüntelen fenforgó nehéz Hartzok között nem tsak óltalmazhatja magát, hanem azokat diadalmason meg-is győzheti és a győzedelmeseknek Seregekbe dítsekedve bé-álhat a Keresztyén Ember, melynek általa sok kísértetein Isten Kegyelmeiből győzedelmet vett, és már mostan azt a Kristus Oskolájában magok Keresztekét fel-vévő s Edes Mestereket követő Lelki Atyafainak, hogy az Isten azoknak erőtelenségeken-is a maga Erejét elvégezzé tiszta és igaz indulattal ajánlja. Árva Bethlen Kata. Nyomtattatott, ebben az esztendőben.“ (Szebenben és Sándor István szerint 1751-ben, de hogy ez évszámot magából a műből vette-e Sándor? azt most, miután a könyv nincs kezemnél, nem tudom, megmondani.) 8 rétbén 71 lap. Elöl a címlevél és előszó 8, végül a mutató tábla 1 számozatlan lapra terjed, s így az egész munka öszszesen 80 lapot tesz ***).

E két műve tehát ismeretes, de én most irodalmi működé-

*) E rövid tudósítás még mult számunkba volt szánva, honnan elkészvén, csak most közöljük; az értekezlet meritumára pedig vizsztatérünk.

Szerk.

***) Magyar Athenas. s. l. (Szeben), 1766. 8r. 41—44. lap.

****) A magyar nemz. muzeum Jankovich-féle könyvtárában.

sét egy harmadikkal igyekezem öregbiteni, melynek betűhű címe a következő:

„**BujdosásnaK** Emlékezet Köve. Melyet, az örök-kevaló halmok Kivánságának a Kristus Jésusnak Szentséges Nevének Leg-Felségesebb Ditséretire, Szép Imádságoknak faragás nélkül való Drága-Köveiből össze-rakott és fel-emelt Egy Bújdósó A maga Szívében. Debreczenben, Nyomtt. Margitai János által, 1735. Esztend:“ 12 rétből, 160 lap, melyhez az alább közlendő „előljáró beszéd“-et és műtató táblát hozzászámítva, összesen 176 lap *).

Sándor István szerint **) e munkának, ime, ezen kiadásai vannak:

1) Debreczen, 1733. 12r. 2) Debreczen, 1735. 12r. A főntebb leirt kiadás. 3) Debreczen, 1747. 12r. 4) Győr, 1783. 24r. 5) Pozsony, 1783. 12r. 6) (Maros) Vásárhely, 1787. 12r. Ehez járul Szabó Károly szerint ***). 7) Kolozsvár, 1784. 12r. 160. lap, és 7) Vác, 1794. 12r. 230. lap, mindkettőnek példányai az Erdélyi muzeumban.

A szerző sehol sem nevezi meg magát a munkában, s ha én mégis Bethlen Kata művének tartom: ez állítást igazolhatónak vélem a következő indokok alapján:

A címben mindjárt feltűnik az első szó, a „**BujdosásnaK**“, melynek első és utolsó betűje Bethlen Kata nevének kezdőbetűit mutatja, s az itt is kiemelt módon van az általam látott kiadásban nyomtatva. Ott van továbbá az alább olvasható költeményben egy versszak, mely már az egész nevet tartalmazza, következőleg:

„KApuján kívül BETHLENnek
Fakadt forrása egy viznek,
Melyből Dávid vitézinek
HagyTA, inynya hogy vigyenek.“

Fölhozhatom még Sándor Istvánt is, habár erre nem is fektetek valami nagy súlyt, a ki idézett művének 88-dik lapján a főntebb kiadás helyett, melyet nem említ, e címet közli: „Bethlen Kata Fejedelem Aszszony Kegyesség gyakorlására iratott Könyvetske. Debreczen, 1735, 12r.“

Kitűnő könyvszűnk Szabó Károly is hihetőnek tartja föl-
tevésemet, midőn érintett levelében ezt írja: „a „BujdosásnaK Emlékezet Köve“ könyvtárunkban 2 kiadásban van meg. . . . A debreczeni 1733 és 1735-diki kiadásokat nem láttam. Hiszem, hogy a szerző a kegyes gr. Bethlen Kata, s a Sándor I. által említett 1735-diki Bethlen Kata-féle imakönyv nem más, mint ez.“

Végre hivatkozhatom a Bethlen Katát jól ismerő, annak minden viszonyait tudó Bod Péterre is, a ki a „Magyar Athenas“ 338-dik lapján, a szaklajstromban, az imakönyvek 29-dik száma alatt említi e munkát ilyen: „Bethlen Kata Fejed. A. Bújdósásnak emlékezet köve.“ Az életrajzban ugyan nincs ott, de a kihagyásra a nagyon is lelkiismeretes Bod Pétert tán az indithatta, hogy névtelentől jelent meg.

A munkán átvonuló szomorú hangot is lélektanilag nagyon könnyen kimagyarázhatjuk éppen B. K. életéből, a ki első férjének, a római katolikus Haller Lászlónak elhalása után, felekezeti indokból, a legnagyobb háborgatásoknak volt kitéve, s midőn 1732-ben második férje, gróf Teleki József is elhalt: ily körülmények közt megfogamzhattak lelkében a fájdalomnak e „drágakövei“, melyet aztán 1833-ban világ elé is bocsátott.

*) Ugyanott Jankovich könyvtárában.

**) Magyar könyvesház. Győr, 1803. 8r. 86. 88. 101. 158. 159. 168. lap.

***) 1869. decemb. 3-án Kolozsvárt kelt magánlevelében.

S hogy közleményünk megfeleljen címének: ime ide mellékeljük a többször említett munka „előljáró beszéd“-ét, melyet a bánatos hang, a benne kifejezett méjj hit; helyenkint gyönyörű gondolatai és ódon irálya nagyon is méltóvá tesznek a fölelevenítésre.

A költemény — melylyel mi Bethlen Katát költőink közét igtatjuk — az eredeti helyesírással így hangzik:

„Előljáró beszéd és ajánló levelecske.

A meg-sebesedett és orvoslás után indult bújdósó Szarvasnak ábrázatjában lerajzolt állapotja egy édes hazáján s házában kívül bújdósó, és maga bűnein titkon kesergő, s annak igaz Orvosságát nagy szorgalmatossággal kereső kegyes Szívnek:

Mint gyors szarvast ha vadász sért,
És dárdája szívére ért,
Béfut havast, ligetet, tért,
A seb mérge hogy hozzá fért.

Veti szemét a vett sebre,
Lankad ina, mert fogy vére;
Ezerjófü hasznos íre,
Ha rátalálhat e fűre.

Vagy mint mikor megvénheszik,
Hogy ifjúdon kigyót eszik,
Annak mérgétől szomjúzik,
Ugy hogy halálra betegszik:

Fut sebesen hegyre, völgyre,
Hallgat s fülel kútfejekre;
Nincs gyógyító semmi szere,
Hanemha jút forrásvízre:

Forrásvízre, mert zavartúl
Mérgétől jól meg nem tisztúl,
De ha iszik friss patakbul,
Szomjusága mül s megiffjúl.

Mint szarvasnak, úgy van igyem:
Sebes-is, szomjú-is lelkem;
Szemeimet égre vetem
Panaszimat miként kezdjem.

Ama régi nagy vadásznak
Nincs száma tüzes nyilának,
Kik szívemre el-béhatnak,
És ott nagy sebeket hagynak.

Veti világ is hálóját,
Hintegeti bűn maszlagát,
Bétakarja fényes horgát,
Hogy felfűzzön mintegy prédát.

Házi ellenségem a test,
Ő keserűt édessel fest,
Gonoszra friss, a jóra rest,
Gyűjti bűnét reggel, délyest.

Noha ritka az ég alatt,
Mely sirhatna, olyan állat,
De a szarvas könyvet hullat,
Ha a mérge szívére hat.

Igy van sorsa bús fejemnek,
Nincsen száma könyveimnek,
Sebe s mérge bűneimnek,
Szívemre már bé-értenek!

Titkon sírok, ne tudja más,
Lett két szemem két sós forrás,

Bűnöm mérge csíp mint darázs,
Halálthozó ez a marás.
Vagy mint vízzel teljes felleg,
Nyárban mikor a nap meleg,
Ha mi essője lecsepeg,
Maga issza viszontag meg :
Úgy feliszsa szemem könnyét,
Mert ha nézem bűnöm könyvét,
Hol irva van óra, nap s hét,
Fél, a bíró ha számot vét.
Ha számot vét, igyem leszáll,
Veled Uram perbe ki száll ?
Vagyok csak mint törött nádszál,
Vagy nyárlevél, mely alig áll.
De találtam egy Orvosra,
Ezerjófű sok van nála,
Élet-forrása ő-maga,
Szomjú lelkem csak ezt várta.
KApuján kívül BETHLEN-nek,
Fakadt forrása egy víznek,
Melyből Dávid vitézinek,
HagyTA innya hogy vigyenek.
Három vitéz meritette
A vizet, s fegyver közt vitte
Dávidnak, de kiöntötte,
Lelke szomjúzván, nem teste.
Jézus ! te vagy az a forrás,
Kit magának ha ki fel-ás,
Nem árt neki semmi marás,
Több rajta nincs szomjúzás.
Mind a fűvet, mind a forrást
Megtaláltam, azért áldást
Mondok néked hálá-adást,
Édes Jézus ! nem áldok mást.
Ezerjőfüvem, forrásom
Légy nekem édes Jézusom ;
Oltsa véred szomjúságom,
Sebed légyen orvosságom.
Imádságimnak kezdése,
Abban ajakim zengése,
Légyen szent dicséretedre,
Óh Jézus ! mondj Áment erre.“

Olvasóink előtt föltűnhetik egyebek közt az „édes hazáján és házán kívül bújdosó“ kifejezés, mint a mely Bethlen Katára szorosán véve nem vonatkozhatik, de e kifejezést bátran tulajdoníthatjuk azon lelki szenvedéseknek, melyeknek nyomása alatt „honát nem lelte hazájában“, és mintegy földönfutónak nyilatkoztatja magát.

Egyébiránt, ez egész kérdés még nincs eldöntve. Szóljanak hozzá a kort, körülményeket és e munkát jobban ismerők, mert a kérdés méltó a megvitatásra. Egy oly irodalmi mű, mely 61 év alatt 8, vagy igen hihető, hogy még több kiadást is ért, mindenesetre megérdemli a figyelmet, még ha kevésbé rokonszenves alak fogrna is szóban, mint Bethlen Kata. Győzzön tehát a jobb!

Bécs, ápril 8. 1871.

Eötvös Lajos.

VIDÉKI ÉLET.

A sz.-szolnoki ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

(Ápril 16--21)

Már maga a gyűlés kezdete elszomorító volt: midőn 160 képviselő közül alig jelent meg 25; és a négy gondnok közül csak is a helyben lakóhoz lehetett szerencsénk. Az esperesi megnyitó beszéd után rögtön egyik tekintélyes világi képviselőnk emelt szót, erőlyesen hangsúlyozván esperes urnak azon figyelmetlenségét, melyet a gyűlés napja kitzetésénél tanusított, épen azon napra téve azt, melyen a legfontosabb ügy: az anyaszentegyház képviselői alapon szervezése lesz eldöntendő a főegyház-tanács közgyűlésén; s így egyházmegyénk, mely mindig a reform zászló vívője volt, képviseletlen maradt. S bár esperes ur igyekezett magát azzal védeni: hogy a körlevelet korábban indította el, hogy sem azon közgyűlés ideje hivatalosan tudomására jutott volna, de miután kiderült, hogy a tudomás-nyerés, és e gyűlés napja közt 15 napnál több tölt el, s így elége ideje lett volna, ezt egy héttel későbbre napolni el, ezen figyelmetlensége jegyzőkönyvileg hibáztatott, s jövődőre a hasonló esetek kikerülésére útasított.

Ez után a felsőbb rendeletek részint már körlevelileg tudatott, részint köztudomásra most juttatandó hosszú sora olvasatott föl; melyek közt nem csekély aggodalmat szült az egyházak vagyoni kimutatását tárgyazó rovatos ivék azon részének mi-kénti betöltése, mely a középületek, és birtokok érték- és becsárának külön való meghatározását tárgyazzák, s miután a felsőbb helyről küldött útasítások erről hallgatnak, e kérdés megoldatlan maradt*).

A papi szigorlatok módja a n. enyedi tanári kar véleménye szerint lön elfogadva; azon egyszerű hozzátétellel: hogy az írásbeli feladványok is a kinevezendő lelkészekkel egyet értőleg tűzessenek ki.

Kobli ügyeink közül megemlíthető: a ház szabályok valahára történt megalkotása; de a melyek életbe léptetése, hogy legalább utóljára szabadon kibeszélhessük magunkat, a jövő gyűlésen kezdődik. Bámulatos önmegtágadás kellend hozzá, míg teljességre jut! Az egyház látogató bizottság jegyzőkönyvének felolvasása, s az abban felmerült egyes egyházakat tárgyazó hiányok, és fogyatkozások feletti intézkedések egy egész napot vettek igénybe. Egy néhány épülő félben lévő templom, papilak, és iskola örvendetes; csak nem annyinak roskadó félbenléte szomorító hatást szült, melyet tetézett azon egész általánosságban tett megjegyzés: hogy iskoláink helyiségei a népiskolai törvényeknek sem terjedelem, sem felszerelés tekintetében meg nem felelnek; az iskoláztatás pedig, a szülők részéről annyira elhanyagoltatik: hogy ritkaságul tűnt fel, ha valahol a tankötelesek fele gyakorolta az iskolát. A tanítás minőségéről kevés kivétellel hasonló kedvezőtlen ítéletet hallottunk; és ezen már megszoktuk nem is nagyon csodálkozni; midőn oly csekély jövedelmű tanítói állomásaink vannak: hogy egy kocsis évi díjja az ellátáson kívül is nem csak megközelíti, de meg is haladja igen számos néptanítóink fizetését. Nyomorultan, a sajnálkozásig nyomorultan állunk e tekintetben! s midőn a 60-70 forintos évi jövedelemmel bíró tanítói állomások is mint híresek köröztetés útján töltetnek be, mit gondolhatunk azokról: melyek még erre sem kvalifikáltak? mit mondjunk ahöz: hogy egy népes egyháznak oly leány tanítója van, ki a tandíj-

*) A felvilágosítást megadja az igazgató tanács titkára.

jon kívül egy fillórt, s egy kapa, vagy kasza vágásnyi földet sem bír?*)

És még is, ekkora nyomor dacára az utolsó napokban az iskola tanítók elhelyezése, vulgo dislocatio foglalatostokdhatta a gyűlés egy pár ülését. Némely helyről az egyházak kérték tanítójuk megváltoztatását; másról a tanítók vágytak el a meg nem élhetőség miatt jövedelmezőbb helyre; s így mint a birkák, ki is cseréltettek; kérdésbe sem jöven: cui bono?

Váló per is indult quantum satis; egy pár az úgy nevezett uri rendből is; s ez fedezte némileg a hatodfélnapos költséges időzés kiadásait az úlnöki karnak; mely akkora osztalékban évek óta nem részesült, mint most.

Jövő gyűlésünk a szokásos pünkösdi csonka héten lesz; az itt megpendített eszmékből gyanítva: érdekesebb s épen ezért hiszem, hogy népesebb, és zajosabb a mostaninál. — Vederemo.

Fábián Dániel.

A nagy-enyedi egyházmegye képviselő-testületének május 9-, 10-én tartott gyűléséről.

A n. t. esperes ur megnyitó beszédében az egyházmegye egy évi mozzanatát, szellemi s anyagi életét hűn ecsetelvén, első helyen a felsőbb rendeletek s leiratok olvastattak fel. Ezek között a 76—1871. sz. e. főtanácsi rendelet 2-ik tétele, kapcsolatosan a múlt évi közzsínat 51-ik vezérszámjával, a tanácskozást több ideig vévén igéybe, kimondotta a képviselő-testület, hogy az egyházak tőkéinek „sine qua non” értékpapirokban való fektetésénél, s pénz-intézetekbe való elhelyezésénél, melyek bármily biztosoknak lenni látszanak is, de nem egy példa mutatja, hogy egy kedvezőtlen szellő mily hamar ellengeti, nagyobb biztosítékot lát a teljes biztosíték mellett kikölcsozésekben. Bizonyyára, némely egyházban a legszebb s biztosabb tőkének, a buzgóság tőkéjének megölése volna az, ha az egyház tőkéi a kebli fogalomból merőben kivétetnek. A baj oka oddig is nem abban volt, hogy a tőkék helyben, hanem, hogy rosszul, felelősség nélkül adattak ki, s hanyagul kezeltettek. Ha éber egyházmegyei, s jóra való kebli előjáróság van: ekkor nincs ok, féltetni az egyházak tőkeit, Éppen ezért, határozatilag kimondotta a képviselő-testület, hogy értékpapirban, takarékpénztárilag, vagy kikölcsozás útján kezeltessenek az egyházak tőkéi, azokról az illető felügyelők, s kezelők minden javaikkal felelősek. Ily szellemben határozatott felterjesztés a m. egyházi főtanácshoz, mely szerint engedessék meg, hogy az egyházak tőkéi ne „sine qua non” értékpapir s pénz-intézetek útján, hanem a helyi körülmények tekintetbe vételével, a legszigorubb felelősség alatt, a legcélszerűbb, jövedelmezőbb s biztosabb módon kezeltethessenek.

A papi szigorlat mikéntiségére nézve az egygyes részletekbe való bocsátkozás után, teljesen elfogadtatott a n.-enyedi th. facultás véleménye; hangsúlyoztatván az, hogy a szakértők közül a ft. püspök ur által kinevezett bizottmány tagjai napi-díjban részesüljenek, melyre nézve felajánlatik a még disponibilitásban lévő, házasoktól bégyüendő 40 kr. díj. A felszentelés az egyh. kerületi gyűlés első napi ünnepélyei közé sorozandó; a délutáni prédikáció tartás elmaradható, s nem is szükséges, azt a következő vasárnapra áttenni, miután remélhetőleg, nem fognak a gyűlések oly hosszasan tartani.

*) Elszomorító tudomásul vesszük mindezeket; hanem azért kezdjünk harcot a dogmák felett a helyett, hogy e téren szorgalmatoskodnánk egész az önfeláldozásig.

Szerk.

A jegyző referálván a lefolyt egyházmegyei vizsgálatról általánosan és részletesen: örömmel értesült képv. testületünk némely egyházakban történt szellemi s anyagi haladás nyomairól, az egyházak szorgalmi jövedelmeiről, a kegyes adakozásokról; másfelől szomoruan látja, hogy némely egyházakban, mint a nevelés, úgy az anyagi haladásban is hiányok vannak; ez okból, midőn az egygyes részletek felett intézkedett, felhívja az egyházmegyei tanács komoly figyelmét, hogy hivatalából kifolyólag, minden lehető tegyen meg a szellemi, s anyagi érdekek előmozdítására, az akadályok elhárítására, a hiányok pótlására.

Nagy megnyugvással vette képviselő-testületünk, hogy a sz.-földvári egyház alaptőkéje (k. b. 1500 frt) képviselő és úlnök t. Szilágyi Miklós ur kifejtett buzgósága, s fáradozása következtében teljesen biztosított; még egy tartozás, a Korodi-családé nincs kellő állapotba hozva, de biztosan elvárjuk a hazafiságáról, s ügybuzgóságáról ismeretes, frátai t. Korodi János urtól, hogy nem engedendi, hogy a néhai édes atyja, s testvére emlékére szegény folt ragadjon.

Miután több egyházakban nyugtalanokdó egyh. zselléreink vannak, miután a törvényhozás az urbériségi maradványok kitisztázására dolgozik, felkéretni határozatott a m. egyh. főtanács, hogy küldjön bizonyos normatívumot, mely szerint keljen eljárni a különböző minőségű, magukat megváltani, vagy felszabadulni akaró egyh. zsellérekkel szemben.

A múlt évi közzsínat 118-dik vezérszámjára vonatkozólag, ajánlja képviselő-testületünk a dislocatiót; ha ez nem valósítható, ezen esetben a papi fizetés megvonásában s annak szent célra való alkalmazásában a fokozatos büntetés meghatározását; s minthogy többnyire az ilyszertü surlodások legeslegnagyobb része a magát kiélt egyh. bér nem fizetése, rossz minőségben való bészolgáltatása, s ebből folyó kedvetlenségek eredménye: nagy ideje lenne, hogy az úgy nevezett kepe-megváltás útján eltörlése, módosítása, s más utoni bészédése a törvényhozás komoly figyelmét igéybe vegye.

(Vége következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— 6. A tanári értekezlet Nagyenyeden, melynek kezdetéről mai számunknak egy külön cikke szól, 3 napig tartott s május 25-ikén végződött. Főbb tárgyai voltak: a hét tanoda története kéziratban az értekezlet elébe terjesztetvén: fölkerettek a szerzők, hogy új évig a végső átdolgozást tegyék meg, s műveiket küldjék be Kolozsvárra a Szentgyörgyön kinevezett szerkesztőséghez (Szabó Károly, Szabó Sámuel, Szász Domokos), mely a sajtó alá rendezést, s minden előkészítő lépést a jövő értekezletig tegyen meg. Indítványozza az enyedi tanári kar, hogy a jövő tanodai éven kezdve, az osztálytanítói vizsgákra előkészülők számára, magán tanfolyamot kellene nyitni: helyeseltetett. A nyilvános és átviteli vizsgák mikor és miként tartásának célszerűsége: hosszúság, beható vita tárgyát képezte. Számbavevén fő- és középtanodáink közpénz alapját (a bizonyos célra rendelt alapítványokon kívül), egy költségvetés készült: hány, az újabb idő igényeihez szabott, fizetésekkel ellátott, rendes és segédtanár szükséges egy fő- vagy algymnásiumhoz, elemi osztályokkal vagy a nélkül; kitünt, hogy főleg Udvarhely és Zilah nem bírnak még jelen terjedelmöknek megfelelő tőkeerővel. A londoni tárlatra, hol a nyár folytán egyebek mellett az összes tanszerek kiállítva lesznek, valakinek köz-költségen kiküldése hozatott indítványba; az egyházi főtanácshoz ajánlattal fölterjesztetett. A műének tanítás helyesebb berendezé-

séről terjeszt elő egy emlékiratot Boros Gábor (énektanító, az enyedi főtanodánál); főbb elvei helyeseltetvén: megküldetett részletes megvitatás végett az egyes tanodáknak. A jövő évi értekezlet Maros-Vásárhelyre határozatott. Végül az értekezlet tagjait húcsú lakomára gyűjté b. Kemény István, az enyedi tanoda egyik főgondnoka, csombordi lakába. A részletesebb közlést, későbbre, fentartjuk magunknak.

— Főmunkatársunk azon megjegyzésére, melynek éle az unitárius aa-fiak papválasztására, a papok és tanárok nőstülhetését illető kórlátózásra vonatkozott, már volt szerencsénk, mult számunkban egy közleményt hozni a legilletékesebb helyről. Hogy menyinyiben rectificálta a kérdéses ügyet; vagy még inkább megerősítette-e: azt olvasóink ítéletére bizzuk. Most, a fő püspök ur után, a főjegyző, Pap Mózes, igen tisztelt barátunk, szerencsételtett egy hosszabb cikkel, mely azonban csak annyival concurrens az ügyhez, a menyinyiben figyelmezteti Szász Domokost: hogy de bizony, nekünk is van canonunk, mely megtiltja a papnak más vallású nővel házasságra lépni, s Dósa jogtanával argumental. Mi nem Dósát, mely csak tankönyv, hanem magát az LXXXI-ik canont idézzük: „unusquisque (sc. pastorum) vel virginem castam, vel vero viduam honestam, eamque orthodoxam, sibi in uxorem ducat. . . Van hát ilyen canonunk; de „a betű megöl, a lélek az, a mely megelevenít!“ Mi ez orthodoxiát úgy exegetáltak, hogy azt kiterjesztették mindarra, mit a protestáns fogalom magába felölel, és soha fel nem használtak arra, hogy proselytákat csináljunk általa; mi teljesen érvényen kívül helyeztük ezt a jozan gondolkozást követelő gyakorlat által, mert nem ismerünk esetet, hogy emberi emlékezet olta valaha exequalták volna; mig az ellenkezőjére t. i. hogy felszentelt férfiu más vallású nővel, sőt éppen rom. katholikával is házasságra lépett: erre szolgálhatunk példával. Ti pedig nem csak birtok ilyen határozattal, hanem azt legujabban felelevenítettétek; sőt, itt helytt Kolozsvárt, egy ev. reform. hajadonon, ki egy vidéki unitárius lelkészhez ment nőül, végre is hajtottátok. Ez tény, a convertálás — történetéhez. Ha kell, szolgálunk névvel, és hivatalos adattal. Ez a dolog veleje; ezt kell megcáfolni. Egyébiránt, ne licaljunk mi a felett, hogy ki a szabadabb elvű; hanem, legyünk szabadelvűek ex principio. Protestánsok vagyunk; tőrjük el a hibáztatást, ha benne lélegzelünk és kezet fogva, testvéri szeretettel igyekezzünk, egymást felvilágosítva, haladni azon cél felé, melyre kizárólagos szabadalmat közülünk senki magának nem követelhet. Ennyit megjegyezni, kötelességünknek tartottuk az igazság érdekében, főmunkatársunk itthon nem létében.

— A m.-ujvári ref. egyház községben május 29-én hajtattott végre ünnepélyes isteni tisztelet s urvacora osztás után a lelkészi választás, megválasztván, két szózat ellenében, minden szózatok többségével t. Szigeti Gy. István. Reméljük, hogy a megválasztott lelkész a személyében központosult bizalomnak meg fog felelni; ki fogja egyenliten azon nehézségeket, melyeket előde támasztott; helyre fogja hozni a pusztulásnak nyomait, melyet az hátrahagyott, különösen a papi telken. Hogy az eltávozott lelkész minden növényzetet — mint saját industriáját — kiásott s elvitt: ez ellen senkinek sem lehet jogos kifogása, de midőn az el nem vihett s az ő odamentekor már meglévő szép termésű nemes fákat tövükben kereken oly méjjen bévagdalta, hogy a megindult zivataros szelekre tömegestől kezdenek kidőlni, pusztulni: ez által a

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS,

barbarias és nemtelen bosszu rut bélyegét sütötte magára, mely annál élesebb megróvást érdemel, mert oly ember tette, kinek sokkal inkább imputálható, mint bárkinek.

— Szilágy-szolnoki ev. ref. egyházmegyénk esperese és ez idő szerint szilágy-sámsoni lelkész, Dombi Lajos aa. május 14-én Bogdándra választatott el, hová jun. 12-én állandóan át fog költözni; s a kik netán hivatalosan érintkezni akarnak, ez időttől fogva, oda címezzék leveleiket (utolsó posta: Hadad). Ugyanezen egyházmegyénkben, a lelei egyházba, andrásfalvi pap, Kovács Sándor aa. választatott meg lelkésznek, május 21-kén. Áldást kívánunk, és fáradhatatlan buzgóságot lelkésztársainknak; szerencsét az illető egyházaknak e szerencsés választásokhoz.

— Beküldetett az „Angol nyelv levél szerinti önképzés“ IV. V. VI. levél, Psonecki Nagy Sándortól. Megrendelhető Csáthi Károlynál Debrecenben. Ismételten ajánljuk mindazoknak, kik nyelv-tanulással szeretnek foglalkozni.

„ARANY-KÖNYV.“

— A szükségben levő özvegy papné és árvái javára adakoztak

5) Hory Farkas, m.-gy.-monostori lelkész 4 frt

6) Mészöly Sándor, siklósi lelkész 2

Az előbbivel összesen 15 frt 60 kr.

538—1871.

KÖRÖZTETNEK:

Marosi egyház-megyénkben:

1) a k a k a s d i másodosztályú lelkészi állomás.

Pályázati határnap július vége.

2) a m.-m a d a r a s i elsőosztályú lelkészi állomás.

Pályázati határnap július 15-ike.

A folyamodványok marosi esperes t. t. Péterfi József aához, M.-Vásárhelyre küldendők.

Kolozsvárt, május 27, 1871.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

140—1871.

E lapok 20-ik számában köröztetvén a baróthi levitai megüresült állomás, mely 100 fr. javadalmazásban részesül: után potlólag, meg kívánom jegyezni, hogy e fizetéshez járul még élelmezési ellátás, mely több uri családnál egész évre biztosítva van. N.-Bacon, máj. 26. 1871.

Lukácsfi Lajos,
erdővidéki esperes.

NYILTPOSTA.

46. Siklós. Tiszt. M. S. urnak. A „Préd. tár“ dehogy fog megszűnni! Ez évnegyedben az utolsó szám mellett fogjuk megküldeni az e három óra eső iveket. A többiekre nézve, fogadja köszönetünket; bizalmas levele csak fokozza buzgóságunkat, melyet megőrizni a lankadástól: kötelességünknek tartjuk azon szolgálatra nézve, melyet elvállaltunk.

47. Réty. K. S. Az újabb küldemény pompás. Közölni fogjuk.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

I. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1871, JUNIUS 8.

23. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztő-ségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Teendők.

(Vonatkozással Demeter Samu nyilt levelére.)

V.

Nem „pro domo“; hanem „pro aris et focis!“

Legyen e cikk egész terjedelmében nektek szentelve, ti becsületes résztvevők minden emberi jóra való, nemes törekvésben; ti, kiknek örökségtök: munka, szolgálat, hordozása a keresztnek; jutalmatok: verejték-hullatás, küzdelem, félreismerés, sirhalom, melyet a feledés moha eltakar; hagyományotok becsületes név, nélkülözésnek kitett özvegy, és éhező árvák, kiknek támaszuk a könyörület és a koldusbot; ti „tisztelletes“ munkálkodók, kiktől megtagadják a tiszteletet; ti „királyi papság“, melynek homlokára tövisből kötnek koronát, mert hirdetitek azt, a mi szent, örök, változhatatlan; mert megtagadván önmagatokat, elfeledkezvén titektekről, szolgáltok a hazának, a jövőnek, az istennek; ti, kik prédikáljátok a lelki gazdagságot, holott éheztek; az emberi méltóságot, midőn meg vagytok alázva; az erénynek boldogító örömeit, holott számotokra csak szenvedései vannak; ti, valóságos martyrjai a pályának, melyet választottatok, melynek majdnem egyetlen jutalma az — öntudat megnyugvása; ti, unokái az eperjesi vértanúknak, kik ott a gályák kinjai közt életükkel pecsételték meg azt a hitvallást, melynek nevében szolgáltok, s mely mellett buzgolkodván, nektek, nekünk, mindnyájunknak meg kell ezt erősíteni; legyen e cikk egész terjedelmében nektek szentelve: „protestans papok; protestans iskola-tanítók!“

Nem azokról szólunk, kik a tiszteletet nem a bizalommal és szeretettel megtelt szivektől, hanem holmi elavult s tán atyáiktól örökölt prédikációk elmondásától várják, melyeknek egyetlen érdeme, hogy alattok csöndesen lehet — alunni; kik az utolsó examenen nyert eminentiakon megpihennek, elrecitalgatnak Horácból, Virgíliből egy pár mondatot s állásukkal többé nem gondolnak; kik a kánai menyegzőre hivatkozva, szorgalmasan megjelennek keresztelőken, tórban; kik bele vegyülnek kalmárkodásba,

és kapkodnak világi dolgok után a tudomány szeretetének rovására; nem azokról szólunk, kik igazán tartják e szolgálatot s a mellett korteskednek, és erőt fejtenek ki ott, hol nincs szükség, s élhetetlenek, tunyák ott, hol a vezető kézre oly szükség van, mint a mindennapi kenyérre; nem azokról, kik visszaélnék hivatalukkal, szereznek maguknak fiscalis pert, s egy eltévesztett életnek sötét képei: míg szívünk vérzik a fájdalomnak sulya alatt, hogy ilyenek miatt egész községek pusztulnak el s pusztul a vallásos élet, pusztul a nemzet és vele kihál a magyar haza szeretete.

Ti rólatok szólunk, ti jámborok, becsületesek, kik érzitek lelkétökben ama pünkösdi felhevülést, mely főlemeli szavát isten szent országának érdekében; kik forró vágygyal, fáradhatatlanul munkálkodtok az igazságnak keresésében; kiket az ur házának szerelme megemészt, mert lankadhatatlanná tesz, a kötelesség-teljesítésében éltetöket adni a nyájért, mint tette Zwingli és minden apostol; ti rólatok szólunk, kik oly közvetlen melegséggel viseltettek egyházatok előmenetele iránt, hogy ha végképpen el nem háríthatjátok is, de a legkisebbre reducaljátok a mások által történhető anyagi, vagy erkölcsi megkárosodást; ti rólatok szólunk, kik szegényül, de becsületesen éltetek; magatok küzdve nyomorral, szivetöken hordozátok a rátok bizottakat, és ha tisztos homlokotokra pillantunk, ott olvashatjuk: én hiv vagyok, mind halálíg!

Ti szegény protestans papok; és protestans tanítók, nálatok nélkül a templom és iskola olyan, mint a száj, ha hiányzik a nyelv; mint a szívnek két kamarája, ha vére nincs: néma, megdermedett, élettelen; felette a pusztulásnak, az enyészetnek angyala suhogtatja szárnyait; míg ha felemelitek szavatokat; ha vérző kebletök kiárad, mint a patak, a tisztításnak és a felvilágosításnak jóakarátában: meglátszik az „életnek lehellete“ a szivekben, az erkölcsökben és a közélet minden nyilatkozataiban.

S mi a jutalmatok? Az, hogy elmondhatjátok ti is öreg korotokban, a sir szélén: „éheztem és nem.

adtatok ennem, szomjuhoztam és nem adtatok innom“; mint az embernek fia, kinek nem volt, hová fejét lehajtani. Laktok egy parochián, honnan kimos az eső, a vihar; alamizsnakint, panaszosan nyujtják nektek azt a morzsalékot, melyeknek neve: kepe; s ha abból meg nem élhettek, ha szántani, vetni vagytok kénytelenek: akkor kigunyolják naptól megégetett kezeitöket; elkopott ruhátokat; mert egy szorgalmas napszámosnak gazdagabb keresménye van, mint nektek és nincs kitéve a mellett az ítéletnek.

Mert ha csak szellemi uton foglalkoztok, azt mondják: nem vagytok életre-valók; ha az élet követeléseinek éltek, akkor e hibáztatást dobják arcotokba: mért nem mentek praefectusoknak? ha erőszakkal hajtjátok fel azt, mit a „conventio“ ígért, akkor meggyujtjátok fejetök felett a házat, megkeserítitek egész éltetöket; eljátszodtatok azt a tiszteletet, melyet óhajtanátok, mely méltán megilletne; s paralyáltatok azt a hatást, melyet gyakorolnotok kellene a rátok bizott gyülekezettel szemben. Ha kértek, megtagadják; ha követeltek, elítélnek!

S nektek mégis élnetök kell; fenmaradni anyaszentegyházunk, hazánk, az emberiség haladásának öreitül! Mert nem a királyok és az államférfiak biztosíthatják egy ország fennállását; ők csak kormányozzák; de hogy a kormányzottak megfeleljenek a magasabb céloknak, az a ti kezeitökbe van letéve. Legyetek büszkék; büszkék e felséges elhivatásra; és az élet feláldozásával is, igyekezzetek megfelelni ennek.

Anynyi jutalomért-e, hogy az éhhaláltól megmenekedjete? Az lehetetlen! Élhetek-e a tudománynak, midőn ott áll a „paizsos férfiú“; haladni tudtok-e a rohanni indult korról, ha meg kell állni az eke mellett? Lehetetlen! Az államtól várjátok; hivatalnokok akartok lenni; függetlenségtöket feláldoztatok-e? Lehetetlen! Elvetnétek-e kezektökből az evangyeliomot, hogy a rátok erőszakolt paragraphusnak engedelmessékedjete; megtagadnátok-e a protestans nevet és autonomiatokat a nélkül, hogy szivetök utána ne szakadjon? És mégis élnetök kell, mint olyanoknak, kiknek hivatástok az erkölcsi életnek és a tanításnak profétái lenni! Itt áll elő a **harmadik** „teendő“, mely nem egyéb, mint „a papi és iskola-tanítói fizetés“, vagy annak „megváltása“ című tökét alapítani.

Ti, kik minden percben érintkeztek a néppel; ott vagytok a bölcső és koporsó mellett, ajkaitokon az áldással és az enyhülettel; kik bevezetitek az ifju sziveket a házasság paradicsomába: ne birnátok anynyi rábeszélő erővel, hogy az élet e legfontosabb per-

ceiben áldozzék valamit önmagának, gyermekeinek, unokáinak? Ha nem birtok: akkor vessétek le a palástot; mert nem vagytok pásztorai a nyájnak; hanem szolgálk, kik megérdemlik sorsukat.

Vagy, azt mondjátok: mikor lesz ennek eredménye? Addig a mi életünk — nélkülözés! Igaz; de nem a közvetlen eredmény, a siker közelsége, a mi feladatunk: hanem az apostoli önmegtágadás a — jövendő ért. S ha mi meg nem kezdjük, a jövendő is elvész. Avagy fogja-e magát elszánni valaki e pályára, melynek jutalma „vad méz“, midőn most is tömegesen vetik magukat a jövedelmezőbb állami szolgálatra, a technikai kenyér-keresetre, az iparra és lendületet vett kereskedelemre: csak a mi helyünk fog üresen maradni; utánunk elvesznek egyházaink, ritkulni, enyészni fog a „magyar szó“, s pusztaban hangzik el „az irodalmi lag reformált tudomány.“

Munkára hát! Mert az idők megváltoztak. Még husz évvel ez előtt is, a „patronusok“ gratiájából, nem egy helyütt tisztességesen élt a pap, holma nélkülöz; élhetett a „szent semmit-tevésnek“, mert nem voltak felverve a szenvedélyek furiái, hanem megdermedt nyugalom adott oly boldogságot, melynek neve majdnem halál volt. Ma lázas tevékenység foglalta el a sziveket, a közéletet minden irányban; a mának jeligeje ez: a „ki nem dolgozik, ne is egyék!“ És ez helyesen van. Ez a becsületes ember nemes-levele; s a becsületes embernek egyetlen pálya sem „sine cura.“ Örizzük, mint a szemünk fényét, a ránk bizott egyház vagyont; s életünk törekvése legyen, azt szaporítani.

Két úton tehetjük ezt; a megtartás által: a mink van, biztosítsuk, hogy szerencsétlenség érvén, visszanyerjük; és a megnevelés által: szorgalmi úton, alakítsunk „magtárákat“, ez a **negyedik** teendő.

Beláthatatlan az áldás nagysága, mely az e körül való szorgalmatoskodásból háromlik az egyesekre, és a közre. Hiveitek megszokják a munkát, a takarékoságot; általa a józan mértékletességet, mely nem erős oldala fajunknak; megtakarított filléreiből szépen fogja találni és felemelőnek az áldozatkészséget, s ez jótékonyan foly be az erkölcsi nemesedésre: a korcsomák helyett, diplomaitok fognak megnépesedni. Az egyesek és községek vagyonosodása kihat egész anyaszentegyházunkra, hazánkra: mert az anyagi jólét előmozdítja a szellemi tőke gyarapodását. Olyan processus ez: mint a test táplálása által előidézni az egészséges vérkeringést. „Menjetek, s cselekedjete

ugyanezt!“ Mert ez által még azt is eszközlitek, hogy ha elemi csapások sújtanak — költsön fejében — van mihez hozzá nyuljatok a koldusbot helyett. Ám, a megtakarított gabona ne romoljék meg; a meggazdálkodott bőr ne folyjon el — nő, persze véletlenül! —; hanem lelkiismeretes kezelés által emeltessétek virágzásra, s általa, iránta keltsetek fel bizalmat, meleg érdeklődést.

Izgassatok e mellett fáradhatatlanul az életben, és a menyinyire lehet, s a hely méltósága megengedi, a katedraban. Hagyjátok a materialismust azon kívül; de úgy se tegyetek, mint az a lelkész, ki Ahasverusról, Syriáról, Palaestináról beszélt nagy hangon s hallgatói elmondák: szép; de nem értjük. Hallgatóitok szíve, erkölcsi élete legyen a cél, és ne a tudós prédikáció. Mindez azonban, a cura pastoralishoz tartozik.

Hogy ebben egy értelemben, egy célra vezetőleg járhatatok el: saját magatok közt, egy kis vidék papjai, tanítói és a buzgóbb világiak, alakítsatok „reform-egyletet“ ez az ötödik teendő.

De ne akarjátok reformálni az universumot; ne tudósodó akademiát alakítsatok magatokból. A theoria csak anynyiban áldás, a menyinyiben hasznára van az életnek. Orthodoxia, modern theologia, materialismus, spiritualismus, sat. sat. mind olyan dolgok, melyeknek oda kell visszatérni az evangyeliomhoz; az evangyeliom pedig nem tudomány úgy, a minő értelemben e fogalom magának tanszéket követel.

Reformáljátok a buzgóság nélkül valóságot; keressétek okait a vallásos lágymelegségnek, az erkölcselenségnek; merítsetek erőt egymás támogatásából; cseréljétek ki nézeteitöket eljárásaitokra nézve; alakítsatok alapszabályokat oly apróbb egyletekhez, melyek a mértékletességet, a káromkodás kiköszöbölését, árvák, özvegyek segélyezését sat. tűzik maguk elébe; vállalkozzatok, hogy az iskolákban tanítjátok legalább a vallást; fáradjatok azon, hogy ne szolgabíró, vagy dulló vigye fel a gyermeket az iskolába, hanem szülöit világosítsátok fel, hogy ebben van a „megtartás és az élet!“

De ki tudná, mindazt elmondani, mit munkálkodásotok körébe vonhattök, ha munkálkodni készek vagytok. És ha így tesztek: akkor látjátok be, s fogtok meggyőződni, hogy vajjon—ez idő szerint—van-e szükségünk dogmák felett vitatkozni. Ne akarjunk, mi mindig ott kóvárat emelni, a hol ideje nem jött el! ne keressünk magunkon kívül pontot, hanem — mint a példabeszéd tanít — „seperjünk saját házunk előtt.“

Egy szóval; egész az önfeláldozásig munkálkod-

junk, nem „pro domo“; hanem „pro aris et focis“!

Szász Gerő.

A kiadandó új halotti énekeskönyv ügyében.

Az erdélyi ref. anyaszentegyháznak N.-Baconban 1867. évben tartott köz sz. zsinatján a sz.-udvarhelyi egyházmegye egy előterjesztést ad be, melyben egy korszerű és a célnak megfelelő új halotti énekeskönyv szerkesztését, s kiadását indítványozza. Ez indítvány 106. v. sz. a. az egyházmegyékhez véleményezés végett kiküldetik.

E határozatból kifolyólag a Sz.-Somlyón 1868. évben tartott köz sz. zsinat a bejött vélemények alapján 130. v. sz. a. felkéri esperes aait, hogy az egyházmegyékben szokásos jobb hangzású halotti énekek dallamait, s azok szövegeit szedessék össze, hangjegyekre vétessek le. Kineveztetik ugyanekkor egy bizottság a beküldendő művek dallamai megbirálására, s egy újabb darabokkal megpótoltt új halottas könyv összeállítására, fenhagyván a közszinat magának a szöveg feletti birálatot, nem csak, sőt a halottas könyv alakja, s az áruhátság jog illetékessége is megállapittatik.

Az 1869-ik évben Sz.-Kereszturon tartott közszinaton a bejutott munkálatok kielégítőeknek nem találattván, 65. v. sz. a. a halottas könyv ügye az egyházmegyékhez azon útasítással tétetik vissza, hogy a körükben lakó szakértök közreműködésével a kívánt cél valahára elérthessék, minél több művek beküldésére munkáljanak.

A Magyarón 1870. évben tartott közszinaton 87. v. sz. a. főtiszteletű püspök ur panaszosan terjeszti elő, miszerint a köz sz. zsinat egy halotti énekes könyv szerkesztésére vonatkozó határozatának s felhívásának igen kevés eredménye lett, minthogy csak is a marosi és sz.-szolnoki egyházmegyéből érkezett be egy-egy küldemény. Kifolyólag, a köz sz. zsinat megújítja tavali 65. v. száma alatti határozatát s felkérését, a szakértök buzgóságától jövőre több és óhajtott eredményt remélvén és várván.

A célba vett új halottas könyv létesítésére felülrott tett intézkedéseknek, ime, egész története van.

Mi lehet oka e többszöri felhívás eredménytelenségének? az egyházmegyék tán nem érzik elodázhatatlan, s égető szükségességét e halotti énekes könyvnek? vagy szakértök hijjával volnánk-e? Ezt megvallani, magunk sem szeretnök.

Mindnyájan tudjuk azt, hogy a még most is itt-ott kézen fogó több mint száz év előtt szerkesztett régi halottas könyv, kiélte magát, s nyelvünk mai előhaladottságának teljességgel nem áll színvonalán; azt is mindnyájan tudjuk, hogy a templomi énekes könyvünkbe átvett néhány halotti ének nem ölel fel minden alkalmi szükségletet, sőt ide a régi halottas könyvből több ma meg nem állható énekek csusztattak be; azt is tudjuk, miszerint teljességgel nem vagyunk szakértök hijjával, sőt anyaszentegyházunk úgy a költészet, mint a zenészet terén számos szakértökkel dicsekedhetik.

Bizonynyal az öszszetársulás hiánya, s nem más volt

az ok, hogy e halotti énekes könyv már eddig össze nem állíthatott. A közreműködésre képességgel bírók nem találtak tért, hol egymással bár szellemileg találkoznak, hol véleményeiket kölcsönösen meghányva-vetve, egy közös megállapodás pontjára emelkedhessenek. Igen, nem volt kitűzve egy általános elv, mely a kiadandó halottas könyvnek úgy szövegét, mint dallamait illetőleg kiindulási pontul tekintethessék.

kellő öszszetársulhatásra nyitott tért mostaz „Erd. Prot. Közlöny.“ Ki az új halottas könyv létesítéséhez már egy csekély küldeménnyel járultam, s még járulni akarok: örömmel ragadom meg az alkalmat, hogy ide vonatkozó véleményemnek, s nézeteimnek kifejezést adjak. A legnagyobb tisztelettel kérek fel minden szakértőt, hogy az ügy érdekében megegyező, vagy ellenkező véleményeiket e lapok hasábjain közzé tenni sziveskedjenek.

Azt kívánám az új halotti énekes könyvtől minde- nek előtt, hogy:

1. Legyen ez egy oly tökéletes mű, mely úgy a kívánt célnak, mint az erdélyi ref. anyaszentegyház méltóságának megfeleljen. Legyen oly mű, mely lefelé és felfelé minden igényeket kielégítsen. E célból, elismerve azt, hogy a régi halottas könyvben még mindig vannak erőteljes kifejezésekben gazdag szövegű énekek, kedves hangzású melodiák: nem szakítsuk egyáltalában a multtal, sőt meg-hagynám a nép kedvéért az oly szokott énekeket, melyek szövegben és dallamban ma is megállhatók. Ilyen szempontból, több melodiák tarthatnák fenn magokat; sokkal kevésbé az énekek szövegei; ezeket azonban a mai nyelv- vezet és irány-szabályok szerint kijavítani, átalakítani tartanám szükségesnek. Másfelől, az előbb említettek közt el- szórva, az énekes könyvnek legalább is fele részét, úgy költészeti, mint ének-művészeti, s zenészeti becsesl bíró új művekkel szeretném betölteni, hogy így ez énekes könyv, úgy a szegény napszámos, mint a finom izlésűek asztalán kedvenc könyvvé váljék.

2. Szeretném, hogy e könyv minden lehető halotti alkalmat felöleljen. A háznál, útban, templomban, és sirnál használt osztályzatok, gazdag változatosságban, kövessék egymást.

Különösen a „háznál“ osztályzatban megkülönböz- tendők lennének:

a) Életkor szerint: csecsemő, gyermek, ifju, férfi, öreg felett.

b) Betegségi, s kimulási viszony szerint: véletlen, hirtelen halállal, hosszas sinlődésben kimult, gyermek- szülésben meghalt nő, meggyilkolt, öngyilkos sat. felett.

c) Foglalkozási s életviszony szerint: tanuló, nap- számos, tisztviselő, lelkipásztor, tanító, utazó, király, kol- dus felett.

d) A vesztesség viszonya szerint: árvákat hagyott szülők, édes anya, jóltévő emberbarát sat. felett.

3. Ideje volna valahára a prosopopoeákat egészen el- hagyni. Ha az undorig gyűlöletes dolog ma a papnak a

halott nevében búcsuztatni; nem kevésbé gyűlöletes do- log, midőn a kántor a halott nevében énekel. Avagy nem fonákul hangzik-e egy élemedett koru énekvezetőnek így énekelni: „Krisztushoz készülök, szerelmes szülőim.“ Fonákul hangzik biz az, midőn az ennek dal- lamára újabban irt: „Elmégy kedves gyermek szülőid öléből“, senkit meg nem botránkoztat. A prosopopoeák elkerülésének szükségességét már a régiek közül is többen átlátták. Azon ismeretlen író, ki több mint száz évvel ez előtt a költői képekben oly gazdag: „Mint a rózsza, melyet sért a meleg szél“, gyönyörű éneket írta: e nézponot szeméi előtt tartá. Hagyjuk el hát az: „A fájdalmales éles nyilait leverék az én erőmet“, „Immár gyarló testem, mint ma- got elvetem“, s „Már elmégyek az örömbé“- féle énekeket, vagy legalább alakítsuk át prosopopoea nél- küliekké ezek szövegeit. Ha pedig újakat írunk egyáta- lában kerüljük ki a halott megszemélyesítését.

4. Tapasztalásból tudva azt, hogy nem mindenféle versmérték látható el halottas melodiával, sőt könnyebb valamely halottas melodiára szöveget írni, mint bármely mértékű versszöveget melodiával — plane halottas melodiával ellátni: legelsőbbben is a melodiák megállapi tását vélem szükségesnek. E célból, kívánni valónak lát- nám, hogy a kinevezett bizottság mihamarább öszszegyül- jön, szedje össze, s válogassa ki a főiskoláknál di- vatozó, úgy nevezett, halotti hármóniális jobb énekeket, állapítsa meg, mely énekek dallamai bevehetők az eddigi halottas könyvekből, gyűjtse össze a két hazában lévő fe- lekezetek halotti dallamait, sőt a külföldi egyetemeken tanuló ifjak segítségével, a külföldön divatos halotti melo- diákból is minél többeket szerkesztszen össze. E gyűjte- ményt kézhez kerítve: a megállapított dallamokat a bi- zottság egyhangu melodiával, s egy versű szöveggel lito- graphiroztassa le. És már e munkálat küldessék le az egy- házmelegyékhez s szakértőkhez kellő alkalmakra való szöveg eszközlése, dolgozása végett? Ha illetén eljárás után sem gyűlné bé elég munkálat: a lehető hézagokat az ismert tehetségekre kirótt szereposztás útján ki lehetne egyenli- teni. Magától értetvén, miszerint a bizottságnak munká- latai dijja, s költségtételei vagy az anyaszentegyház köz- pénzarából előlegesen fedeztessenek, vagy a kiadandó ha- lottas könyv nyereseményéből utólagosan kárpótoltassanak. Sőt a bizottság ily munkálatért, az első kiadás költségein felüli öszszes nyereseményt bizton megérdemlé.

5) Ilyetén eljárás után, remélem, nem csak az anya- szentegyházban ben honos írói tehetségek, hanem ezeken kívül az itt született, de a szomszéd Magyarhonba áttele- pült jeles íróink is igyekezni fognak néhány értékes művel gazdagítani a kiadandó új halotti énekes könyvet. Sőt ezeket egyenesen e végett felszólítani, szükségesnek is vé- leményezem.

Ezek igen szerény véleményeim az új halottas könyv milyenségére, s kiállítására, öszszeszerkesztése módjára nézve. Feszült figyelemmel várom a szakavatottabbak ez ügyre célzó intézkedéseit s igénytelen véleményeimre tett megjegyzéseiket. Én nem szűnök meg ezután is e célra

munkálni. S bár közelebbről még csak a marosi egyházmegyéből akadt egy közreműködő társam: erős reményem van, hogy nem sok idő múlva — hová a dolgozatok küldendők lesznek — az enyéimmel együtt, több ügybarátok-

nak művei fognak a főtiszteletű püspök ur íróasztalán öszszetalálkozni.

*Szilágyi Károly, *)*
mocsolyai ref. lelkész.

TÁRCA.

Kócsi Károly.

Szül. 1829. dec. 29-én; meghalt 1871 jun. 2-án.

Nemcsak kolozsvári főtanodánkat, hanem általában az erdélyi tantügyet, érzékeny veszteség érte a Kócsi Károly halálával, a menyinyihen megüresült helye aligha lesz egy hamar oly fáradhatatlan tevékenységű, oly szakképzett s elhivatásán oly odaadással csüngő férfival betölthető, mint a minő vala ő. Szép példáját mutatta ő fel előttünk annak, hogy mikint lehet fölemelkedni a porbúl a közélet tevékeny és hasznos munkásává, a köztisztelet és becsülés tárgyává az akarat nemes ereje, a feltörekvő lélek lankadatlan buzgalma s a nyert talentumok szorgalmas kiképzése s értékesítése által. Hadd álljon itt ennek igazolásául, az alig 42 évre terjedt, s már bezárult élet képéből egy néhány töredékes vonás.

Kócsi Károly nagyon szegény család ivadéka volt. Édes atyja, *Biró János*, Magyarországon *Kócs* helység szülőltje, (innen a „Kócsi“ név) e század második évtizedében települt meg Kolozsvárra, mint csizmadia-mester. Nőül vette a hasonlóan szegény sorsu *Magyari Annát* s szövetségük kilenc gyermekkel lön megáldva, s ezek közt a legifjabb: *Károly*, s egyszersmind test alkatarára nézve is a leggyöngébb, úgy hogy kora halálának magvát már születésétől fogva magában hordozta. Atyját alig hat éves korában elveszíté, s így a terhes család egész gondja az özvegy anyára nehezült; s arról, hogy gyermekei magosabb kiképzetésében részesítse, szó sem lehetett. Dacára ennek, a kis Károly már hat éves korában a kolozsvári főtanoda első osztályába belépett, mint szolga gyerek s tanuló társai könyveiből oly szorgalommal tanult, hogy már az első évben osztályában másodikká lön s e helyét mind végig megtartotta. Kiváló hajlamot, mely később egész szenvedélylyé fokozódott benne, a természetrajzi tanulmányok iránt tanusított s magán-szorgalma által virágokból, kövekből szép kis gyűjteményeket állított egybe, úgy hogy tanuló-társainak valódi példányképe lön.

1845-ben a bölcsészettan hallgatói sorába lépett, s midőn a forradalom kitört, első éves jogász volt. A vihar őt is magával sodorta, s mint önkénytes küzdött a gyöngé testű ifju hazája szabadságáért mindvégig. A catastropha bekövetkezte után, rövid ideig Nagy-Váradon bujdokolt, majd Kolozsvárra viszszatért, s mint-hogy a tanoda szünetelt, hogy napjait tétlenül ne töltse, szabóságot kezdett tanulni, s későbbre gyakran sajnálkozva emlegeté, hogy nem tanulhatta végig e mesterséget, hadd irhatta volna a neve után: tanár és szabó-mester.

Forduló pontot képez életében az 1850-ik év, midőn *Salamon József* ajánlatára gróf *Mikó Imre* egyetlen, s fájdalom, elhalt fia, *Ádám* nevelője lön, s ez által nemcsak felette szűkös anyagi helyzete jobbra fordult úgy, hogy öreg anyját ez időtől kezdve mindvégig segíthette, hanem főleg kedvezőbb alkalom nyilt számá-

ra magát a tanítói s illetőleg tanári pályára előkészíteni. Nevelői állása mellett félbeszakadt iskolai tanulmányait is folytatta; a theológiát jó sikerrel végezte s 1853—55-ig kedvenc szakmájában, a vegytanban s természetrajzban tett, Nagy Péter tanár kitanú vezetőse alatt, sikeres előmenetelt s e tekintethen öszszes tanuló-társait meszszire túlhaladta.

1855-ben megtakarított filléreivel, s főleg a nagy lelkű gróf *Mikó Imre* tetemes anyagi támogatásával, a berlini egyetemre ment, s ott a természettudományok tanulmányozására szentelte egész erejét. Pénze azonban elfogyott, s kénytelen lett volna tanulmányait félbeszakítani, ha nincs ott egy nemes szívű tanuló-társa s barátja, ki a visszafizetésre, úgy szólván, mi biztosítékot sem nyújtó ifjunak pár száz forintot nem kölcsönöz. Hadd álljon itt e derék ember neve is: ifj. *Zeyk József!*

1856 őszén haza térve, főtanodánknál azonnal a vegytan és természetrajz segéd-tanára lön, miután Nagy Péter az e közben felállított hittani folyamhoz, a practica theologia tanárává választott meg. Ritka buzgalommal párosult szakképzettsége azzal lett megjutalmazva, hogy egyházi főtanácsunk 1862-ben, osztatlan szavazatával, rendes tanárságra léptette elő.

Ezt megelőzőleg, 1857-ben június 2-án szerelmének csaknem kilenc évvel már az előtt kedves tárgyát, *Horváth Rozát*, nőül vette, s boldog szövetségük gyümölcse, ma is élő négy gyermek, most már neveletlen árva lön. Osztozott ő is a protestans papok, s tanárok csaknem közös sorsában: küzdött, fáradott, egész életét az emberiség legszentebb ügyének fölszentelte, s jutalma az, hogy hátrahagyott egy szűkölködő, s magára hagyatott családot!

Mint tanárnak kiválóan jellemző vonása volt, hogy ritka tapintattal tudta párosítani az elméletet és gyakorlatot, s ezért egyike volt a legsikeresebb tanítóknak. Botanikus kerttel egybekötött oltóvanyost s szőlő-iskolát nevelt, s tanítványait, úgy szólván, kézen fogva vezette be a tudomány gyakorlati érvényesítésének világába. Ki tudná megmondani, hogy példája hány ifjuban kelté föl a természet iránti szeretet nemes hajlamát. Irodalmi munkássága által is sokat szolgált ez ügynek; a hazai hírlapokban feles számmal jelentek meg szakképzettségéről s gyakorlati irányáról tanuskodó cikkei. Ez érdemeinek előismeréséül a gazdasági-egylet, melynek szakosztályaiban valódi tekintélylyé emelkedett föl, tiszteletbeli tagjává is választotta. Utolsó napjaiban egy nagyobb terjedelmű gazdasági mű sajtó alá rendezésével foglalkozott; mignem jött a halál, s pár nap, alatt buzgó munkássága, pályatársai, az általa oly hön szeretett ifjuság, s a mi legfájdalmasabb: szegény családja köréből kiméletlenül kiragadta! . . .

Legyen áldott az igénytelen, de mind végig hű munkás emléke közöttünk, mert méjjen meggyőz minket a felől, hogy a ki-

*) Fájdalommal jegyezzük meg, hogy e hivatalársunknak április 12-én történt halálával, nemcsak a papi karnak egy tiszteletre méltó tagját, hanem ez ügynek is egyik hivatott, költői lelkű munkását veszítettük el. Vajha, más lépne az üresen maradt nyomokba!
Szerk.

tartó buzgalom, az előnkbe tűzött nemes cél felé irányzott törekvés soha sem sikertelen, s ha korán is kell sirba szállanunk, nem éltünk hiában!

Szász Domokos.

VIDÉKI ÉLET.

A nagy-enyedi egyházmegye képviselő-testületének május 9-, 10-én tartott gyűléséről.

(Vége.)

Szabó Ferenc képv. társunknak a dézma-negyed szerencsés verifikáltatása körül kifejtett fáradozása után, mintegy 50 frt követelése levén az illető egyházakon, s egyh. személyeken: követelését átjárnotta a kebli özveggy-intézet javára. Ugyan ő, több nemű elfoglaltatásai dacára is, szíves volt a lőrinc-révi paplak építését elintézni, s azt felügyelni.

Enynyi, mit szükségesnek láttam megírni; s ha még hozzá teszem azt, hogy a ki csak e gyűlés folyama alatt végig észlelte a világi képviselőknek egyh. ügyeink iránti érdekltségét, ügybuzgóságát, áldozat-készségét: lehetetlen, meg nem győződni, hogy a képviselet már is kezdi megtermeni üdvös gyümölcseit. Sajnos! hogy mind a világi, mind az egyházi részről több társaink hiányzanak.

Az egyes egyházakban történt kegyes ajándékozásokkal, szorgalmi jövedelmek, mag- és bortárak kimutatásával — a szerkesztő ur szíves engedelmével — lesz szerencsém, más alkalommal beszóllani. Most még csak azt kívánom megemlíteni, hogy a gyűlés tartama alatti barátságos összejövetelen, dr. Kovács Ö. indítványára, egy reform-egylet alakítására, világiak és egyháziak készsége hozzájárulásával, előintézkedés tétetett. Nem rombolni egysülünk mi, nem fogunk mi hitcikkelyek felett vitatkozni, hanem reformálni önmagunkat, s ez által a hivek egyetemét; a társasulás által hasznos könyvtárt alakítani; önképzés, korszerű eszmék terjesztése; egyházi beszédek, s más rokon tartalmu értekezések készítése által, önmagunkat fejteni, mivelni; a nép között a kor mérgezéseinek ellenhatni; a babonát, s előítéleteket javítva, tiszta eszméket terjeszteni; a nevelés ügyét felkarolni, azt vezetni, s e tekintetben a hiveket áldozatra, részvétre buzdítani; a szeretet miveit gyakorolni, gyakoroltatni, s ez által a vallást az őt megillető méltóságra visszahelyezni segítsük. Ebből fog állani k. b. programja ártatlan reform egyletünknek. *) Megpendült még egy más eszme is, mely azonnal életbe is lépett. Azon sajnós eset ötleteből kiindulva ugyanis, hogy közelebről két elhalt pap temetésén közönyösség, későn való értesülés, távolság, vagy rossz idő, s útak miatt-e, nem vitatjuk: egyikén kettő, a másikon csupán egy pap jelent meg; az egyházmegye felosztott negyedekre, mindenik negyedbe tétetett egy elnök, kihez pap, mester, vagy világi képviselő elhaltával az illető egyh. előjáróság köteles azonnal hirt adni; az elnök a szomorú eseményről értesítvén az esperesi hivalt, körlevél útján negyedét, s a menyinyben lehetséges, a többi negyedet is, intézkedik az egyház javai számbavételéről, s a temetési szertartásokról.

Egy oly kötelesség az, melyet a viszonsóság, s az atyafiságos szeretet méltán megvár.

r. l.

*) Nem ártatlan e törekvés, hanem meggyőződésünk szerint, az egyetlen, és helyes út arra, hogy kiemelkedhessünk a szent semmit-tevésből; és a melynek egyedül lehet jó eredménye. Hagyjuk, hagyjuk el azokat a dogmatikai vitatkozásokat; soha sem szültek azok jót és nem is fognak.

Szerk.

A küküllői egyházmegyéből.

A küküllői ref. egyházmegyében az évi rendes közgyűlés május 3-án tartatott meg. 82 rendes tag helyett, nagy későn, megjelent 12; egy algondnok; a hivatalnokokkal együtt 7 pap; 1 iskola tanító, és négy világi képviselő; az egyik főgondnok, a nemes vármegyét illető ügyben, Pestre utazott, a másik pedig betegsége miatt nem jelenhetett meg. Lehettek olyanok is, kik akadályozó körülmények befolyása miatt nem jöhettek el; de minden esetre, a nagyobb részt a kényelmes otthon ülés, a hideg közöny, a közérdek iránti részvétlenség tartotta vissza a kötelességek teljesítésétől; mi miatt sok intézkedés elmaradt, az anyagi és szellemi közélet rovására. Pedig igen érdekes tárgyak voltak kitűzve a meghívó körlevél homlokára. Az esperesi jelentés a vizsgálati körút tapasztalatairól, melyből mindenki tanuságos és irányadó ismeretet merithetet volna magának egyházmegyei közéletünk mozzanatairól. Láthatta volna itt a lendületet, ott a pangást, amott az áldozat-készséget; túl, hogy miként kezdi egy-egy álomba merült gyülekezet az álomot szemeiből kitorolni s észrevenni, hogy a nap fenjár, hogy nincs kihalva a nép szívéből az áldozat-készség. De ha a hivatottakba nincsenek meg az önértetserkentő rugói, melyek az éltető szellemet tevékenységbe tartásák, féltő, hogy ismét visszazuhan a magaslat felé gördített kő, ismét az egyiptomi sovány tehenek fognak legelészni egyházi életünk virulásnak indult mezején.

Továbbá, ki volt tűzve egy iskolai segély-egylet alakítása, egy bizottmány által kidolgozott szabályok alapján; de a szabályok nem terjesztetvén be, nem történhetett e tárgyban intézkedés.

Ki volt adva egy bizottmánynak a kepe-rendszer javításáról véleményt adni (minthogy a legtöbb surlódás az egyházi szolgák s a nép közt a kepézésből merül fel, a papi tekintély kisebbitésére, s a vallásos élet elkeseredett hátrányára). De a bizottmány tagjai sem jelenvén meg, ez is elmaradt.

Mellözve némely aprólékos intézkedéseket, tárgyalatott a mélt. egyházi főtanács által kirendelt, az 1870-ik évi államsegély mikénti kiosztása. Határozatott: hogy b.-s z t.-miklósi iskolánk kapjon 40 frtot, a szt.-benedeki 40 frtot, a sövényfalvi 30 frtot, a dézsfalvi 40 frtot, a bernádi 50 frtot, a k.-s z t.-mártoni 50 frtot, az egrestői 50 frtot, a teremi 40 frtot, a kis-kendi 30 frtot, és az ugrai 30 frtot.

A papi vizsgára vonatkozó püspöki leiratra, megmaradt a közgyűlés az enyedi tanárok véleményén. Az új papok kibocsáttatását illetőleg pedig azon véleményt ossza, hogy az a kerületi gyűlést megnyitó vasárnapon történjék. A délutáni prédikálást szükség felettinek véleményezte. Az olyan papra nézve, ki hibáján kívül hallgatóival viszályban él, marad a közgyűlés múlt évi közsinatra küldött határozata mellett, hogy cseréltessék ki; de e mellett történjék kinyomozás is, hogy ha azon viszály valamely hallgatónak önző érdekéből származik, s bujtogatássá fajul, az olyan hallgató is bűnhődjék érdeme szerint, különben a pap személy játéknak lesz kitéve.

Mind ezeknek rövid summája ez: az eddig tanusított részvéte a közgyűlés tagjainak nem felel meg a szervezet céljának; bajosan lesz így egyházmegyénkbeli lelki Sion, hegyen épített város. Ha mindig csak személyes érdekeink melegénél sütkérezünk; ha egy-két napot a közügynek szentelni sajnálunk; ha a protestantismus szelleme nem hat velőnkig, s a csontok megoszlásáig, s hivatásunk öntudatos felfogására nem képesit; ha arcul csapjuk azt is, ki jóra int: hozhatunk újabbnál-újabb dogmákat, melyek

szabadelvésséggel az égisz érnék; hiában hangoztatjuk önkormányzati jogaink mellett a legcifrább frázisokat; mert ha azoknak kötelezettségeit úgy tekintjük, mint a zsidó pap véreben fetregő hitrokonát: csak zengő ércnek, és pengő cimbalomnak maradunk; romlunk, pusztulunk, mint az oldott kéve; az irgalmas samaritánus sem fogja sebeinket bekötözni. Minket csak is az önfertartási ösztönnek szívünk vére felmelegítő, s áldozat-készségre serkentő szakadatlan munkássága s hatása óv meg, s teszi biztossá a földet lábaink alatt. „A ki tudna jót cselekedni, s nem cselekszik, az olyan ember bűnös.” *)

x. y.

Az orbai ref. egyházmegye közgyűlése, május 9-én.

Nevezetesebb tárgyai a következők voltak:

1) A zsinatot összehívó püspöki levél, mely az új időt profétai melegséggel előre jelzi. A gyűlés nagyobb része hasonló érzellemmel fogadta. De voltak egyesek, kik még is kifejezték azon ohajtásokat, hogy bár e nevezetes reform még teljesebben képviselői lenne, és a papság nagyobb részben lenne benne. (Hogy lehet a kettőt összeegyeztetni? Szerk.) Az elsőre különösen hangsúlyoztatik az, hogy a tanároknak is képviselőileg kellene ott lenniök, nem úgy, a mint tervezve van, minden tanárnak. És hogy a gondnok választását teljesen az egyházmegyéknek kellene átadni. Az utolsóira t. i. a papok nagyobb részben való képviseltesére az, hogy a mint a bizottmány tervezte volt: minden egyházmegyéből az esperes és jegyzőn kívül még egy papi küldött lenne. Ezen ohajtások nyilvánultak, a mint a convocatoria felolvasása után, az elnök engedelméből, a leendő új idő felett, egy kis szabad beszélgetés történt. Egyébiránt, az egyházmegyei közgyűlés átaljában szabadelvű irányu férfiakból állván, az egész reformnak örvend, s mit melléje ohajt az is — a mint soraimból kivehető — az, hogy még nagyobb mértékben szabadelvű egyháziakotmányt kíván. (Meglesz; csak lassan a testtel. Szerk.)

2) A zsinati vizsgálat eltörlésével, az új papoknak az enyedi tanárok tervezete szerint, egyszeri vizsgáltatását helyesli a gyűlés. És zsinatkor a vasárnap délutáni isteni tiszteletet egészen elhagyandónak tartja.

3) Az a kényes kérdés, melyet akár minő szépen irjanak körül a megnevezésben, még sem egyéb, mint nagyon kellemetlen dislocatio, közgyűlésünket lázba hozta. Miért, hogy ezt a dolgot mind csak újítják fel, s nem akarnak már elhallgatni vele. Ez a gyűlés csodálkozik azon, hogy némely egyházmegye próbálgatja e tárgyhoz véleménynyel járulni. Itt úgy veszi fel a dolgot mindenki, hogy ebből akár így, akár úgy kezdjék meg, a végén semmi egyéb nem lesz, mint simplex dislocatio, melynek nevét is átokkal említi, a ki annak a korában élt. Innen, ez-az egyházmegye most is ragaszkodik azon eddig már több ízben kimondott véleményéhez, hogy ő ezt az egész tárgyat mellőztetni kívánja. Vigyázzanak is, a kik mozgatják, s gondolják meg, hogy ha ebbe belé indulnak, mérhetetlen zavart inditnak; mert mái napság egy póp sincs olyan, a ki ellen rossz akaratú ember, vétkes agitatioval, egy elégtelen pártot ne tudjon alakítani. Az ilyen zavarosban halászók malmára hajtnak vizet azok, kik a pap-cserélést oly nagyon akarják behozni.

4) Nagy tárgy volt ismét a krajcáros élőtöke s a képezdei

*) Minden szó — igaz; vajha, a velők megosztásáig hatna!
Szerk.

illeték. A krajcáros tökét fizetni nem vonakodik itt senki, s csak annyiban hátrál ez az egyházmegye, hogy egészben, lélekszám arányban, nem fizette még; mert nem volt módja tenni azt. Idővel, ez egészen rendbe jő, s bizonyosan innen az a töke rendes évi járulékát megkapja. De a képezdei illetékre nézve nem nyilvánul ez a kedvező remény. Itt az egyházak átaljában kevés folyó jövedelemmel rendelkeznek. Az egyháznak s iskoláknak fentartása annyira lefoglalja nem csak meglevő jövedelmeiket, de még lehető jövedelmekhez való reményöket is, hogy semmi módot nem látnak arra, hogy saját szembetünő káruk nélkül még terhet viselni tudjanak. Innen, a képezde nézve egyebet mondani nem tud a gyűlés, mint azt, hogy az enyedi tanoda rendezze úgy bé a képezdei tanfolyamot, hogy arra külön segílyt várnia az egyházmegyéktől ne kelljen, hogy az egyházmegyék bár azt a kevés pénzt, a mit nagy bajjal összeszerezni tudnak, fordíthassák kebli iskolák jobb karba állíthatására. *)

Ezek voltak a főbb tárgyak, melyeket mint közérdekeket, megírni szükségesnek láttam.

d. s.

KÜLÖNFÉLÉK.

— A néhai Kócsi Károly tanár „Községi faiskola” című művének ügyében, a következő nyilatkozat közlésére kérésünk fel: „A Kócsi Károly, néhai tanártársunk, és barátunk sajtó alatt hagyott „Községi faiskola” című művének befejezését és szétküldését a t. c. előfizetőkkel szemben, alólírtak vállalták magukra. A kész munka legfőbb f. hó végeig okvetlenül kikerül sajtó alól. Előfizetésüket, a mintegy 14. ivnyi, rajzokkal ellátott műre, az elhunytak családja iránti tekintetből, június 24-ig, még 1. új frtjával elfogadunk, tanár Jancsó Lajoshoz címezve (Kolozsvár, belső-farkasutca). Kolozsvárt, jun. 5. 1871. Szabó Sámuel tanár és Jancsó Lajos tanár.

— Nagy szerencsétlenségről kell olvasóinkat tudósítunk. Kolozs-kalotai egyházmegyénkben, a szentlászlói ev. ref. községi pünkösöd harmad-napján majdnem egészen leégett. Több mint száz család jutott véginségre, nem bírván még azzal sem, hová fejét lehajtsa. Felkérjük mindazokat, kik a nyomor enyhítéséhez járulni, keresztyéni kötelességüknek tartják, hogy adományukat e lapok szerkesztőjéhez beküldeni sziveskedjenek, ki is azokat nyilvánosan nyugtázni s az illetőknek a legsietőbben kézbesíteni fogja. „A ki egynek gondját felveszi . . .”

— Istvánházi egyházunk népiskola-tanítója t. Benedek Gyula ur tudósít, hogy ott oly szegény elhagyatottságban volt a nevelés ügye, hogy jelenleg is 75 felnőtt egyetlen egy betűt sem ismer; 69 tanköteles gyermeknek pedig egyetlen fekete táblája volt minden taneszköze. Most a tanfelügyelő m. Gáspár János ur ellátta az iskolát tanszerekkel; ugyan e célra m. Imecs Domokos ur adományozott 16 frt 50 krt; t. Bihari Zsigmond ur pedig papi fizetés pótlásra 6 frtot, iskola-tanítói fizetés pótlásra 3 frtot adományozott, Fogadják, az illető egyház részéről, a hálás köszönet kifejezését. Vajha, minél többen lennének, kik ily nemes célra bár morzsákkal is járulnak!

*) Hát, ha nem gondoskodunk jó képezdeiről, honnan kapunk jó tanítókat a „kebli iskolákba”? Vagy, gondoskodják az enyedi collegium!? Meg aztán, a zsinat egyebet határozott, mint a miből a közgyűlés megállapodott: s annak határozatai nem köteleznek-e mindnyájunkat? (Lásd: zsinati jegyzőkönyv 1870. 19. v. sz.)

Szerk.

— Szászvárosi egyházunkban folyó hó 4-én történt meg a papválasztás a legszebb rendben, holott nagy-enyedi első-pap Ince János választatott el 93 szavazattal. Isten áldása legyen a választókon és választottan!

— A népnevelés körül ténykép registrálják a lapok, hogy a kormány 5000 népiskolát szerelt fel tanszerekkel. Magyarország kézi térképéből 36,000 példányt osztott ki; fali abroszokból 6500, Európából pedig 6000-nél többet. Természettani fali táblákból vagy 32,000 tábla függ népiskoláink falain; a természetrajziakból pedig 80,000. Földtekékből ötezernél többet küldte szét magyarázó füzetekkel; az új fali olvasótáblákból közel százezer lapot; a számoló gépből pedig 4400 példányt. Természettani eszközgyűjteményekből valami 709 jutott a népiskolák birtokába. — Természetesen, hogy ezek nem mind községi iskolák; sőt a legkevesebb van ilyen. És ennek így is kellett volna lenni elejétől fogva: ekkint már is tettünk volna egy lépést a cél felé. Abból a kevésből, mit e szent ügyre fordíthat az állam, soha sem lesz Magyarország megközelítőleg is ellátva iskolákkal; de, ha a meglévőket segíti — természetesen, fentartva vizsgálati jogát — és nem szit visszavonást a felekezeti és községi iskolák közt, megbénítván az egyházközség hatóságok működését, hanem vállvetve, egyesített erővel szorgalmatoskodnánk: hamarabb örvendénék az óhajtott eredménynek. De hiában, majdnem itt is elmondhatjuk: *procax libertas civitatem miscuit!* Ismerünk egy gazdag, vagyonos embert, kitől ha kérünk iskoláink, népnevelésünk számára, azt mondja: felekezeti nek soha; ő a községi pártolja. Ha pedig a felekezeti telen, polgári iskola nevében szólítjuk fel, akkor így felel: fizet ő elég adót; gondoskodik az állam! S aztán, a nevelés szent ügye. tultott szabadelvűsködésből, függ mint Mohamed koporsója, nem a levegőben; hanem az élet és halál közt; mert ajtót nyitunk, melyen kényelmesen kibújhatik a közöny és a szűkreblütség. Ne gyujtsunk mi gyertyát a sátánnak; hanem örülvén, ha az állam is tehet valamit; tegyünk meg mi minden lehetőt. Segíts magadon; s az isten is megsegít!

— A dunamelléki ref. egyházkerületnek nagy ünnepeje volt folyó hó 4-én, a pesti ref. templomban, hol az egyház főbb világi és egyházi oszlopai öszszegyűlvén, az első ülésben Lónyay M enyhértet megválasztották az egyházkerület főgondnokává. Török superintendens ur mutatta be a gyűlésnek, s miután letette az esküt, melyet Dobos olvasott fel: Lónyai rövid beszédben köszönte meg a benne helyezett bizalmat. Utána a legidősebb segédgondnok, Sárközi, keresetlen szavakban üdvözölte, s csak azt kötötte lelkére, hogy ne feledje az elvet, semmit rólunk, nélkülünk. A mint írják, az egésznek lefolyását emelt hangulat jellemezte.

— A pesti kath. casino tagjának, a magyar cultus-ministernek, Pauler ő excellentiájának sehogy se akarnak békét hagyni, bár menynyire is igyekszik kerülni az által, hogy ritkán jelenik meg az országgyűlésen. A Ghicy és Schwarc felszólalása után, legközelebből Simonyi Ernő rázta fel szent nyugalmaiból. Ugyanis: Jekelfalussy — székesfehérvári püspök — ki egyike volt azoknak, kik megszavazták az infallibilis dogmáját; olyaténképpen nyilatkozott, hogy nem respectalván a placetum jogát: kihirdette azt egyházmegyéjében. Simonyi hát azt kérdi: tud-e valamit erről a miniszter ur; és szándéka-e egy ily nagy megyét továbbra is egy törvényszegő kezei alatt hagyni. El

lehetünk rá készülve, hogy midőn feleletet ad a miniszter, azt fogja mondani, hogy nem tud róla semmit; de fen fogja tartani a törvényt. Hanem a dogma mégis ki lesz hirdetve; Pauler megbukhatik százszor; de a kath. casino, meg a reactio e téren virágozni fog tovább. — Régi dal; régi dal . . . !

— A pápa huszonöt éves jubelaeumának mennél ünnepeyesebbé tételére, mely f. hó 16-án lesz, minden felé nagy előkészületeket tesznek. Albumokat fognak neki küldöttségek átnyujtani, aláírásokkal ellátva; lesz illuminatio, isteni tiszteletek, harangzugas reggel és este az egész kath. világban sat. és mindenek felett, a mint írják, Péter-filléreket fognak gyűjteni. Vajjon, e fillérek nem tennének-e jobb szolgálatot, ha az illetők iskolákat emelnének községeikben, hogy a világosságnak ama lelke terjesztené fényét oda, honnan eddig kizárták?

584—1871.

KÖRÖZTETNEK :

Szilágy-szolnoki egyházmegyénkben :

1. A szil-nagyfalusi isk. tanítói állomás, mely az elagott tanító nyugalomba lépésével, ennek haláláig félfizetésre töl-tetik be.

Javadalmi:

a) Tisztesseges szállás, házi kerttel és szükségesebb gazdasági épületekkel.

b) 94 szekér tűzifának fele.

c) 200 véka gabonát meghaladó kepenek fele.

d) 146 veder mustnak fele.

e) 8—10 o. é. frtra menő garaspénznek fele.

f) Mintegy 36 o. é. frtra menő garaspénznek fele.

g) Tandij: kezdőktől 12 kr; olvasóktól 25 kr; könyv nélkül tanulóktól 51 kr. és egy csirke minden tanulótnál.

h) 2 hold 1360⁰ nagyobb részint első-osztályu szántó és 1100⁰ első-osztály rét felereszésének haszonélvezete.

Pályázati határnap, július 15.

2. A mocsolyai másodosztályu lelkeszi állomás.

Pályázati határnap július vége.

A folyamodványok szilágy-szolnoki esperes t. t. Dombi Lajos aához (Bogdánd, u. p. Hadad) küldendők.

Kolozsvárt, junius 2. 1871.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

560—1871.

Kolozs-kalotai egyházmegyénkben :

1) A b-hunyadi leánytanítói állomás, melylyel az orgonistai és énekvezetői teendők is öszsze vannak kötve. Fizetése 514 o. é. frtra van számítva.

2) A körözfői tanítói, s egyszersmind énekvezetői állomás; fizetése 172 frt 52 kr. o. é. tehető.

Pályázati határnap mindkettőre július vége.

A folyamodványok kolozs-kalotai esperes t. t. Szakács István aához (Sz.-Lóna, u. p. Gyalu) küldendők.

Kolozsvárt, junius 5. 1871.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

I. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1871, JUNIUS 13.

24. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztői iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Előfizetési felhívás

az

„ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY“

1871. II. félévi folyamára.

Lapunk előfizetési díja, a „Prédikátori tárral“ együtt:

Évnegyedre	1 frt. 50 kr.
Félévre	3 frt.
Egész évre	6 frt.

Bizalommal kérjük fel ügybarátainkat, hogy előfizetéseiket megújítani, illetőleg minél többeket megnyerni sziveskedjenek. Irányunk határozott; akaratunk szilárd, hogy anyaszentegyházunk javát munkáljuk. A minő mértékben fog támogatni a részvét: akkint fog izmosodni lelkesedésünk.

Kolozsvártt, juniusbán, 1871.

A szerkesztőség.

 Felesleges példányokat nem nyomatunk.

Teendőink.

(Vonatkozással Demeter Samu nyílt levelére.)

VI.

Azon a ductuson, melyen megindultunk, még sokat beszélhetnénk gyakorlati irányban való teendőink számára nézve: ám, siessünk bevégezni úgyis hosszúra nyúlt cikksorozatunkat, melynek megírásánál tán tulong-túl verbi copiosusokká is lettünk; beszédesebbek, mint a menynyire lapunk szűk terjedelme megengedhette volna. De kötelességünknek tartottuk. Nem magunkért. Az egyén maga, mint olyan, elmúlik a mával, vagy holnappal; de az eszme, a cél, melynek szolgálatába állottunk, követeli, hogy igazolva álljon mindazok előtt, kik a nyilvánosságnak egy szerény organumát, egyszerű lapunkat, figyelmökre méltatják.

Midőn lapunkat megindítottuk, ismételjük: legtávolabbról sem állott szándékunkban, hogy mi a hadakozó fél pártállását akartuk volna provocálni a Ballagi közlönyével szemben, mely — per eminentiam — liberalis hirben áll annak a rovására, hogy mi meg „conservatívok“ vagyunk a „nyílt levél“ szerint; sőt Szeremleci ur éppen „ultramontanóknak“ nevez; Ballagi pedig, mielőtt bevé-

geztük volna cikkeinket, nem is ügyelve intentionkra, már kikapdosott egy pár frasist s igyekszik devalválni az egésznek hatását, hogy mi ósdiak, „helytt maradóknak“ vagyunk.

Mindezekre, igyekezni fogunk, megfelelni a maga idejében addig is, míg a jó Ballagit boldog theoriai-ból fölveri a valóság. Csupán egyet akarunk megjegyezni, illetőleg kérdeni. Mihez kell nagyobb bátorság: ahhoz-e, hogy bele kapaszkodjunk válságos napjaink tetszetős jelszavaiba; adjuk a liberalis hazafit; a liberalis egyházi férfit; vagy azt mondani: alkudjunk meg a rohanni indult korrall; vegyük tekintetbe helyzetünket, néptünk fejletlenségét, mivelődési állapotaink kezdetleges voltát és munkálkodjunk ott, hol siker fogja jutalmazni fáradságunkat úgy közvetlenül napjainkban, mint közvetve arra a fensőbb célra nézve is, a melyre való törekvést tán csak még se fogja megtagadni tőlünk senki? Ott taps, dicsőség; itt szánó mosoly, tán megvetés! Nagyon olcsó a választás.

A feleletet, úgy véljük, megadhatja mindenki magának, ha arra figyelmeztetünk hogy a legvastagabb fejű conservatív is méltó a tiszteletre, ha célja használni; míg a rózsaszínű libera-

lismus csak igen csekély mértékben tarthat erre jogot, ha csak szavakban pompázik, de az élet hasznát nem veszi. Nem a jezuistikus elvet hirdetjük; nem a sikertől feltételezzük a becsületes szándékot; de állhatatosan meg vagyunk győződve, hogy a mi taktikánk: haladni a gyakorlati úton, sokkal biztosabb, és célra vezetőbb, mint ama másik, melyet a „nyílt levél” jelzett; mert mi csak ezzel foglalkozunk ez alkalommal.

Ugyan, mi lenne abból, ha „felvennők sorban egyházunk tanait, a dogmákat is; vizsgálók, próbálnók úgy, a mint a jó Isten tudunk adta” — mint a „nyílt levél” kívánja; s aztán „az irodalmilag reformált tudományt” megállítanók? Köteles lenne-e mindenki, azt elfogadni? Különben: anathema esto! Vagy, a hányféle vélemény előfordulna: anynyiféle szakadnánk, s lennének „szabad egyház”? Az első esetben kényszer, s ennek nem hajtjuk meg fejünket; a másodikban „commune”, és azt még nem óhajtjuk, mert félünk tőle a mi viszonyaink közt azon okokból, melyekkel három első cikkünkben foglalkoztunk; ha ezerszer áll is előttünk Amerika.

Pedig, az utolsó esetnek kellene bekövetkezni okvetlenül. Mert nem képzelhető az universumban oly jury, mely hitre tartozó dolgokban mindenkit kielégítő, mindenkit kötelező dogmákat birjon dictalni. Mert ezek nem az exact tudományok bevégzett törvényei; de nem is a politikai kormányzás elve: hol a kisebbség tiszteli a többség határozatait. A hit dolgaiban mindenki önmagának törvény, s ha szabad mondani, önmagának többség.

Elég fényes példája ennek a „csalatkozhatatlanság” dogmája. Hányan vannak, kik nyíltan szakitnak vele; de bizony, olyan is van elég, ki életét feláldozni kész védelméért, mert hisz benne éppen úgy, mint a transsubstantiatióban, vagy a „könyvező szűzben.” Mert hite babona; s szerencsétlensége az, hogy sötétségben tévelyeg. Dogmák által soha meg nem lesz, még örvénynek is sok, ki ezek által akarja elérni az „egy akol és egy pásztor” országát; holott éppen ezek miatt füstölögtek az auto-da-fék az emberiség örök botrányára.

De a szeretet; a lélekismeret szabadsága; a szív nemessége; az értelmi felvilágosodás; az evangéliom értelmében való erkölcsi élet, melynek corollariuma: élő hit, becsület, munka, igazsághoz való ragaszkodás, könyörület, részvét, az akaratnak jóra való törekvése; szóval az, mit humanismusként nevezünk, oly örök törvények, melyeket a ki életre hívni

buzgolkodik: az meg nem szégyenül; megfeszíthetik, de meg nem gyaláztatik. Ez a mi útunk; ez a magunk és szerény lapunk elébe tűzött irány.

Hát feszítetek meg; de a mig birjuk tólunkat, a mig lesz egy hangunk, mindaddig irni és beszélni fogjuk: dogmák felett versengeni, azok felett harcot kezdeni, nincs szükségünk; annál kevésbé conciliumokra, vagy sancta synodusokra, melyek elejétől fogva átkai voltak és szégyen bélyegei lesznek az emberiségnek. Nem lesz olyan szent synodus ezen a világon, a melynek tekintélyéért mi elfogadni hajlandók volnánk bármely dogmát; fenyegethetnének a gyehennának tüzével: ha lélekismeretünk függetlenségét, vagy meggyőződésünket korlátozná; ha fölvilágosodottságunk határán túl menne, vagy éppen innen maradna. Az nekünk szent jogunk, hogy a mig sem egyének, sem a társadalomnak nem ártunk: elkárhozásunk, vagy üdvösségünk felett csak mi subjective rendelkezünk.

Nó hát, világossítsatok fel, tanítsatok, növeljétek a népet, hogy azt megértse és úgy cselekedjék; s éppen úgy, mint mi mindnyájan (mert csak tőlünk se tagadjátok meg tán, hogy gondolkozunk oly szabadon, mint ti), el fog jutni arra a magasságra, hogy a dogmákból csak azokat fogja hinni, melyek felvilágosodottságával megegyeznek.

Am, itt a circulus vitiosus — mondjátok ti —. Hogyan világossítsuk fel, ha a dogmák lenyűgözik szellemünket, és megdermesztik munkásságunkat? Itt áll elő, véleményünk szerint, egy reform, negatív úton: ne prédikáljátok azt, a mit nem hisztek. Csak legyetek elég bölcssek, hogy ne botránkoztassatok. Gazdag a biblia, kaptok ott textust a soknál is többet, melyek megadják a vezérfonalat egy erkölcsi-vallásos beszédhez, ha dogmát prédikálni nem akartok; mi tapasztalásból mondhatjuk, hogy hallgatóitok bizonyára lelki épüléssel, és hálával fognak adózni ez eljárásért.

Hogy ezt annál nagyobb sikerrel követhessük: ne ereszkedjünk mi a dogmák labyrinthusába, se országos reform-egylettől ne várjuk; hanem mi magunk javításunk lithurgiánkon.

És hogy ne vádolhassatok, hogy e tekintetben semmi positiv adalékkal nem járulunk, ime, indítványozzuk: a) hogy a „Credot”, melyről be van bizonyítva, hogy mikor keletkezett, s az idők folytában minő toldalékokkal pótolgatott: mellőzzük teljesen, mint olyat, melynek nyoma nincs az evangéliomban; b) a három kérdést pedig, melyeket az urvacsoira osztásnál szoktunk használni, alakítsuk át olyanná, a minővel birunk már, s melyet a confirmatio alkal-

mával szoktunk elmondani a növendékekkel az újabb időben, és a melyben — akarjuk hinni — a legliberalisabb sem fog találni megbotránkoztatót; és c) az ifju lelkesek kibocsátásánál pedig mellőzzük a confessiókra letett esküt, hanem azt pótoljuk olyannal, mely hivatalos állásukból, teendőik természetéből és egész vocatiojukból következik.

Ha ennyit teszünk (s ezt csak mi tehetjük magunk közt, keblileg;) egy felvilágosodott lelkész sem mondhatja, hogy olyat kell tanítania, mely netán egy vagy más pontban özszeütközésben áll jobb meggyőződésével; vagy olyanra esküszik, mely túlhaladott szemponton obscurantismust foglal magában.

De óvakodjunk, dogmákat crealni, mint a melyek üdvöset soha sem eredményeztek; sőt, e lithurgiai változtatást sem ajánljuk a végre, és úgy, hogy benne zsinat határozzon; hanem vitassuk higgadtan, s midőn az idő érezni fogja teljességét, és népünk lelki szüksége — a felvilágosodás útján — nyilatkozni fog: akkor léptessük életbe, a zsinatnak csupán tudomásvételével; de nem kötelezőleg, hanem a szerint, a mint egyik, vagy másik elfogadni óhajtja.

Éppen ezért, tanítsunk szorgalmatosan; fejtsük hallgatóink értelmét; szívet nemesítsük; tegyük fogékonyvá erkölcsi kötelességeinek teljesítésére; munkálkodjunk, hogy a vagyonosodás által iskoláink, templomaink virágzásra emelkedjenek sat. sat.; ekkor használunk a felvilágosodásnak, anyaszentegyházunknak, hazánknak; akkor nem lesz „filius ante patrem“; hanem a rendes fejlődés útján haladván, biztosan azon célhoz jutunk, melyet mindannyian szívünk teljességéből óhajtunk.

De végezzük be cikksorozatunkat ez alkalommal.

Meg vagyunk győződve, hogy jó akaratú olvasóink — magára a célra nézve — különbséget nem látnak köztünk és ama másik lap közt; csupán a modus procedendi elütő anynyiban, hogy mi elől kezdjük és nem a végénél, mint ők. Lehet, hogy itt-ott kevésbé szabatosan fejeztük ki magunkat, mint a menyunyire kellett; tán hosszúságunk dacára, rövidebben, mint szükséges lett volna. Éppen azért, szívesen kérjük mindazokat, kik érdekelve vannak, szóljanak hozzá; vitassuk, küzdjünk: csak ekkor lehet számítanunk az igazságra. Egyre kérünk mindenkit: lehet, hogy néhol tán élesebben nyilatkoztunk, mint a tárgy fontossága követelte volna: ezt nézzétek el nekünk, kik egész meggyőződéssel, és lelkesültséggel szolgálunk ez ügynek; ne tekintsétek szavainkat, hanem az értelmet, a célt s ennek érdekében emeljétek fel szavatukat.

Demeter Samu pedig fogadja köszönetünket, hogy alkalmat adott, programmunkat bővebben kifejtetni.

Szász Gerő.

Válasz egy kérdésre.

Kolozsvártt, jun. 12. 1871.

Dr. Kovács Ödön, t. barátom, az „Egyházi reform“ című közlöny 5-ik számában közlött cikke végén „teljes őszinteséggel s bizalommal“ azt a kérdést intézi hozzám, ha látok-e a reform egylet általa körvonalozott legközelebbi föladatában „a legádázabb dühvel romboló forradalomnál is veszélyesebb törekvést?“

Felelet: **nem.**

Szerinte ugyanis, az egyletté alakulás legközelebbi feladata volna egy theol. irodalmi társulat alakítása, oly célból, hogy az a legsürgösebb s legfontosabb tárgyat művelve — bizonyos tiszteletdíj mellett — pályázatokat hirdessen s általában a vallástudományi művek megjelenését elősegítse. Eszem ágában sem volt nekem soha, ily irányu törekvést kárhóztatni, noha őszintén megvallom, a vallásos életre kedvező s maradandóbb értékű lendületet ettől sem remélek; ha visszazongolok azon társulat történetére, melyet a 60-as években, hasonló célból, Révészék alapítottak, de már alig pár év alatt, részvét hiány miatt feloszlott.

A „legádázabb dühvel romboló forradalomnál is veszélyesebb törekvésnek“ egészen egyebet neveztem én, t. i. azon irányt, melyben a reform-egylet kezdeményezői megindították a mozgalmat, és melyet leglátározottabban Kovács Albert körvonalozott ösmeretes röpiratában, hol világosan ki van mondva, mikint annak idejében idézeteimmel kimutattam, hogy szerinte a reform-egylet egyik teendője a régi dogmák uralma ellen harcra szállani a nélkül azonban, hogy azok helyett újabb formulázását csak meg is kísérténé, már pedig, mint fölfejtém, vallás—dogmák nélkül, nem is képzelhető. Ezt neveztem a forradalminál is veszélyesebb törekvésnek, mert támad és ront, de mitsem épít, míg p. o. a francia nagy forradalom, melynek példáját idéztem, legalább annyit tesz, hogy a detronisalt Isten helyett egy élő bálványt, a mint nevezték, „az ész istenaszszonyát“ oda ültette az oltárra.

A felszólalók e megrovásom által, úgy látszik, találva érezték magukat, mert Weber Samu, Kovács Albert, Ferenc József jónak látták, szépen elhallgatni s másoknak adni át a szót, kik aztán egészen más durból fujják a riadót. Ezek közé tartoznék Kovács Ödön, t. barátom is, ki nek javaslatára ellen nekem részemről semmi kifogásom nincs, annyival is kevésbé, mert egy legközelebbi ténye által kétségbe vonhatatlanul be is bizonyította, hogy nem a Kovács Alberték, hanem a mi álláspontunkat helyesli; ugyanis, mint e lapok közelebbi számából örömmel értesültem, a nagyenyedi egyház megyei közgyűlés alkalmával, a jelen volt tagokat, tehát **reformátusokat**, reform-egylet alkotására hívta föl. Nézetem szerint is, ez az egyetlen helyes út, ha a különböző felekezetek kebelében alakulnak ily egyletek s meg se kísértjük ez uttal azt a szerencsétlen fusiot, melyet a dogmák reformálása érdekében a többiek a kü-

lönböző felekezetek tagjai közt akarnának létrehozni, s a minnek nem lehetne egyéb eredménye, mint confusio, vagy scissio.

Kovács Ödön, t. barátomat, tehát „teljes őszinteséggel s bizalommal fölkérem“, hogy miután álláspontunk helyességét saját eljárása által is igazolja: becses dolgozataival támogassa e kérdésben a mi igénytelen lapunkat, mely megkezdett útján, minden gyanúsítások, rágalomok s ferditések dacára is, sem gyáván elhallgatni, sem félenken hátrálni nem fog, hanem tántoríthatatlanul halad előre — a győzdelemig! Béke velünk.

Szász Domokos.

Válasz t. Pataki Gyula urnak „Észrevételeire.“

Protestans egyházaink enyészése, s okairól irt I. cikkem Dézsrc vonatkozó tételére Pataki Gyula kebli gondnok, címeivel vértzetten, észrevételeket mond el, melyek által cikkemet hamis világitásba állítja, s az ügy érdemére nézve a közvéleményt félrevezeti.

Legelső idézésében is ferdit, midőn alaptételemet átalakítva közli. „Én csak dézsi egyházunkkal kívánok foglalkozni, melynek buzgó és lelkes előjárói nem képesek azt a szemmel látható hanyatlástól megóvni.“

Én pedig szóról szóra ezt irtam: „maga a virágzó dézsi egyház is a forradalom után az előjárók buzgóságának dacára, szemlátomást hanyatlik.“ Egy szóval sem mondtam tehát; hogy nem képesek. Ezen hozzáadás denunciatio szagot lehel; következőleg: hideg, komolyan visszautasítom.

Nem mondtam azt sem, hogy a dézsi egyház okvetlen elpusztul; csak vérző szívvvel constatáltam a helyzetet: hogy valamiképp segítsünk magunkon. Kimutattam I. és többi cikkeimben a titkos hatalmat, mely időnkint a magyar protestantismus megfojtására törekszik. Somssichal egy véleményben vagyok, ki a dunai confoederatio-ról irt cikke megtámadói ellenében válaszolá: „a struc hasztalan dugja fűvénybe fejét, hogy üldözőitől elrejtse magát, mert az egész teste kilátszik.“ Szembe kell nekünk is néznünk az akadályokkal, s megóvnunk magyar egyházainkat ellenségei által rá mért csapásoktól.

A környékben levő protestans egyházak részint romba döntvén, részint elgyengülvén s néptelenülvén, Erdély északi részén egyedül a dési ref. egyház maradt törhetetlen erőben. A titkos kéz most már a protestantismus e végerődének is megdöntésére vállalkozott. E célból, az egyház jövedelmi forrását, lerombolt épületei, s a dézsmegyed hiányos kárpótlása által mesterségesen megcsökkentette.

Pataki Gy. azonban semmi veszélyt nem lát, azt állítja: „hogy a disznóolnál is alábbvaló három faépület nem erőhatalommal, de az egyház által rontatott le, s ezóta a város mintegy a jelenben is érvényben álló kiegyezési okmány bizonyítja, anynyi területet adott a piac terén, mennyivel az egyház dúsan kárpótolva lett.“

Erre megjegyzem: hogy még 1855-ben a Kreisamt egyházunkat felszólította a templom kerítésének piac során létező mészsárszékei, s fabódái lerontására egészségi és szépítési tekintetből. Egyházunk e bódékból tetemes jövedelmet huzván, előbb a Statthaltereihez, majd a miniszteriumhoz is, a főconsistorium útján, folyamodott, de hasztalan; az épületek lerombolása az akkori német kormány által szorosan elrendeltetett.

Ekkor Róth Pál lelkes és buzgó egyháztanácsos Stadler és Jánuska fő- és alkerületi főnökök által kieszközölve, hogy a várostól legalább némi kárpótlás nyujtassék. S ekkor és így jött létre 1856 körül a város előjárói és a kerületi hivatal főnökei által aláírt kétoldalu szerződés, melynek alapján a lerontott épületek területileg kárpótolattak.

Ez épületek az akkori haszonbér szerint évenként 416 forintot váltóban jövedelmeztek. Mely mostanig 4624 v. frtra megy a kamatok hozzá számítása nélkül.

A disznóolnál is alább való épületek enynyit nem hajtottak volna.

A helyiséget nagy nehezen megnyervén, az akkori germanizatio ellenvédvéül: abban állapotunk meg, hogy oda egy diszes épületet emeljünk, melynek, az egyház vesztésege biztosítása mellett, tiszta jövedelme fiuiskolánkknak egy magyar alreáliskolává leendő kiegészítésére szolgáljon.

De honnan vegyük a pénzt? A tervet többen az egyházi tanácsban mosolylyal fogadták. Ekkor én felállottam, hogy igenis van élő tőke; s felajánlottam 100 frtot. Erre Róth Pál 400 forintot, s mások is több és kevesebb összeget ajánlottak. Bizottmány lön kinevezve az épület tervrajzának, s a közadakozás elintézésének megállapítására. Balogh György, jeles mérnök, a tervrajzot elkészíté. A főegyházi tanács mind az építést, mind a közadakozás gyűjtését engedélyezte. Azonnal a hazai közönséghez nyomtatott felszólítást intéztünk, homlokán az épület tervrajzával. 1859 elején én és Róth Pál barátom, vallás és nemzet különbség nélkül, előbb városunk minden lakosát házról házra eljártuk; azután a környékbe, egész Bukovina széléig, Kucsmaúig a birtokos honfiakat és honleányokat 10 éven át évi és félévi részletekben fizetendő adakozásra felszólítottuk, s ajánlataikat kötelezvény aláírása, vagy egyszer mindenkorra készpénzbeli áldozatra felkértük. Így teremtettük ketten a 15,000 frt reálalapot. Mit Pataki ur ellenem sujtó vád gyanánt hoz fel! Ő cikkem szellemét nem érti, vagy nem akarja érteni; tán a dolgok alapokaira sem képes behatolni. Pedig nem kellene az egyháznak romlása elleni titkos szándéklat felfogására a reáliskola ügyénel tovább menni. Látja, uraságod, hogy hasztalan szereztünk meszet, téglát, követ drága pénzen a tervezett épület felemelésére; mert mikor vállalkozónak 1868 árcsökkentésen kiadtuk, s a szerződést meg is irtuk, a sugalmazott városi tanács, és a felbujtott esküdt közönség többsége a piac tágitásának ürügye alatt, s azon izgatással, hogy a német kormányval kötött alkotmányellenes szerződés nem kötelez: az építésnek ellene szegült. Pert kellett inditanunk, mi végre az egyház javára dült el. Ekkor saját 249 frt és 70 krt jövedelmezett korcsmaházunkat, és a mellette való boltot is lerontottuk, hogy az építéshez hozzá foghassunk. Azonban, a közelebbi időkben túlnyomó befolyásra jutott elemek erőfeszítése folytán teremtett városi új hatóság egy jézsuitai fogáshoz nyult, hogy az egyházat kelepcébe csalja: kárpótlást ígért a helyiségért. Vegyes bizottmány neveztetett ki, s közgyűlés tartatott, melyben 9000 frt kárpótlás megajánlatott. Ekkor a városi előjáróság fordított a dolgon, s a 9000 frt nem az egyház kárpótlására, de a kormány által követelt felsőbb népiskolának, a reformáta egyház által leendő felállítására esetére, segélyül lön hajlandó megadni. És így az egyház lába alól a szőnyeget elrántotta. Markukba nevettek, s így szólottak egymás között: *qui habet tempus, habet vitam.* És maig is sem az egyház megnyert helyiségének kárpótlásául, sem iskolai célokra semmit sem

adtak. A lerontott bódék kártérítéséért szerződésileg nyert terület 12 év óta az egyháznak egy leeső krajcárt sem jövedelmezett. A protestantismus ellenei így szólottak: maradjanak a kálvinisták a németek alatt kötött szerződéssel; mi maradunk a helylyel. Mit oláhu! így fejeznek ki az illetők: Noj cu parcile, voi ci cercile.

És Pataki, a lerontott helyiségek akkor 416 v. forintot, és a közelebről lerontott házért befolyt 249 frt és 70 krt azon helyiséggel, dúsán látja kárpótolva. Szép.

A 15,000 frt reál-alap fedezi ugyan a 249 frt és 70 krt; fedezi továbbá P. urnak pénztárnokságért megszavazott 100 forintot. De ez alapnak egészen más rendeltetése van; és mi, kik az alaptőkét gyűjtöttük, felelősek vagyunk a haza előtt minden krajcár hová fordításáért. A 10 év még 1869. év kezdetén eltelt. A reál épület sehol. Mész, téglá, kő 2000 frtnyi értékig részint fitanodánk új épületébe felhasználva, részint magánosoknak kikölcsönözve; holott a kegyadományokra felhívó ívek homlokzatán a reál iskola jövedelmezésére emelendő épület tervrajza állott. Ezen cég felett történt a gyűjtés és adakozás. Sehol semmi. Egyházunk legszentebb céljának létesítésében ármányosan megakasztva, kijátszodva, jövedelmében megcsökkentve; hitelben az adakozók és a haza előtt megingatva; következőleg anyagilag és szellemileg megsebezve.

És mégis P. ur azzal gyanusít: hogy az egyház jó hírnevét kockáztatom, midőn a nyilvánosság előtt rámutatok a megdöntésünkben működő titkos kezekre, s éberségre hívom fel az illető-

ket. P. ur nem látja bé az ellenünk kivetett háló szemeket. Ezt nem is kívánhatom tőle. De azt, hogy egyházam, s nemzetem megmentésére felemelt jaj-kiáltásomat egészen félremagyarázza, s az imádságból, mint az ördögről mondják, káromkodást hozzon ki, ekkora rosz akaratot nem képzeltem.

Uraságod azt sem említette meg egyházunk tagjainak buzgóságáról, hogy többen 1869-en kezdve, birtokunkba szállott hat évi korcsomárlási illetékünket az egyház vallási és nevelési céljaira felajánlottuk; mi évenként legalább is 1500 frtra számítható. Egyházi tanácsunk a városi eljárásához e tárgyban többször átírt; de még csak választ sem kapott a városi tanácstól. Húzták, halasztották a dolgot. Közelebről Boér Károly, főtanfelügyelő sürgetésére, enquetet hivott össze a városi eljárás, hogy a törvény értelmében, a közmegállapodás alapján, egy alreál gymnasium felállíthatása módjáról, s a szükséges épület felemeléséről értekeztek. A város részéről azon elhatározás nyilvánították: hogy e célra a ref. iskola birtokában lévő kasinó és timárszin egy-másból folyó épületeit kibérelje, mely ügyben legközelebről városi hadnagy, Müller Adolf, egyházunkhoz felszólítást is intézett. Így a körcsoma illeték kivéhetése elodáztatott. A közbuzgóság áldozat-készsége tehát itt is a protestantismus és ellenei által meghiusított.

(Vége következik).

TÁRCA.

Gödri Ferenc életrajza.

(Szül. 1788. febr. 17. Meghalt 1871, márc. 12.)

Az erdélyi reformatus egyházkerület pár hóval ezelőtt egyik nem nagy hírű, de a maga körében páratlan kedvességű papját veszté el.

Jelen év március havának 12-én végezte be 83 évre, s néhány napra terjedett munkás életét Gödri Ferenc, Sepsi-Szent-György városának reform. lelkésze; a sepsi ref. egyházmegye esperese; a rikán-belőli négy egyházmegye közönségének elnöke, és a sepsi-szent-györgyi ref. tanodának egyik buzgó előljárója.

E férfi elhunytában egy szép, és főleg erkölcsi eredményében oly gazdag életpálya zárodott be, melynek legalább vázlatos végig pillantása, életben lévő számos tisztelői, s különösen őt ismerő paptársai részéről némi érdekeltségre minden bizonynyal számot tarthat. Találja meg tehát a következő életrajzi vázlat közzététele e föltevésben a kellő igazolást!

Született az idvezült Háromszéken, Ilyefalván, 1788 február 17-kén. Szülői voltak: Gödri Sámuel, székely határvári gyalogkatona, és aldobolyi Rákosi Anna, hasonlólag katona családból.

A kitünő vallásosságu szülők minden törekvése oda irányult, hogy fiokból tudós embert — és pedig azon korbéli felfogás szerint — papot növeljenek. S e tekintetben a szülői vágy és gyermeki hajlam szerencsésen találkozott is; mert emlékezetben van hagyva, hogy az idvezült már gyermek korában feltünő vonszalmat mutatott az egyházi pályához, a menyinyiben magához hason-életidejű játszótársait gyakran maga körül gyűjtve, együtt sárból toronyot, harangot csináltak, s e művek körül énekeltek, temettek, s egyéb lelkészi foglalkozásokat utánoztak.

Tanulását hat éves korában, egy derék nagybátyja gondozása mellett, Erősdön kezdte meg, az ottani falusi iskolában. Itt az olvasást, s egyéb elemi tantárgyakat két télen át tanulván, a harmadik évben hazavitetett szülői házához Ilyefalvára, hol tanulását tovább folytatta ugyan, de az ottani tanító gyarlósága miatt (mint maga megjegyzi) csak kevés előmenetelt tehetett. Az 1797-dik év télen beadatott a sepsi-szent-györgyi, partikula név alatt fenállott, iskolába, hol két télen keresztül tanult, s kitünő előmenetelt tett több tantárgyakban, a még most is dicsérettel emlegetett papjelölt, tanító Kincses János rektorsága alatt.

Iunen 1799 szeptember kezdetén, édes atyja a nagy-enyedi reformatus főtanodába vitte, hol a gymnasiumi osztályokon — saját nyilatkozata szerint — sok bajjal és a gyenge tanítók miatt, kevés előmenetellel átvergődve, 1809-ben diák lett.

Diáksága kezdetén csak hamar azon felfedezésre jövé, hogy a latin nyelvben nem bir anynyi jártassággal, a menyinyi tanárai latin-tanításának megértésére mulhatatlun megkívántatvák: minden szabad idejét elébb a latin, s nemsokára a német-nyelv önszorgalom útján elsajátítására fordította, melyekhez majd a francia-nyelv gyakorlását is hozzá csatolván, s így a szerzendő ismeretek jelentékenyebb kulcsaival magát felszerelvén, a tanodai felsőbb tanfolyamokat, a jeles tanárok vezetése alatt, szép előmenetellel végezte.

Jó erkölcsi magaviselete, s tanulásbéli szorgalma újat nyitott neki az enyedi tanodában szokásos fejedelmi kegylet élvezéséhez, valamint a neutralisták felügyelői hivatalának elnyeréséhez is; s végre, a felsőbb tanfolyamok bevégezése után, a görög (oratoria) tanosztály köztanítósságával is megbízatván, tanodai pályafutását 1816 nyarán, a lehető legkedvezőbb körülmények között fejezte be, becsültetve tanáraitól, tisztelve, s szeretetve tanítvá-

nyaitól, kiket kitűnő sikerrel oktatott, s mind végig maga is kedves emlékekben tartott.

Tudományos képzettségének betetőzése végett, szükségesnek vélvén, valamelyik külföldi egyetemet is felkeresni: e célból 1816 május havában a nagy-enyedi tanári kar előtt a c a d e m i c a c e n s u r á t állott, s ugyanezen évi augusztus közepén útra indulván, október hó elejére Göttingába érkezett, s az ottani egyetemen a szakmájára tartozó előadások szorgalmas hallgatásával mintegy 8 hónapig foglalkozott.

Az 1817-dik év május havában, egyetemi tanulásából, püspöki ajánlat folytán, a sepsi-szent-györgyi virágzó egyházba felhivatással ugyan, de a papi teendők teljes végzésére segédlelkészül meghivatván, a felajánlott állomást ugyanezen évi szeptember 17-én, éppen 30 éves korában, szokott innepélylyel elfoglalta, s azóta papi hivatásában szakadatlan tevékenységgel működött egész az 1870-dik év február haváig, midőn félszázadnál többre terjedett pásztorkodását következőjének, Góde Károly, jelenlegi lelkész urnak beiktatásával befejezván, papi hivataloskodását jól kiérdemelt nyugalmaztatással cserélte fel.

Nősült 1821 február 16-án, élettársul vevén sepsi-szent-györgyi nemes Mihály Juliánát, kivel 50 éven át a legritkább egyetértésben, s igen boldog családi viszonyok között élt. Házasságának gyümölcsei: két férjezett leány, s egy hason nevű fiu, kiknek — társadalmi állásukhoz képest — kitűnő nevelést adott, s vagyoni tekintetben is felőlük független állást biztosítólag gondoskodott.

Ifjabb éveiben egyike volt a református Háromszék legkeresettebb egyházi szónokainak, mely körülménynél fogva, mindjárt papsága elsőbb éveiben, mind a nagy-enyedi, mind a kézdi-vásárhelyi jövedelmesebb egyházakba meghívást kapott; de ő a megiszteltetést megköszönve, inkább maradott az általa mindvégig igen kedvelt sepsi-szent-györgyi egyházban, melynek szívélyes ragszkodását mindvégig változatlanul bírta, s arra magát valóban méltóvá is tette.

Egyházában tevékenységének emléke külsőleg is sokáig fenn fog maradni; mert az ő fáradozása mellett építettett fel újból csinos alakban, s kellő szilárdsággal az 1802-diki földrengés alkalmával csaknem egész a talapzatig lehasadozott torony. Általa alapítottattott k e r t - t a x a cím alatt a házasulandók által fizetendő 1 frt díjból azon pénzalap, melyből a belső emberek lakásai kerítéssel láttatnak el, s mely idővel jó kezelés mellett más egyházi szükségek fedezésére is jelentékeny összeget fog szolgáltatathatni. Az ő idejében építettett az egyház az Olt vizén egy szépen jövedelmező lisztelő malmot, s hajtatott végre többnemű hasznos javításokat, melyeket itt mind felsorolni, felesleges lenne.

Papi érdemeit méltányolta egyházmegyéje is, mert 1829-ben megválasztott tractuális direktornak; 1833-ban tractuális főjegyzőnek, minek folytán 1853-ban, az előbbi esperes, Bong István halálával, következősi jognál fogva, egyházmegyéjének esperesi hivatalába lépett.

E minőségében, az 1855-dik éven kezdve, több ízben mint helyettes, a ríkanbelőli legidősb esperes elhunytával pedig az 1859-dik éven innen, mint rendes elnök, elismert buzgalommal vezette a négy egyházmegyei közönség (sancta communitas) közös bizottmányi tanácskozásait ép azon időszakban, mely alatt a Sepsi-Szent-Györgyön jelenleg fenálló alközéptanoda létrehozott, s e célra fokvőkben, valamint kész pénzádományokban, s köteleltvi ajánlatokban 80 ezer forintnál több értékű vagyon szereztett össze, mi által hazai közmivelődésünk történelmében Három-

szék több jelesével együtt, ő is nevének — a hálás utódok emlékében — örök fenmaradást biztosított.

Ez ügyben fáradozásainak elismerésül az 1859-dik év december havában tartott communitás gyűlés által közakarattal beválasztott az örökletl alközéptanoda előjárósági testületébe, hol az 1870-ik év vége feléig lankadást nem ismerő tevékenységgel működött, s megérte azon örömet is, hogy az ő vezérkedése alatt létrejött tanintézet munkában lévő új épületének alapkövét innepélyénél, a mult év júniusa 27-kén, mint egyik papi szónok, személyesen közre működhessék. Mely utolsó nyilvános közügyi szereplése után, néhány hóval betegségbe esvén, e testi baját, mely a folytonosan jó egészségnek örvendő erős testalkatu öreget véletlenül lepte meg, paphoz illő példás türelemmel hordozta, míg nem a jelen év március havának 12-én, délelőtti 10 óra tájatt, a vasárnapi második harangozás bevégeződésével, ép azon percben, midőn ez előtt 53 éven keresztül paplakáról imaházi szolgálatra szokott indulni, istenéhez vágyó lelke csendesen felszállott az öröklet boldog honába.

A szép élet szép bevégeződéséhez maga a kultormészet is kedvezéssel járult. Pórrészeinek végnyugalomra kísérése március 14-kén a legpompásabb tavaszi napon történt, oly számos résztvevők jelenlétében, hogy a szent-györgyi református imaház a gyászkiáretnak még harmadát is alig volt képes befogadni. Szónokoltak az elhunyt felett direktor Bartha Lajos martonosi, jegyző Benedek Áron nagy-borosnyói, esperes Csizsér Gábor egerpataki, és Góde Károly sepsi-szent-györgyi lelkészek, mindnyájan az érdemekben elhunyt öreg hivataltárshoz méltó jelességgel s illetettségel.

Megjegyzendő, hogy bár az idvezült szellemi képességét irodalmi téren csak kevés mértékben érvényesítette, de azért a gyakorlati lelkészet terén mind szónoki előadás, mind apostoli buzgalom tekintetében kiváló mintául tekinthető. Hallgatóinak felfogásához s lelki szükségéhez alkalmazott, s mindig szabadon előadott kenetteljes egyházi beszédei anynyira kedvesek s hatásosak voltak, a milyennel csak ritka egyházi szónok dicsekedhetik.

Természetes egyszerűsége, szívjósága, s minden viszonyok közötti hamanus maga alkalmazása pedig társadalmi körben is oly kellemes jelenséggé tették, hogy ha az emberek mindnyájan hozzá hasonló tulajdonokkal bírnának, akkor isten országa e földön nem csak képzeletben, hanem szó szerint is valósulva lenne.

Éppen ezért, legyen megőrizve sokáig az ő áldott emlékezete, s kitűnő szelleme szolgáljon hosszszas időn keresztül követendő példányképtül az ő nyomdokain haladóknak!

x.

VIDÉKI ÉLET.

A nagy-szebeni ev. ref. egyházmegye f. hó 6-án, Mikeszszán, tartott közgyűlése.

Őszegyültünk papok és világiak, hogy tudomásul vegyük az egyházmegyei gazdaság állapotát, örvendjünk a haladás, a siker felett; intézkedjünk az akadályok elhárításáról; példát vegyünk a buzgóbbaktól, tanuljunk a tapasztaltabbaktól, s kutassuk fel a haladás lehető eszközeit. Szép reményekre jogosít fel azon lelkes buzgóság, mely a papokat, világiakat és tanítókat oly szép számmal hozta össze. Kétségen kívül, e remény lelkesítette László Simon lapádi lelkész afiát, is, midőn a szószékbe lépett, megtartani az isteni tiszteletet.

Isteni tisztelet után, kezdődött a szoros értelemben vett egy-

házmegyei közgyűlés. Ágoston Mózes esperes a fia, a gyűlést rövid beszéddel megnyitva, előterjeszti a megvizsgált egyházközségek állapotáról szerzett tapasztalatait, és pedig:

a) Az iskolákra vonatkozólag: Péterfalván nem volt iskoláztatás, tanító nem léte miatt. Az öreg lelkész a fia a confirmandus növendékek húzamos tanításával pótolta a hiányt. Bényén igen jól cenzuráltak; tanító Köpeci József dicséretet érdemel. Hariban nem volt iskoláztatás. Aszszonynépén szorgalmasan folyt a tanítás. Lapadon 135 tanköteles gyermeknek alig $\frac{1}{5}$ -e részesült oktatásban, mert nincs iskolaház. Hoszszuaszon nincs ki olvasni, írni ne tudna, mi Bartok József önkéntes tanító 10 évi buzgó munkásságának köszönhető. Mikeszásán a tanítás szakavatottsággal folyt; nem különben Bolyában, hol a pap tanít. Szebenben a tankötelesek legnagyobb része a helybeli gymnasium, s leánynöveldebe jár. Vizakna nem rég vesztette el buzgó tanítóját, Ferenc Józsefet, megválasztotta Horváth Miklóst, a tankötelesek nagy része látogatta az iskolát. Alamoron a pap tanított sikerrel. Örményszékesen nem volt tanítás. Kis-Enyeden a helybeli pap szorgalma szép eredményt mutat fel a tanítás mezéjén. Becében nincs iskolaház, az az oka, hogy a tanköteleseknek alig fele részesült oktatásban, de biztos léptekkel halad a cél felé, mi helybeli lelkész és jegyző Solymosi Lajos a fia érdeme. Karacsonfalván nem volt tanítás. Bocsárdon nincs alkalmas iskolaház, a tankötelesek nagyobb része részesült oktatásban; tanító Kósa Mihály, elismerésre méltólag működik. Túrben a lelkészi és tanítói állomások üresek. Balászfalván fogadott házban tanulnak, a tanító szorgalmas, a haladás nagy akadályára a gyermekek jobban tudnak oláhul, mint magyarul.

Esperes a fia, számokkal fejezve ki a tanköteles és oktatásban részesült gyermekek számát, ide gondolva az idegen elemek közé ékelt legtöbb egyházközség hiveinek csekély számát, szomoruan kell meggyőződni arról, hogy — mint megoldott búza kévék — menthetetlenül széthullunk.

b) Az anyagi állásra vonatkozólag: örömmel vettük tudomásul, hogy az egész tőke 23—24 ezer forint. A bolyai egyháznak legnagyobb a tőkéje; legtöbb hátraléka van, felhajtására megtörtént az intézkedés. A szebeni egyház virágzó állapota ismeretes. Vizaknának szép tőkéje; Örményszékesnek 400 frt tőke után kevés kamathátralék. Kis-Enyeden szép jövedelem, sok per, ennek megfelelő perköltség. Solymosnak meglehetősen tőkéje. Becének sok a szorgalmi jövedelme, van virágzó bor- és magtára, mi lelkész és jegyző Solymosi Lajos a fia érdeme. Bocsárdon szép jövedelem, évenként szorgalmi úton 500—600 frt. Kényelmes paplak, megújított szép templom. Túrnek 29 frtja kamat nélkül, sok pénztármaradék. Hari, Szancsal, Péterfalva, Hoszszuaszon, Mikeszása, Alamor, Kis-Enyed, Balászfalva bor- és magtárak által igyekeznek tőkét alapítani. Két év óta 700—800 vékát tevő magtár alapult az egyházmegyében. A balászfalvi egyház a vasút számára kisajátított 800 □ öl birtok árrából földet vásárolt, melynek használatáról helybeli lelkész a fia — mig paplak épül — az egyház javára lemondott; Mikeszása hasonlólag a vasút számára vásárolt can. portio árrából szép can. portiot vásárolt.

Államsegélyt az egyházmegye kapott 600 frtot.

Esperes a fia, itt is számokkal fejezve ki az egyes egyházak tőkepénzét, szorgalmi jövedelmet, bor- és magtárakat; szomoruan győződünk meg arról, hogy alig van egy-két egyház, melynek tőkéje biztosíthatná a virágzó fennállást; alig egy-kettő — csak a népesebb — számíthat szorgalmi jövedelemre, virágzó bor- és magtár bevételeire.

c) Az átállásokra vonatkozólag: tőlünk nem, de hozzánk történtek átállások.

Ezek után, olvastattak, s részint tudomásul vétettek; részint tárgyalattak a felsőbb leiratok.

Érdekes eszmecsere fejtett ki a 265 püspöki sz. alatt egyházmegyénkhez véleményadás végett áttett papi szigorlatok berendezése felett, s a nagy-enyedi theologiai tanárok álláspontjától eltérő nézet is nyilvánult. E nézet alapja az volt, hogy a theologia: tudomány, s mint tudománynak semmi köze az egyházzal; de igen is van köze az egyháznak azzal, hogy hivatalnok mikint értékesíti a tudományt. Ebben az is ki volt mondva, hogy a theologiai tanároknak, ha a theológiát, mint tudományt akarják művelni és tanítani, függetleneknek kell lenni az egyház befolyásától, nem lehetnek az egyház hivatalnokai és megfordítva. A theol. tanárok nem az egyháznak, hanem a theol. tudománynak növelnek; az egyháztól tehát függetlenül tartásuk meg a szigorlatokat ebből, adjanak az ifjak tudományos készütségéről bizonyítványt; de az egyház is csak azután fogadja szolgálatába a tudományból gradualt egyént, ha meggyőződött, hogy bir képességgel és akarattal az ő gyakorlati céljai előmozdítására. Ezt csak az általa rendezett vizsgán teheti. E vizsgát végezhetné évenként az egyházkerületi közgyűlés által kiküldött vizsgáló bizottság oly berendezés szerint, mint az a nagy-enyedi theol. tanárok véleményében előtervezve van. E nézet azonban elesett, s a theol. tanárok véleménye azon módosítással fogadtatott el, hogy az egyházkerületi közgyűlés anynyi lelkészt nevezzen ki 3 évi tartammal a vizsgáló bizottságba, a hány theol. tanár van.

Az egyházkerületi közgyűlésen elmaradhat a délutáni isteni tisztelet.

Szomoru színben tüntette fel helyzetünket a 256 sz. a. egyházfőtanácsi leirat alapján kifejtett eszmecsere. E leirat bizottságok kinevezésére hívja fel az egyházmegyei közgyűlést, hogy a tisztán iskolai alapot összeírják. Az egyes egyházak vizsgálása alkalmával felvett jegyzőkönyv, s jelen alkalommal tett nyilatkozatok meggyőztek arról, hogy a szebeni egyházmegyének idegen elemek közé ékelt egyes egyházai — egy pár kivételével — oly kevés hivat számlálnak; oly kevés anyagi erővel rendelkezhetnek, hogy önálló, a törvény kívánalmainak megfelelő iskolát nem állíthatnak, s a hivatokat az egyháznak és nemzetnek talán csak jól berendezett központi iskolák tarthatnák meg. Tisztán iskolai alap nagyon kevés. Főlöskézes, nem is is lehető az említett leirat értelmében nevezni ki a bizottságot, hanem minden egyházközség előljárósága küldje be — ha van — a vagyon összeírását az esperes, Nagy Elek és Tömösvári József a fia, személyében kinevezett bizottsághoz.

Kis Károly algondnok a fia, referálja a gróf Bethlen Ferenc-féle végelgyománnyt 1756-dik évből, melynek értelmében a kövesdi ev. ref. egyháznak papi fizetésbe legal 100 frt tőkét, és 24 véka búzát évenként. Egyházi gondnok, Gyulai Sándor, megbizatik a szükséges lépések megtételére.

Másnap volt a házassági törvényszék.

Im, ezek voltak az első napi összegyűlésünk tárgyai. Kiténik ezekből, hogy mikint állanak nálunk a jelen kor eszméi, mi-lyen az egyházi élet

Horváth István,
ref. pap.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Küszöbön állunk az idej közszinatunknak, mely egy-szersmind utolsó leend azon formában, melyben eddig munkál-

kedott századokon keresztül egyház-kerületünk anyagi és szellemi előmozdítására. Junius 18-ka tehát határhő leend a mult és jövő közt; a mult kiérdemelte a tiszteletet; a jövő töltse be a hozzá kötött reményeket. Ám, e zsinatunkra is fontos teendők várnak: beilleszteni az új szervezetbe azon halmazát az ügykezelésnek, mely eddig kirekesztő gondjai közé tartozott; s elválasztani azokat, melyeket ezután is gyakorolnia kell. Éppen ezért, üdvözöljük az özszeülendő közzsinatot; s kívánunk munka-erőt, bölcsességet és istentől kegyelmet! Legyen olyan, hogy emléke áldott maradjon nemzedékről-nemzedékre?

— Kedves vendége lesz idei közzsinatunknak. A mint biztos forrásból értesülünk, duna-melléki superintendens, Török Pál látogatásával fog szerencsételni és jelen lesz Nagy-Enyeden. Sőt, a mint halljuk, Ballagi Mór és Kovács Albert urak is lerándulni szándékoznak. Hozza isten körünkbe, hogy a kölcsönös ismerkedés teremtsen meg közöttünk azt a lelki solidaritást, mely egyedül képes erőt adni, hogy lökést adhassunk protestáns életünknek; hogy viszonyaink felől tapasztalásból győződve meg: legyünk egy akarral, egy hittel a közös cél felé!

— Barthos Dénezs, sövényfalvi lelkész-társunk, tudósít, hogy a legközelebbi pünkösdi ez egyházunkra nézve valódi ünnep volt, melyen a keresztyén szeretet és áldozatkész buzgóság nyilatkozott. Méltóságos Fekete Lajos ur, és nője Zeyk Juliánna szivességéből, kik már eddig is sokat áldoztak, hogy e községben levő roskatag templomot használhatóvá tegyék; most újabban, egy diszes orgonával tették még gazdagabbá érdemeik koszorúját. Az eccle tagjai testületileg fejezték ki hálás köszönetüket egyszerű szavakkal, de a sziv méjéből származó melegséggel. És mi örömet csatoljuk hozzá köszönetünket azon óhaj-tással, hogy isten áldása nyugodjék meg a nemes szivű adakozókon; s vajha, tettük minél többeket vonzana a példa követésére! Ugy nem szégyenitne meg a remény, melylyel viseltetünk anyaszentegyházunk virágzó jövője felől.

— Zágonyi György „képezdei-, torna-, ének-, s zenetanár“ sat. Székely-Kereszturon, előfizetést hirdet egy „Tankönyvre“, mely öntanító lesz az orgonázásban s igéri, hogy methodusa szerint, igen rövid idő alatt valódi művészszerű képezhetik magukat az orgonisták. Ára 1 frt, mely hozzá küldendő. Bár protestáns isteni-tiszteletünknel nem a zene az, melyre súlyt fektetünk: mind a mellett, a zenét oly szépnek tartjuk, ha szép, hogy eléggé nem ajánlhatjuk e tekintetben is a szorgalmat; az ahoz értők majd el fogják mondani, hogy e könyv megfelelő-e a célnak?

„ARANY-KÖNYV.“

Rumánia, Ploest, 1871. június 4.

Nagytiszteletű szerkesztő úr! Ideje már, hogy Rumániából is közöljünk valami örvendetes, feljegyzésre méltó dolgot, hogy ez által legalább protestáns közlönyünk méjjen tisztelt olvasóit értesítsük arról, hogy ha bár a szeretett hazától távol, egész elszigetelve vagyunk is, nem veszünk, s nem pusztulunk.

Ugyanis, ploesti egyházunkat, melynek ez ideig semmi jövedelmező vagyona sincs, legközelebb azon szerencse érte, hogy parochiális helyünk azon része, mely ez ideig várt a bekerítettésre, tek. Csomafáy Dénes g. kath. neje Mihalescu Ralettí aszszony

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS,

saját költségén, 29 ölnyi csinosan festett lécrácsozattal bekerítettett.

Továbbá r. kath. vallásu Niederhoffer Filep úr látván, hogy iskolánkban még a rendes ülő padok hiányoznak, ezek elkészítésére 10. aranyat tett le előljáróságunk kezei közé.

Fogadják az illetők, a nyilvánosság terén is, áldozatkészsgökhért a leghálásabb köszönetet. Vince Dániel, ref. lelkész.

— A szükségben levő özvegy papné és árvái javára adakoztak:

7. Egy magát megnevezni nem ohajtó	10	frt
8. Szakács István, esperes	1	
9. Csiszár Sámuel	1	
10. Ignác Károly, hunyadi lelkész	2	
11. Báró Bánffy Dezső	1	
12. Székely István	—	30 kr.
13. Csernátóni Sámuel	—	10
14. Bernádi Dániel	—	60
15. Pincés István	—	50
16. Id. gróf. Bethlen Ferencné	1	
17. Gr. Bethlen Károly	5	
18. Gr. Bethlen Béla	2	
19. Csürös József, bethleni lelkész	—	50
20. Finta Sámuel, frátai lelkész	1	
21. Péter Antal	—	50
22. László Endréné	i	— 50
23. Fodor Miklósné	—	50
24. Bánffy Dezsőné	1	
25. Katona Elekné	2	
26. Maksai Gyula, rugonfalvi pap	2	„
Az előbbivel összesen:		48 frt — kr.

572—1871.

KÖRÖZTETNEK:

1. Küküllői egyházmegyénkben:

a) a mikesfalvi másodosztályu lelkészi állomás.

b) az erzsébetvárosi harmadosztályu lelkészi állomás. Pályázati határnap mindkettőre július vége.

A folyamodványok küküllői esperes t. t. Benedek Ferenc aához (Harangláb, u. p. Dicső-Szent-Márton) küldendők.

2. Sepsii egyházmegyénkben:

a) a szacsvai harmadosztályu lelkészi állomás, mely az elaggott lelkész nyugalomba léptével, ennek haláláig, fölfizetésre töl-tetik bé.

Pályázati határnap september 15-ike.

A folyamodványok sepsii esperes t. t. Csiszér Gábor aához (Egerpatak, u. p. N.-Borosnyó) küldendők.

Kolozsvárt, június 9. 1871.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

NYILTPOSTA.

48) A panagyfalva. E tudósításunk szolgáljon igazolásul, hogy közölni fogjuk, csak időt várunk. A többire köszönet.

49) Bethlen. Fogadd az illető nevében a legszívesebb köszönetet.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

I. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1871, JUNIUS 22.

25. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 287 sz. —

Előfizetési felhívás

az

„ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY“

1871. II. félévi folyamára.

Lapunk előfizetési díja, a „Prédikátori tárral“ együtt:

Évnegyedre	1 frt. 50 kr.
Félévre	3 frt.
Egész évre	6 frt.

Bizalommal kérjük fel ügybarátainkat, hogy előfizetéseiket megújítani, illetőleg minél többeket megnyerni sziveskedjenek. Irányunk határozott; akaratumk szilárd, hogy anyaszentegyházunk javát munkáljuk. A minő mértékben fog támogatni a részvét: akkint fog izmosodni lelkesedéstink.

Kolozsvártt, juniusbán, 1871.

A szerkesztőség.

 Felesleges példányokat nem nyomatumk.

Az „utolsó“ közzsínathoz!

„Mostan bocsátod el szolgálodat békével! e szavak a mi ajkainkra is illenek most, midőn küszöbén állunk azon új korszaknak, a melyet erdélyi reformált anyaszentegyházunkra a kor kívánalmainak megfelelő új szervezet életbe léptetésével remélünk felderülni.“

„Hosszas vajadások után, a minden oldalról nyilvánuló közóhajtással öszhangzólag, egy protestans egyházi új szervezet bölcsője köré hivatam öszsze szeretett hivataltársaimat, erdélyi ref. anyaszentegyházunk — szabadjon hinnem — utolsó közzsínatára nagy-enyedi virágzó egyházközségünkbe, folyó évi juniús 18-ik árá“.....

Ezek a főpásztori levél meghívó szavai. *)

— Az anynyi gyászt és pusztulást látott nagy-enyedi várkastély falain belől állunk. Juniús 18-ika megérkezett; tolongó sokaság kavarogva nyomul a templom boltivei alá: betölti a tágas tért, elfoglalja a karzatokat; a szószék körül az egyházi és világi rend választottai, előtte a felavatásra gyült ifju lelkészek. És fölcsendül a püspöki megnyitó szózat:

*) Lásd „Prot. Közl.“ 18. szám.

„Két férfit állitok elötökbe a hajdankorból, el-tök végperceiben.

„Egyik nyilt homlokkal, bátor tekintettel, szilárd léptekkel indul föl a Nebó hegyére; kezében a vezéri bot most is oly ingatlanul áll, mint midőn Egyiptom földén honfitársa ellenét egy csapással lesujtá; lelkében most is az a tűz, az az erő, melylyel a farao előtt áll, s népének elbocsátását, szabadságát kéri. Aztán átfutja szemével a lábainál fekvő termékeny síkságot, az ígélet földét, hol népe egyedül lakozni fog; azt a szívhez szóló, velökig ható beszédet tartja a néphez: „boldog leszesz ó Izrael és hatalmas! mert veled vagyom az úr és az ő áldása, és az ő erős karjai lesznek alattad!“; égre szegzi tekintetét és meghal.

„Másik elaszott, öszszeesett világtalan agg, ki párnák közé támasztva, botjára előre dülve, alig pihető mellel, reszkető kezekkel keresi az Efraim és Manasse fejét, hogy őket megáldja; ki teher magának, teher másnak; mint az ághegyére száradt falevél, melylyel a tél viharai szabadon játszanak: nem tud élni, nem tud meghalni.

„Egyik az Izrael vezére: Mózes; másik törzsök-
atyja Jákob.

„Az eseményeket áttekintő és igazán bíráló történetíróra bízom annak megítélését: vajjon ez a mi közzsínatunk, mely jelen alakjában — hitem szerint — utolsó, melyik volt a kettő közül: Mózes-e vagy Jákob?

— És két nappal későbbre, június 20. délelőttjén, Alsó-fejér megyeházának gyűléstermében, reggeli 8 órán kezdve komoly férfiakat látok együtt. Olvassák az erdélyi ref. egyházkerület törvényhozó, kormányzó és ítélő hatóságainak szervezetéről szóló új törvényt; hosszabb vita indul némely tételei felett. A II. cikk i) pontját, melyben „a közgyűlés kebelébe fölvesz némelyeket titkos szavazat útján, az egyházmegyék vagy főiskolák ajánlatára, rendkívüli érdemeikért“, csak hosszu feleletgödzés után fogadják el. Az V. cikk c) pontjában többek közt ez áll: „az egyházmegyék által alkalmoszerüleg felajánlott 3—3 egyén közül a kerületi közgyűlés választja meg azok számára a fő- és algondnokokat“; heves vitatkozás támad: a szabadság, szabadelvőség hangoztatásával-, rossz következmények fejtegetésével kívánják némelyek, hogy az egyházmegye a gondnokokat szabadon választhassa, s a közgyűlés a választottat csak megerősíthesse; a tárgyalás egy körben forog, sehogy sem bir előbbre haladni. Pont délkor — a nap már-már a nyári téritöt érinté — feláll és szólni kezd Török Pál püspök, a közzsínat szívesen látott pesti vendége:

„Mikor Erdélybe indultam: előre el voltam készülve rá, hogy sok újat, szépet látok és tapasztalok. Igazam volt. A mai napon örömem fő kútfeje az elötünk álló törvény I. fejezete; mely így hangzik. „Anyaszentegyházunkban az eddig fennállott főtanács és közsentsínat, a képviselät alapján szervezett egyházkerületi közgyűlésben egyesítettnek. Ezen egészes legfelsőbb egyházi testület hatásköréhez tartozik mindaz, mit eddig az egyházi főtanács és közzsínat együttesen, vagy külön intéztek“.

„A 48-iki törvényhozás legszebb ténye: a nemesi elöjogokról, a nép javára való önkéntes lemondás. Ama nagyszerü tényhez hasonló, ezen I. fejezet tartalma, melyben az egyházi főtanács patronusai, a világi elem önként lemond eddig élvezett elöjogáról, az anyaszentegyház közjavára. Ily ténynyel szemben nem lehet kisszerü kifogásokkal, a föccélt netalán kockáztató feltételekkel felelni; itt a helyes felelet csak ez lehet: elfogadom amaz elsőért a többbit egészen! Legyen ez a békeelözmény; gyűljön özsze ennek alapján az új szerkezetü közgyűlés minél előbb, s öhajtasaink felett tanácskozzék és határozzon akkor.“

És lönek a különözetük mindnyájan „egy en lö

indulattal, egy szeretettel, egy értelemmel.“

Mikorra e sorok világot látnak, a június 22-iki nyílt ülésben amaz értekezleti megállapodás kétségkívül határozattá vált, s örömmel hirdethetjük a mivel világnak, hogy az erdélyi ev. ref. anyaszentegyház újra szervezése megtörtént; imé, mindenek megújultak, (2. Kor. 5. 17.) egyenlö indulattal, egy szeretettel, egy értelemmel. (Fil. 2, 2.)

Erre a történelmi fontosságu gyűlésre kérjük Istennek kegyelmét, áldását; ennek az utolsó közgyűlésnek küldjük üdv- és szerencsekívánatunkat!...

Szabó Sámuel.

Van-e nálunk vallásegyenlöség?

N.-Enyed, 1871. jun. 19.

Van papiron, nincs az életben. Számos példával bizonyíthatnók, hogy a vallásegyenlöség elvét sértő tények ellen tett fölterjesztéseire, az erdélyi ref. egyházkerület vagy semmi választ nem volt szerencsés nyerhetni a cultus miniszteriumtól, vagy ha nagy későre válaszoltak is valamit: az oly kitéró, határozatlan volt, mely csak a kérdés elodázására vala számitva, s a dolgot magát nem oldotta meg.

Az uralkodó, államegyház utóhatása még mindennütt érzik.

Többek közül: ezuttal csak két esetet hozunk nyilvánosságra, melyek ellen a jelenleg folyamatban levő nagy-enyedi zsínat az országgyűléshez volt kénytelen felfolyamodni.

— Két évvel ezelött, 1869 tavaszán Szász Domokos kolozsvári ref. lelkésznek azon panaszát Lönhardt Ferenc kolozsvári rom. kath. lelkész ellen, hogy a vegyes vallásu házasulandóktól téritvényt vett: az erdélyi ref. püspökség azon kéressel terjesztette fel a cultus miniszterhez: „méltotassék felvilágosítást adni, mikép értelmezendő az 1868. 53-dik törvényczikk 12. §-a, mert öhajtana tisztába jöni az iránt, hogy idézett törvény szentesítése után valamelyik vallásfelekezet lelkésze kötelezhet-e valakit becsületszó és irásadás mellett a törvény rendeletével ellenkező tényekre, és így az aláírot kényszerítheti-e arra, hogy vagy adott szavát s irásbeli fogadását, vagy az ország törvényeit megszegje?“

A miniszter urnak ezen fölterjesztésre adott válaszában csak az állott, hogy a téritvény, mely törvényeink ellenére kéretett, érvénytelen és jogerövel nem bir, de a hozzá intézett kérdésre nem felel semmit; pedig a törvénynyel ellenkező téritvényeket kérni

sem szabad, s ki mégis teszi, büntetésre érdemes. A miniszteri válaszbán, ha szabatos akar vala lenni, ez is benne lett volna: ezennel minden térítvénykérést betiltottam, s ki rendeletem ellenére tesz: kereset alá fogatom.

A közzsinat is a püspöki válaszszal egyértelmű feliratot intézvén a cultus miniszteriumhoz, midőn mult évben ugyanazon határozatlan választ nyerte: „felírást határozott az országos törvényhozó testülethez, s teljes bizalommal várja, hogy azon testület, mely szabad államban szabad egyházat mondott ki, s a hitfelekezetek egyenjoguságát törvény által biztosította, bizonyára a törvényt a kimondott elv szellemében fogja magyarázni.“

A zsinati feliratot az egyházi főtanács, saját pártolása kíséretében fölterjesztette, és midőn a közzsinat jun. 19-iki ülésében ezen tárgy, mint köztudat szerint függőben álló, szóba hozatott: egyházfőtanácsai biztos, b. Kemény István szóval kijelenté, hogy a ház elnöke neki ezen feliratot régebben kiadta áttekintés végett, ő a beadással eddig késett, de most a legközelebbi gyűlés elején az országgyűlés elébe fogja terjeszteni.

— A második tárgyat legjobban megmagyarázza maga az 1871. márc. 8-ikán kelt miniszteri leirat, mely eként szól:

„Az erdélyi helv. hitv. evang. egyház közzsinatának Magyarán, 1870 június 27-ikén tartott közgyűlési határozata folytán, az egyházi főtanács által azon év november 20-ikán fölterjesztett folyamodványt, melyben közbenjárásom mellett kieszközöltetni kívántatott, hogy a közös hadseregben levő ref. katonának lelkeszi gondozására azon arányban alkalmaztassanak helvét hitvallásu lelkeszek, mint a minő arányban tényleg alkalmaztatnak más hitfelekezetű lelkeszek: továbbá, hogy a sorkatonaságnál alkalmazott ref. lelkeszek egyházi fegyelem tekintetében saját egyházkerületeik alatt állóknak tekintessenek; és végül: hogy a ref. hitvallásu katonák más hitfelekezetű szertartásokhoz ki ne rendeltessenek, nem késtem a közös cs. k. hadügyminiszterhez, szives figyelembevétel és további intézkedés végett átküldeni.“

„A közös hadügyminister 1871 febr. 21-ikén kelt átirata szerint: nincs azon helyzetben, hogy a fennebbi kérelmeket jelenleg teljesíthetné, mert rendelkezése alatt nem áll oly pénzalap, melynek rovására a ref. katonai lelkeszi állomások szaporíthatatnának; mert a ref. katonai lelkeszeknek egyházkerületeik felügyelete alá leendő helyezése, a tábori lelkeszségre vonatkozó és legfelsőbb helyen szentesített szabályzatba ütköznék; végül: mert a protestáns hitvallásu katonák az általános isteni tiszteleti szertartásoknál megjelenni, a fennálló és egyoldalú részletes változtatást nem szenvedhető katonai szabályzat szerint kötelesek.“

Az itt közlött leirat is június 19-ikén került az enyedi közzsinat elébe. A hazai ezredeknek megkezdet hazatelepítésével a panasz két első pontja valószínűleg önmagától megszűnik; béke idején semmi szükség nincs az ezredeknel tábori lelkeszre, s min-

denik felekezet katonái járhatnak saját templomaikba, s körülök, az előforduló egyházi szolgálatokat teljesíthetik, a helybeli polgári lelkeszek; mindenesetre azonban ez a két pont is nemcsak hallgatólágos, hanem határozott megoldást kíván.

Az utolsó pont azonban már nagyon rugalmas, s szeretnők részletezve hallani, mit értenek a közös hadügyminiszteriumnál „átalános isteni tiszteleti szertartások“ alatt? melyekben minden katona köteles részt venni.

A közzsinat külön feliratot határozott az országos törvényhozó testülethez, melyben a mult idők ezen a vallásegyenlőséget sértő maradványainak eltörlését kéri.

— 6.

Válasz t. Pataki Gyula urnak „Észrevételeire.“

(Folytatása és vége.)

Azonban P. ur számokkal áll elő, és kimutatja, hogy szénánk jó rendén áll. Nincs semmi baj. Mint Kassándrát, ki Troja bukását a jelekből belátta, s vigyázatra intette a vezéreket, kigunyolták, s a nép roszaló kárhóztatásának tették ki: így akar P. ur is velem, midőn észrevételében cikkemet egyházunk ellen sértőnek festi, s az egyház tagjait denuntialólag ellenem törekszik ingerelni. De higye el: alios ego vidi ventos atque procellas.

Hogy minő kedves nézettel bir P. ur a dézsi pap független állásáról s szellemi hivatásáról, tanuskodnak következő szavai

„Legsajnosabb lehet azonban egyházunkra nézve a cikkező saját érdekében elmondott, s a papi fizetések csökkenése által egyházunk jó hírnevét, s önérzetét sértő igaztalan állításai: u. m. a dézma-negyedben való károsodása. Ma is élnek egyházunkban olyan tagok, kik ezt kezelték s tudják, hogy 99 frttal egy-egy papi illetmény, a mostani gabonaár mellett is, teljesen ki van fizetve.“

Kérem alásan a tekintetes urat, hol irtam én az egyház jó hírnevét, s önérzetét sértő szavakat? Minő homlokkal bir efféléket rám sütni: ki éjjeleimet, nappalaimat szent hivatalom betöltésére; következőleg: egyházam szellemi és anyagi üdvének emelésére áldozom. Mikor ezt irtam: „a dézma-negyed — a papi jövedelem lényege — az akkori szűkkeblű s a Bezirkerek hatalma alatt állott városi tanács által úgy lön kimutatva, hogy azután a reclamatio útján is csak 99 frttal kárpótolták egyik papi quarta-illetéket.“ Miként sértheti ez az egyház jó hírnevét, s önérzetét? Midőn rámutatok a fondor hatalomra, mely századok óta a protestantismus élet gyökereit elmetszeni-, azt hatásában megbénítani törekszik; a köz elnyomás perceiben nyíltan dúl, béke idején titkon működik — ezt nevezni egyházellenes ténynek: több a ferdítésnél; célszat, melynek jelzésére a szótárban nem találók szavakat.

P. ur egész nyugodtan hiszi és állítja, hogy a dézsi egyik papi quarta-illeték 99 frttal teljesen kárpótolva van.

Kérdeni bátorkodom: 2461 hold, 376 □ öl termő szántó-föld, és 62 hold, 1350 □ öl szőlőről, melynek három-negyed része reformátusok birtoka, 99 frtot ér-e a kijelölt területről a quarta-illeték? 250—300 kalangya szalmás gabona, és 100—150 veder bor jött bé régebben a quartából. Nem állítottam tehát való

értéknél többet, midőn azt csak 300 frttal állítottam, méltányosan megfizetettnek.

1850-en kezdve, papibér cím alatt, még 5 évig adták a quartát, de nagyon hiányosan. Erre emlékeznek talán azon derék emberek, kikről P. ur emlékezik, hogy állítják, miként a bejött quarta 99 frttal meg van fizetve.

Elmellőztem, ön szerint, hogy a papi fizetések 1848-tól 1857-ig pénzben és földben időnkint emeltettek, és állítja: hogy e szerint az nem csökkent, hanem emelkedett. 425 frt kész pénz, 60 hold föld; 10, 20, 30 frt stola, diszes lakás, e szerint 1000 forintra teszi az egyik papi jövedelmet. A stolát szabály szerint, mint bizonytalant, nem számíthatni jövedelem gyanánt. A felhozott 20, 30 frt csak epochalis eset, s ez is vidéken, ha valamelyik pap temetésre felszólíttatik. A 60 hold föld megoszlik a két pap közt, ennek is egy része a Szamos által elmosatott. Állítása ellenében utalok a saját maga által összeírt, a mélt. püspök urhoz felküldött kimutatásra, melyben a papi jövedelem 600 néhány frtra tétetett, ámbar a földek a katastralis jövedelemnél magasabba becsülvék.

Még azt is izgatólag hozza fel ellenem: mert állítom, hogy a Szamos melletti papi földek gyakran áradások alkalmával elöntetnek, s a termés megsemmisül; ezt sajnos tapasztalja részemre, „midőn a másik papnak, ámbar minden földben osztozik, gazdagon jövedelmez.“ Csodálatos! Másik papírtársam csak 3 év óta, Vas Andrásnak 1868-ban történt halálával, lépett a papi földek teljes birtokába. Magán bázisaiból, s a föld birtokaiból 1000 frtnyi jövedelmet húz, különben is gyermektelen ember; 3 év óta nem volt vizáradás. Nekem azonban 1851 óta 3 ízben semmisítette meg a Szamos kiöntése minden terményemet, s csak is tetemes adósságok csinálásával tarthattam fenn népes családomat, s nevelhettem gyermekeimet.

A papi fizetések emelését illetőleg, földbeli kárpótlás csak azon papi földért történt, melyen keresztül a Deberkepataka a Szamosba vezetett; pénzben csakis kiegyenlítés történt, midőn a kamarai beneficiumból az első pap 50 frttal többet húzott, e mennyiségig emeltetett fel az egyházi pénztárból a másik pap fizetése. Ezen kívül a halotti harangozásért fizetni szokott díj fizetés javításul a papoknak adatott. Azonban ezt P. ur az új harang költségeinek fejében a papoktól egyháztanács útján visszavette, s csak is 25 frttal indítványozta kárpóttatni, következőleg 30 forintnyi harangozási jövedelem egyik-egyik paptól elvontott.

Igaz, hogy károsodásaim eseteiben az egyház olykor pénzübeli segílyt nyújtott; miről hálával emlékezem. De ez nem a P. ur gondnoksága idejében történt.

Azon állításom, hogy 6, legfennebb 700 frt jövedelem mellett, a tűzifa, a buza s más árucikkek jelen felemelkedettsége mellett, hogyha a pap hivatalának él, fakjához tartozó egyházi lapokat, s a megjelent bel- és külföldi szakkönyveket megszerzi; szóval, hogyha a világ irodalom és műveltség színterén akar állani, s ezen kívül még többtagu családdal is bír: 6, legfennebb 700 frt évi jövedelemmel ki nem jöhet; hogyha a kvárta-veszteség legalább is 200 frtig nem póttolttatik, az egyik papi állásnak előbb-hátrább vagy megszűnni, vagy csak káplánsággal kell póttolttatnia; meggyőződésemből, s a dézsi papság fontos és nagyszerű hivatásának mérlegeléséből szülemlett, s most is állítom.

A mi a diszes lakást illeti: ez igaz a nagyobbik paplakra nézve, mely közelebről diszesen és költségesen át lön alakítva; de az általam lakott papiház anynyira szűk, hogy 1847-ben a papikert tetején saját költségemen kemencével ellátott tanszo-

bát kellett építtetnem, hogy egyházi és irodalmi műveimen háborítlanul dolgozhassam. Most mind a papiház, mind a tanszoba fedélzete megrongyolott, s a békullott eső drága könyveimet összeáztatta. Felkértem P. kebli gondnokot, hogy foldoztassa bé a papiházat; de az egyházfőtől azt izente: mig rongyos zsendej akad, esős időkben tétessek a hiuba teknőket. Rongyos zsendej maig sem akadt, s az eső még mindig békull. Igy méltányolja P. ur 26 évi hű szolgálatomat. Ez az általa jelölt diszes lakás!

Azt állítja, ha adóssága is van az egyháznak, de 12,000 frt pénzalapja van, melyből 700 frt kamatot húz; földjeiből, s házbéreiből béjó 1300 frt, és igit 2000 frt jövedelemmel bír, melyből szaláristáknak fizet 1200 frtot, és igit 800 frtot évenként hanyatlása elleni önvédelmére fordít.

A P. által is érintett adósságokat saját számadásaiból ide iktatom. E szerint adós az egyház toronyfedés, harang és papilak átalakítására a reálalapból 2600 frttal, ezért fizet 156 frt kamatot; királyi adót fizet 313 frt 52 krt; a templom kisebbik fedele Filz Leopold építészszel ki van alkuva 651 frt 59 kr-ra, és igit összes kiadása meg jelen évben 1127 frt 11 kr. E szerint az önfentartásra állított 800 frt=0.

Azonban P. ur szerint az egyház hanyatlását megóvjá az új nagy harang és a bádagos torony fénye, melyet ablakomból kitekintve láthatok, és a tisztességesen fizetett, s hivatalának gond nélkül élhető pap szellemi hatalmát nem tartja akkora tényezőnek. Nem tekint körül, hogy a katolikusok, a nyomoru papi csúrral szemben, nagyszerű köcsürt építettek; templomjuk közelében 3 év leforgása alatt két diszes épületet emeltek, melyek jelenben 2000 frtnál többet hajtanak, midőn nekünk a templomkerítés mellett a tervezett reál-iskolai épület felemelését megakadályozták; nem tekintti, hogy az oláh és zsidó egyházak hatalmasan emelkednek; a szamosújvári oláh püspökség magyarelles propagandát folytat, s hatásunkat csorbítja; s vádol, hogy a forradalom előtt Erdély negyedrésére világot vetett dézsi reformata egyházzól miért mondom: hogy szemlátomást hanyatlik, s szükségessé vált kiadásait tetemes adósságok nélkül már tovább nem fedezheti. Mindent rózsaszinben lát. Azt hiszi, hogy erélyes gazdálkodása által mint a kővárvidéki püspöki jószágot, a dézsi ref. egyház birtokait is dús jövedelmekre emelheti, s az egyházat zavarából kiségit.

P. ur azt állítja: hogy saját érdekeben beszélek. Az igaz, miután 26 éven keresztül egész odaadással papi hivatalomnak éltem; 9 kötet egyházi művet irtam; az elnyomatás 18 nehéz éve alatt a nép hitét és reményét egyházamban, s műveim által a két hazában fentartottam: jól esnék, ha legalább azon fizetésben részesülhettem volna, a melyre a kvárta rendes élvezése idején a dézsi virággó egyházba meghivattam, s öregségem napjaiban nélkülözésnek kitéve ne legyek.

Azonban nem saját érdekeben szólaltam fel, de óhajtottam: hogy a magyar protestántizmus végérődében oly tekintélyes jövedelemmel ellátott papi állás alapíttassék, melyben a pap képes legyen a haladó világirodalmat életgondtól szabadon kísérni; tudományával, s szellemi erejével a vallások szabad versenyében eredménynyel megállani, s a protestántizmus tekintélyét, s szellemi érdekeit fentartani.

Nem gyanusítólag, nem az absolut korból meritett pöffeszkedéssel kell vala a protestáns egyházak, s a magyar elem enyészéséről fájó lélekkel irt cikkeimet, s a közelebbi időkben a virággó dézsi egyháznak is, a fennebbiekben részletesen kimutatott hanyatlását tekintenie; anynyival kevésbé: mert a hanyatlás és

enyészes további meggátlására nézve V-dik cikkemben szerény javaslatomat elmondtam.

A dézsi egyházat illetőleg, miután a reál-épületből semmi sem lesz; az el van ütve, kijátszodva, a lerontott jövedelmező épületekért az egyháznak adott helyiségre egy sor emelet nélküli épületet kell építeni. Az ezekből nyerendő dús jövedelem az egyházat régi fényére és tekintélyére visszaemeli.

A pénzt, melyből az ajánlottam épületsor létesíthetők: hogyha azon buzgó és lelkes egyházi tagok, kikkel a 15,000 frt reál-alapot gyűjtöttem, velem kezdet fognak, elő fogjuk teremteni. Ekkor P. urnak is erélyét és őszinte közremunkálását bizalommal elvárom.

Medgyes Lajos.

Megjegyezzük, hogy e cikk s közlendő folytatása még áprilben beküldetett; azonban részint a nagygyűlés; részint hosszúsága; részint specialis volta miatt, haladt mostanig. Megkísértettünk mindent, hogy „e keserű pohár“ elmuljék mi tőlünk; hogy ne folytassunk oly polemiákat, melyek nem használnak az ügynek. Hiában, ki kell üritnünk. Ám, legyen; de szívesen kérünk mindenkit, hogy nekünk szánt dolgozataikban legyenek annyira objektívok, és alaposak, hogy ok nélkül való perlekedést ne provocaljanak. Ismerjük kötelességünket; védelmet mindenkinek biztosítunk; elvek feletti harcot szüksége s nek tartunk: de helyi érdekű polemiákat nem óhajtok: sem olvasóink, sem lapunk érdekében.

Szerk.

TÁRCA.

VADAS JÓZSEF,

szül. 1804. május 23-kán, meghalt 1871. jun. 17.

Ismét egy újabb veszteséget kell részvevő fájdalommal jelenítenünk. A megboldogult élte munkabíró szakában egyik disze-, kiváló szónoka,- egyszerű, tartalmas beszédeiért, közszeretben álló lelkésze volt egyházának; irodalmi műveit az egész protestáns közönség ismeri. Mig terjedelmesebb életíratát adhatnók, közöljük az alább olvasható gyászjelentést! „Nagy-görgényi Csiszár Mária már özvegy Vadas Józsefné maga, valamint gyermekei: Póli, Pál, Ilka, Albert, Zsuzsika és Gábor; ugy szintén testvérei Csiszár Samu s neje Szathmári Zsuzsánna, József s neje Fábíán Ilka, László s neje Balázs Katalin valamint minden közelebbi és távolabbi rokonok nevében mély fájdalommal jelentí, hogy szeretett férje, gyermekinek édes apja, az illetőknek rokona Vadas József, kolozsvári nyug. ev. ref. esperes és lelkész, életének 68-ik, hivataloskodása 35-ik, házasságának 31-ik esztendejében folyó évi június 17-én d. e. 12 órakor tüdőlob következtében meghalt.

A szellemi kúzdátér egy jeles bajnoka hullt el, kinek homlokát nem a felületesség hamis-gyöngy füzére, hanem széles és alapos tudomány- és a valódi talentum által szerzett drága babér ékesíté. A néhai halála által a szellemvilág egy nem közönséges fényű csillaga sötétült el, melynek fénye tán nem sokaknak tűnt szemébe; de a meghittek, a közeli ismerősök és hívek jól tudják, hogy ama világosság nem minden nap képes mását mutatni föl. És az ur nyája hű, buzgó és szeretett pásztorát vesztette el, ki legelteté azt „kies mezőkön“: erkölcs és tudomány életadó mezején; hű pásztorát, ki életét sem sajnálta vala a juhokért; mert táplálta azokat önszellemének gyümölcsével. És mit vesztett a gyámol nélkül maradott özvegy és mit vesztettek az árvák, kiknek „fejök koronája esett el.“ Oh ki lenne képes kifejezni az ők veszteségöket, mely kétségbe ejtené, összezúzná, megsemmisítené, ha a jó Isten segítő karja nem azokhoz lenne legközelebb, kiknek fájdalma és nyomora legnagyobb.

Hült tetemei a néhányak felettök tartandó rövid ima után folyó hó 19-én d. u. 6 órakor fognak bel-farkas-utczai 58-ik szá-

mu papi szállásáról a köz-sirkertbe kikisértetni. Legyen emléke áldott, nyugalma csöndes!

Kolozsvárt, június 17-én 1871.“

VIDÉKI ÉLET.

Háromszék, máj. 22. 1871.

A reform mindenütt helyes, a hol szükség van reá, helyes felülről, midőn valami túl élte magát, s az idő kívánalma szerint változtatást vagy újjá alakítást igényel. Jelenleg a vallás terén megnyit hallunk a dogmák reformálásáról, confessiók változtatásáról vagy plane elvetéséről? sat. De mi haszna mindezeknek, ha alólról nem törekszünk reformra.

Aunyi tengődő egyházunk van, hogy némelyik már-már csak alig lélegzelhet, már pedig ha ezeket meg nem mentjük a dogmák reformja elfogadására, igen sok tért veszünk el, s majd kevesebb lesz, a ki számára reformálni kell a dogmákat.

A felhozott tekintetben két kiáltó példa van előttünk sepsi egyházmegyénkben: első a bodolai ref. egyház községe, mely m. e. 500 lelket számlál. Ez előtt 8, 9 évvel templomát újból építette, azóta kisebb-nagyobb mértékben támadozták a templom építésére fel vett adósságok iránti követelésekkel, s csak most lehetett az egyház vizsgálaton tisztába jöni az iránt, hogy ezen kicsin egyházat m. e. két ezer oszt. forint adósság terheli, akkor, mikor évenkénti bévetele 80—90 forint, kiadása pedig 100—105 forint, ugy hogy többnyire mindég tul költése van az egyháznak; ha valahová szükség a mentő eszköz, a segítség, itt valóban égető szükségé vált, mi nélkül ezen egyház községe az enyészet felé tántorog.

Másik példa komollói egyházközsége m. e. 300 lélekkel, Háromszék alvidékének csak nem közepén, a Szépmezőn a Fekete-ügy jobb partján fekszik, jelenleg se papja, se isk. tanítója nincsen, mert buzgó papja Biró Sándor meghalt a mult év decemb. 10-én hátrahagyva egy gyenge egészségű özvegyet 6 nevetlen gyermekkel, földél nélkül. Isk. tanítója pedig elment községi iskolatanítónak Zajzonba nagyobb fizetésre, még ezen év januárjában; nem is kell mondani, hogy a templomozás azóta minő állapotban teng.

Miolta buzgó papja elhalt s isk. tanítója elment: csupán az isk. tanítói állomásra jelentkezett egy egyén. Azt mondhatná valaki a papi állomásra nézve, hogy még pályázat nem hirdettetett; mire egyszerűen csak annyit felelhetni: miképp f. é. január 5-én

kihirdetett, mely február 9-én vissza is vonatott, tehát egy egész hónapig nyitva állott a pályázat; és az alatt senki sem jelentette magát; de ha kihirdetve nincs is, midőn egy jó jövedelmű egyház papsága ürességbe jő, jelentkezőkről csakhamar lehet hallani, de itt még eddig senkiről sem, mert mi a mostani világ terhes költségéhez képest az a 168 forint, mire a pályázat egy hónapig nyitva állott. És ezen csekély fizetés is terményekben szolgáltatik bé, s nem mindég hiány nélkül, úgy hogy, ha a pap tiszta készpénzt akarna belőle kicsinálni, leszámítva a leszámítandókat alig ütné meg a 130—140 forintot. Az egyháztagok csekély száma pedig nem igen tudja a papi fizetést emelni. Ide is szükség volna a papi fizetés dotálására évenként az országos segélyből legalább 40—50 forintot fordítani, mert különben, ha vállalkozik is valaki ezen szegény fizetésre, csak tengeni fog; a tengődő élet pedig tekintélyt nem képes kivívni. Néhai barátunk az egyházmegyei törvényszékeken ügyvédkedett, s ezzel segítette terhes családját.

Jelzők fennebb, hogy az egyháztagok csekély száma nem tud mindenben mindent tenni; közelebbről látva az egyháztagok, hogy a csekély isk. tanító fizetésre, mely 125 frtra hirdetett ki, nem találta pályázót, május 6-án egyházközségi gyűlést tartottak, s hogy a helybeli gazdag oláhok között megmentsék az egyház életét, s különösen felekezeti iskolájukat, minden egész kepező egyház tagra 10 fr. fél kepezőre 5 frt és egy oszporásra 2 frt 50 kr. alapítványt rottak ki, melyet kiki vagy befizessen vagy alapítványi köteleveket állítson ki, s 10% kamatját fizesse pontosan. Az egyház kicsisége látható abból is; hogy ezen alapítványokból 400 frt gyűlt össze, melynek 10% kamatját az iskolamester fizetése potlásába adják; ezen kívül az egyház köz-helyéből egy minden évben használható 8 véltás szántót is szakítottak ki az iskolamester számára. Ily áldozatot hozott ezen kicsin egyház a közügy oltárára, mely azt mutatja, hogy a közügy iránti buzgalom nem halt ki népünkben; ezt fokozni, ezt nevelni mindnyájunk szent feladata, hogy a reform ne csak felül bontogassa a házfedeleket, hanem alólról a nép életében szilárd alapot vegyen, s a két felől szembe jövő reform barátságos ölelkezésre induljon.

A komollói egyház életére vonatkozólag sietek jelteni egy figyelembe veendő körülményt, t. i. Komollón a köznép között a leggazdagabbak az oláhok, s ha köztök és a reformátusok között, mi igen gyakori eset, házasság jó létre; nem igen tűrik meg a vegyes házasságot, hanem a refor. félnek át kell állani a görög keleti hitre; és az ilyen áttérések kettős veszteséget hoznak magok után, mert tagjainkban fogyunk, s mert köztünk az a téves hit uralkodik a köznép között: a ki a görög vallásra áll, az egyszersmind oláh is lett. A komollói kicsin egyház közelebbről jó iskolát tartván, örömmel fogadta bé oda az oláhok gyermekeit, s késznek nyilatkozik ezután is arra; de ezen jelzett körülménynél fogva iskoláját községivé átváltoztatni teljességgel nem hajlandó. A községi iskola eszméje az oláhok között uralkodó.

Továbbá temploma is megromladozott, az is igényli a javítást; templom, iskola, papi és isk. tanítói fizetés, mind oly nagy mérvben nehezettek a kevés szám vállára, hogy segély nélkül bizony féltető az összeroskadástól.

Ha felülről reform, legyen meg az alólról is.

K. S.

Háromszék. Réty, május 22. 1871.

Sépsii egyházmegyénkben az egyház-látogató szék körvizsgálata lefolyt két rendben; az egyházmegye egyik részében már-

cius 19—31 között; másik részében ápril 17—24 között, mely körvizsgálat alkalmával tapasztalt statisztikai adatok kimutatását közölni e lapok becses hasábjain, nem tartjuk feleslegesnek. Ugyanis, 35 anya- és 3 leányegyházban tartatott meg a vizsgálat, mert Brassó egyházközségben 3 évenként szokott az megtartatni, 1870 lévén, jelenleg nem vizsgáltatott.

Brassói, illyefalvi és sepsi-szent-györgyi egyházközségeken kívül, mely két utóbbi püspöki vizsgálat alatt van, a népesség 20,179, a szülöttek száma 1870-ben 831, haláleset 618, e szerint szaporodás 213; párosultak száma 213 pár; iskola kötelesek száma 2497, ebből iskolába jár 2160 tanuló; iskolába nem jár szegénység, félszegség sat. miatt 337; idegen felekezeti iskoláinkba jár 171.

A fennebbi számokat megtekintve, azon statisztikai észleleteket lehet felállítani, hogy minden 24—25 ember között 1 született; minden 32—33 élő közül 1 meghalt; 95 ember közül 1 pár házasságot lépett; minden 9 közül 1 iskolába jár, az iskola köteleseknek $\frac{1}{7}$ része nem jár iskolába, az egész népességhez képest 60 személyre esik az iskola kötelezettek közül 1 fel nem járó; de az iskola kötelezettek fel nem járó 337 számát enyhíti még az a körülmény, hogy Körispatakon nem lévén jelenleg levita, 24 iskola kötelezett van iskola nélkül.

Az iskolai tanítás általában nagy lendületet vett; az egész egyházmegyében alig van 3—4 iskola, melyet gyengének lehet nevezni; sok jó, sok jeles iskola van; a jelesek között is kitűnőbbek az árapataki, szemerjai, árkosi, (hol a pap tanított), oltszemi, bodoki, étfalvi, martonosi, angyalosi, n.-borosnyói, k.-borosnyói, nyéni, uzoni iskolák; különösen megemlítendő a bodoki, hol az iskola-tanító humánus eljárásának, nevelési irányzatának a legszébb jelei látszanak; meglepő ott a növendékek bátorsága, de melyet legkisebb vakmerőség sem jelez, bizalma, ragaszkodása a tanítóhoz; kész ártatlan oda engedése a tanulandó tárgyalhoz.

Továbbá, az al-dobolyi egyházközség egy csinos, jól békendezett iskolát épített, fiuk és leányok számára kettős iskola udvarral, és azoknak végében egy közös gyümölcsfa iskolával; a szotyori egyház tornyát bevégezte, templomát kijavította, legtöbbnyire a hivek zsebére tett rovatalból; az árkosi egyház az isk. tanítói házat és iskolát bevégezte; az egerpataki a papi ház építésében nagyon haladott; N.-Borosnyón a torony még építés közben van; a nyéni egyház roskatag iskolája helyett egy nagy, és egészséges iskolát szándékozáván építeni, az anyagok nagy részét arra be is szerezte.

Az egyházi vagyon kezelésében nem sok visszaélést tapasztalhatni, általában ez is emelkedőben van; e tekintetben két-féle tapasztalatot lehet szerezni, u. m. a hol a pap beleelegyedik az egyház pénzei felszedésébe, sőt maga is szedi fel, beleelegyedik a költségekbe, s a megyebíró csak palástul használja, egy szóval, a hol a pap miatt csak névleg van megyebíró: ott a számadásokban legtöbb zavar van, mert ott sok a titok-lepel; továbbá, a hol a pap semmi gondot sem fordít az egyház vagyona kezelésére, ott a pap lágy melegsége öli meg a buzgóságot. Az egyházi vagyon kezelésében, a számadásokban megkívánatik, hogy a papnak keze tiszta legyen, a mellett erélyes ellenőrködést fejtsen ki.

Egyházainkban élet-jel van, egy-kettőben tapasztalhatni pangást; legaggasztóbb a sorsa jelenleg a bodolai egyházközségnek, a templom építésre felvett m. e. 2000 frt nagy adósság miatt.

K. S.

Dálnok, 1871. jun. 3.

A kézdi ev. ref. egyházmegye f. évi közgyűlését május 31-én tartotta Alsó-Csernátonban n. t. esperes Szini János ur elnöklése alatt.

Isteni tiszteleten Zoltáni Elek, lécfalvi lelhész, prédikált, I. Kor. 1-ső rész 10. verse fölött. Beszéde főtárgya: Az egyetértés; mi: szent vallásunk parancsa és anyaszentegyházunk fejlődésének alapja. Erős logikával, élénk vonásokkal, megragadó képekben, vallásos kenettel irt, és az ige szent méltóságához illő keresztyén buzdító beszéd.

Isteni tisztelet után esperes ur meleg szavakkal üdvözölte gyűlésünket, és istentől tanácskozásunkra áldást kérve; előadta egyházmegyénk anyagi s szellemi állásáról szóló hivatalos jelentését.

A t. esperesi előadás alapján örömmel jelezhetjük, hogy egy év alatt is haladtunk. Iskoláinknál a korszerű haladás nyomai szembetűnők. „Kivétel nélkül iskoláinkban a taneszközök és taneszkerek gyorsan szaporodnak; ezek foglalják el a nyaláb-veszszők helyét“, mondá esperes ur. Iskoláinkban 969 a tanulók száma; 98-al több, mint a múlt évben.

Iskolába nem járó tanköteles gyermek 140. Ezen öszszegbe esnek, kik felsőbb iskolában tanulnak, kik mesterség, szolgálat, vagy tehetetlen szegénység miatt nélkülözik az iskolázást. Röviden: Egyházmegyénkben minden 10 lélekre esik egy tanuló, és minden 21 iskolába járó gyermekre 1 iskolát nélkülöző. Tanítóink közül: 8 kitűnő, 6 dícséretes, 4 kielégítő, s csak egyet mutatott fel a részletes vizsgálat jegyzőkönyve: ki nem találtatott tiszte szerint cselekedőnek.

Haladtunk: A bitai egyház fiu- és az alsó-csernátoni leányiskolát épített; a dálnoki nagyobbitotta leányiskoláját; Maksa ígérkezett, hogy külön választja a fi- és leányiskolát; *) Ika-falva iskola-építésre szabadságot kért és nyert; Lécfalva 208 frt évi fizetéssel jövendőre leánytanitóságot állit föl. Egyesek buzgósága is hozott elismerésre méltó áldozatokat: Dálnokban néhai Miklós Ferenc nő 100 frtot adományozott, hogy évi kamatjából jó tanuló gyermekeknek jutalom könyvek vásároltassanak, és ily célból Felső-Csernátonban t. Mihacs Lajos ur is 60 frtot adományozott. Adományoztak még: Al-Csernátonban t. Kozma Jánosnő aszszony betegelnél használandó úrasztali teritékeket, és a szöszékbe egy bibliát; Fel-Torján t. Kőncei Ferenc ur gyümölcsöltő iskolának szép belső telket.

Egyházmegyénk anyagi állása: 13,601 frt 64 kr egyházi közvagyon; 13,847 frt 48 kr iskolai alap; 5698 vélka s 4 kupa különböző nemű gabonából álló magtár; fekvő birtoka mintegy 400—420 kataszt. hold, ide nem számítva a lelkészek és tanítók használatában levő szántókat és kaszálókat.

Egyházmegyénkben az ur szőlőjének munkásai közül kettőt ragadott el a halál angyala: köztiszteletben élt algondnokunkat, néhai tks. Vajna Ferenc urat; és a dálnoki egyház 55 éven át munkás tanítóját, id. Kerestely Lázárt. Gyűlésünk elvesztett munkatársai halála fölött jegyzőkönyvileg fejezte ki fájó részvétét, és emléköknek a kegyelet tartozását véli megadni, midőn életrajzaikat egyházmegyénk gyászkönyvébe iktatja.

A felsőbb rendeletek olvasása között a méltóságos egyházfőtanácsnak 317—1871. sz. a. kelt leirata gyűlésünk minden tagjának szívében anyaszentegyházunk szebb jövőjének reményteljes örömét újítja meg: mert a mltgos egyházfőtanácsnak f. év ápril 16—20-ig tartott gyűlésében alkotott anyaszentegyházunk

*) Ez csak akkor lesz haladás, ha meglesz.

Szerk.

főbb testületeit szervező törvényt új korszak előjéinek tekintjük; várva-várt korszerű haladás, nagyszerű vívmány gyanánt üdvözöljük, és óhajtjuk: hogy az ige testté váljék!!

Azonban éppen azért, mert a jelzett törvény leend anyaszentegyházunk új egének és új földjének alapja;

miután egyházmegyénk közgyűlése erdélyi ev. ref. anyaszentegyházunk törvényhozó tényezőinek ez idő szerint a koordinált főconsistoriumot és közzsinatot tartja, és tarthatja; és miután a nevezett szervezeti törvény törvényhozásunk egyik tényezője, a főegyháztanács által egyoldalulag alkotott: mind addig, míg a törvényhozó testület más factora, a közzsinat által is el nem fogadtatik a szervezeti törvény,— ezt kézdi ref. egyházmegyénk kötelező erővel bíró törvénynek el nem ismeri, és ennek életbe léptetése ellen órást teszen. *)

Nem tudhatom, tollhiba-e vagy tévedés? de igaz: hogy a méltóságos egyházfőtanács 219—871. sz. alatt kézdi esperesünkhöz tett leiratában arról értesit, hogy az 1871-iki államsegélyből maksai tanító Albert Lászlónak 30 frt határozatott; a főconsistorium t. pénztárnoka pedig 30—1871. számú hivatalos levelében azt állítja: „Albert Lászlónak a főcons. rendelésben — mi a pénztárhoz küldetett — nem harminc, hanem csak husz frt van.“

Gyűlésünk főbb tárgyairól ezeket jegyezgetém öszsze; de nem hagyom megemlítés nélkül: hogy közgyűlésünkön csak két világi képviselő volt, kik mint többször, ugy most is tanubizonyosságot tettek anyaszentegyházunk iránti érdekeltségökről, szeretetökről. Ez nem a remélt buzgóság melege, hanem hidege a közönynek, lágymelegségnek; pedig az írás erős szavakban szól: „Mivel sem hideg, sem meleg nem vagy: . . .“

Borbát Pál,
egyházmegyei aljegyző.

N-Enyed, június 20. 1871.

Közzsinatunkról s a vele kapcsolatban álló eseményekről küldök rövid jelentést.

Főt. Nagy Péter püspök úr Kolozsvárról jövet június 17-én délben érkezett Tordára. A város végén Tisza László egyházmegyei főgondnok fogadá népes küldöttség élén; s Puhl Ignác úr vendégszerető házához vezeté, a tisztelgésre fölállított fiu- és leánytanulók, s polgárok sorai közt.

Felvinc határán kiküldött lovasok várták a püspöki menetet, s a város közepén Basa Mihály esperes üdvözlé; diszes csoport volt itt egybegyűlve a város és vidék mindennemű és felekezeti lakóiból.

A décei „két fűzfa“ hidjáig jött a püspök elébe a n.-enyedi egyházmegye küldöttsége; kiknek nevében b. Kemény István főgondnok szól. Tordától eddig Tisza lovai röpitették, innen kezdve b. Kemény kocsija vette át Nagy Péter személyét.

A „kakasdombnál“ kis nemzeti lobogós lovasok csatlakoztak; Nagy-Enyed végén zöldágból, virágból font diadalkapu előtt Sándor Elek, a város főhadnagya, s alig belátható tömeg várakozott.

Enyeden alsó-fejéri főispán, Pogány György, fogadá vendé-

*) Az ezen kikezdés alatt foglalt állítások tévedésen alapulnak, azonban nem akarunk felettök vitázni, miután a közzsinat az események magaslátára emelkedve — miként mai számunkban olvasható — a szervezési kérdést oly szépen oldotta meg.

Szerk.

gúl a püspököt, hol csakhamar tisztelgő csoportok lepték el a folyókat; a zsinatra gyűlt lelkészek, a nagy-enyedi ref. collegium összes személyzete, megyei tisztség; felavatandó ifju lelkészek, különböző felekezetek helyi papsága sat. mind-mind megjelentek, s meghozták szives üdvözlőket.

Estve 9 órakor a főtanodai ifjuság fátylós menete tisztelgett zenével, énekkarral előbb főt. Nagy Péternél, s onnan tanodai rector tiszt. Hegedüs János szállásához vonult, hová a késő estveli órákban érkezett meg Fejérvár felől, Török Pál dunameléki superintendens és Kovács Albert a pesti theol. seminar. egyik tanára. Megható volt a fátyla fényben, az üdvözlések fölhangzása közt a két püspök első találkozása, baráti ölelkezése, a tisztelgők szünni nem akaró éljenzése közben.

Junius 18-kán d. e. a zsinat ünnepélyes megnyitása következett. Révai Pál szívhezszóló szónoklata, a püspöki elragadó beszéd, a zsufolt egyház figyelmét 3 óra hosszat tartá lekötve. Meg kell itt emlékezni a tanodai jeles énekkar működéséről, Boros Gábor lelkes, szakértő vezetése alatt; városi nők is néhányan szerepeltek az ünnepi karénekekben.

A közebed d. u. 2 órán kezdve a főtanoda piaczi vendéglőjének nagy termében, nem annyira küldisze, mint a szikrázó felköszöntések miatt érdemel említést.

Junius 19-én d. e. a zsinati közgyűlés számba vette tanácskozási tárgyait, meghallgatta a püspöki jelentést s az egyházmegyei vagyoni gyarapodásának örvendetes adatait. Ekkor kelt az a határozat, hogy az egyházi főtanácstól átküldött új szervezet mint legfontosabb tárgy felett, a vélemények előleges kiegyeztetése végett conferentia tartassék, Elekes Károly közjegyző elnökelete alatt. Itt történt 20-ikán délben, hogy a részletes vitába merült értekezletben fölemelé szavát nt. Török Pál úr, s az új szervezet változatlan elfogadásába, a föllekesült tagok mindnyájan belenyugodtak.

Eznap délben Zeyk József gyönyörű fekvésű gombási lakában vendéglé meg a két püspököt, s egy kis válogatott vendégkorszorút, miként Tisza kedélyesen megjegyzé: itt ülték meg Péter Pál napját!

Holnap az ifju lelkészek fölavatása, s estve kedélyes táncmulatság. Melyekről, s a további részletekről jövő számban.

— ó.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Lapunk papírja elfogyott s nyomdánk mindez ideig nem tudott, közlekedési akadályok miatt, megrendelt s utbanlévő papírjához jutni. Kénytelenek voltunk a jelen számot, egy napi késedelemmel, más papírra nyomtatni.

— Enyedről vesszük a hírt, hogy a jun. 22-iki nyilvános zsinati ülés az új szervezeti törvényt változatlanul elfogadta, miként első cikkünkben jelezve van.

— Zsinati hírek. Addigis, míg összefüggő, részletes tudósítást adhatnánk, közlünk néhány töredéket:

Külön bizottságok tanácskoztak a felett: miként kezeltesse nek jövőre azon pénztárak, melyek eddig a zsinat felügyelete alatt állottak? s miként tartassék ezután a szokott püspöki vizsgálat?

Az ifju lelkészek zsinati vizsgájára nézve, a kiküldött bizottság: ezen vizsgának eltörlését, s olymódon való helyettesíté-

sét véleményezte, miként ez lapunk 10-ik számában, a nagy-enyedi theol. tanárok véleménye gyanánt, közölve volt.

Junius 21-ikén fölavattott és ünnepélyesen kibocsátott 23 új lelkész; ezekhez járul még a két vizsgáló enyedi tanár: Dr. Kovács Ödön és Makkai Domokos, kik hasonlólag most szenteltettek fel.

A Celderügy is kísérteni fog. Köztudat szerint a felső-bányai ref. egyház Celdert papjává választotta, s megválasztott lelkésze számára elbocsátó levelet kért az erdélyi ref. püspöktől. A debreceni superintendens utján Celder azon értesítést kapván, hogy ily elbocsátó levelet csak az erdélyi közzsinnattól nyerhet, az „első magyar missionárius“, miként halljuk, terjedelmesen értesíté a zsinatot, hogy a felső-bányaiak elbocsátó levelet az ő tudtán és beleegyezésén kívül kértek számára. Neki nem kell, s megmarad eddigi tövises-pályáján!..

— Török Pál superintendens, Nagy-Enyedről hazatérő útjában, tudunkra f. hó 24-kén érkezik Kolozsvárra, s pár napot itt szándékozik tölteni.

— Szentséges atyánk jubileuma alkalmából, — írja a „Religio“ — „Ha oknyomozó reflexióval futunk végig e pillanatban majd kétezedév során lehetetlen azt nem kérdeznünk: mi oka, hogy 256 pápa közül egy sem láthatta sz. Péter uralkodási éveit, csak IX. Pius?! Vagy mikép történhetett, hogy éppen csak a római sz. egyház alapítója, sz. Péter, uralkodott legtovább egy Tiberius, Caligula, Nero mellett? Valjon pusztán valami véletlen hozta ezt így? De miért nem fordul elő e véletlen azóta egyszer sem? Miért nem jutott osztályrészul 25 éves uralkodás pl. egy I. Sylvesternek, ki az első keresztény császárral, Constantinnal, csaknem egy évben lépett trónra és szállt cirba 23 év és 8 hó után? Kíélhetett volna tovább, mint I. Adorján, kit az egyházzal együtt Nagy-Károly hatalma védelmezett s ki szintén csak 23 évig és 8 hóig uralkodott? Képzelsen kiki, a mi neki tetszik, e ritka eseményről, de szabad legyen nekünk is azon sejtelmünket kifejeznünk ma, hogy: „hátha e jubileum néma szózata akar lenni az Istennek a hittani családokozhatlanság dicsfényével övezet főpap felett“. Ezeket meggondolva, igazán nem lenne csuda, ha szentatyánk személye iránt felhevült szeretetre gyuladva, Magyarország 8 millió katolikusainak elmarad bizalmi feliratait fájlalva sohajtoznánk“ sat. Ez is az idők egyik tanuja!

— A „Hon“ szerint, a honvédelmi miniszterium úgy intézkedett, hogy miután a rom. kath. felekezet megszűnt uralkodó vallás lenni, ezutánra a honvéd-zászló-szentelések alkalmával a többség határozza meg a szertartásokat. Nincs szavunk elene. De ebből is legjobb lenne polgári ünnepélyt csinálni, a hazaszeretet és a törvények tisztelete értelmében.

— Ugy értesülünk a kath. lapokból, hogy az autonómiai congressusból kiküldött 12 tagu bizottság, a hg. primás elnökelete alatt, már megállította azon felterjesztés szövegét, melynek kíséretében a congressus határozatai ő felségéhez benyújtandók lesznek. Tehát egyelőre mégis kikerülnek az országgyűlés illetékességét! Ki tudná azt megmondani, hogy minő esetleges változások fordulhatnak elő addig, míg ezek szentesítést nyernének? Hát ha nem is lesz szükség, hogy a törvényhozás és a korona jogai közt mi folytassunk harcot, holott már akkorrá Cirkáky gróf és Pauley intra dominium lesznek. Csak szép dolog az alkotmányos szabadság, és törvényesség!!

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS,

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

I. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1871, JUNIUS 29.

26. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Előfizetési felhívás

az

„ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY“

1871. II. félévi folyamára.

Lapunk előfizetési díja, a „Prédikátori tárral“ együtt:

Évnyedre	1 frt. 50 kr.
Félévre	3 frt.
Egész évre	6 frt.

Bizalommal kérjük fel ügybarátainkat, hogy előfizetéseiket megújítani, illetőleg minél többeket megnyerni sziveskedjenek. Irányunk határozott; akaratumk szilárd, hogy anyaszentegyházunk javát munkáljuk. A minő mértékben fog támogatni a részvét: ákkint fog izmosodni lelkesedésünk.

Kolozsvártt, juniusbán, 1871.

A szerkesztőség.

 Felesleges példányokat nem nyomatumk.

Apostolok osztlása.

Midőn e soraink napvilágot látnak, már szétoszlott az a testület, mely erdélyi superintendentiánkban — különböző formákban ugyan — de háromszáz esztendő alatt fennállott, mint „generalis synodus.“ Szétoszlott; akarjuk hinni, hogy abban az alakban többé soha öszsze ne üljen. Nincs közöttünk egyetlen egy, ki nemét a meghatottságnak ne érezze szívében, ha rá gondol; nincs senki, hogy egy hűrt megrezdülni ne érezzen keblében, mely önkénytelenül egy bucsú-sohajtságban nyer kifejezést; s ha túlajtott nem volna a hasonlat: hogy megmozdulni ne érezze kezét, rá vetni az utolsó homok-szemét a sirra, mely elzárta szemeink elől a mi kedves öregünket.

Ez előtt éppen háromszáz évvel Nagy-Enyed, az erdélyi részek ez Athenéje látta volt bölcsőjét; és Nagy-Enyed ez anyagilag a romokból új életre kelő, de szellemileg ma is teljes fényében álló város állott meg koporsója, körül is, vendég-szeretetével, őszinte melegségével adni meg a díszet, s a megillető pompát.

Néma borongással irjuk mi is e sorokat s hiszszük, hogy minden paptársunk osztozik velünk ez ünnepeles hangulatban. Mindanyynian e testülettől vet-

tük a felhatalmazást, hogy csekély erőnket e pályán tőkésítsük; mindanyynian, lakjunk bár szalmás kunyhóban, vagy ennél valamivel előnyösebb hajlékban; meg vagyunk-e áldva az anyagi megélhetés eszközeivel, vagy a nélkülözés keserű kenyere jutott részünkbe ám, mindanyynian felelevenedni látjuk szemeink előtt e tisztas papi kart; fekete palástban, de ragyogó, becsületes szívvvel, öszszeforva a baráti szeretet által; fölzendülni véljük ama főlemelő chorust: „jővel szentlélek Uristen!“ és látjuk e tisztas, ősz patriarchákat fejünkre vetett kézzel és szemökben a meghatottság könyével: hisz, atyáink voltak azok, a jó tanácsok közvetlensége, a cél azonossága, és a szeretet melegsége által. Főlelevenedik e kép, s ifju és öreg egy néma könyet morzsol szét szemeiben.

De hát, méltó-e a rossz hirbe jött, már csak néhai generalis synodus a könyekre? E vén testület, mely túlnyomóan egyházi férfiakból állott?

Apológiáját megírni szeretnők; történetét megírni nem érezzük magunkat hivatottaknak. Ám, azt nem tehetjük, hogy meg ne emlitsük, hogy e század nem emelhet vádat ellene, vagy csak igen kevés mértékben; mig ellenkezőleg, számtalan példáját láthatjuk, hogy mindig hű volt feladatához, az adott viszonyok

közt; kötelességét mindig betöltötte; sőt nem egyszer kezdeményező volt a nemes cél felé való haladás eszközeinek megragadásában, mind a máj napig. Legyen emléke áldott!

És áldott is leend. Ha semmi egyebet nem tett volna, mint azt, hogy kezdeményezte a szervezkedés művét, hogy felállította a főbb elveket s bár nem egy ohajtása lett volna még, melyeket biztosítva akart volna látni, de elfeledkezve kisebb érdekekről, és a célért a már ismeretes törvényt törvénynyé emelte az által, hogy elfogadta „en bloc”: oly emléket állított magának, melyről elmondhatja: „exegi monumentum aere perennius!”

Áldott leend; mert e zsinaton is jelét adta annak, hogy a felvilágosodás őszinte barátja volt, midőn egyhangulag elfogadta amaz indítványt, hogy a régi eskü- és kibocsátási formát ujjal és korszerűvel cseréli fel. Oly haladás ez, melynek emlékét feledni nem fogja a történet; testamentum ez, mely örökség gyanánt marad az utódokra olyképpen, hogy azt meggyalázni — bűn; zászló, melyet elejteni — gyávaság volna.

Ám, az apostolok eloszlottak; s kiket azzal vádoltak, hogy csak kötelességet teljesítettek: vajha, fölcserélnék azok, kiket a buzgóság szent lelkesültsége kötelez! Nézzünk azokra, melyek előttünk állanak és megfeszített erővel munkálkodván, bizonyítsuk be, hogy hivek vagyunk mind halálig! Egyesített erővel nagyok leszünk; széthuzva, megcsendül felettünk a harang, mely halálunkat fogja jelenteni. Pedig mi élni akarunk; élni fogunk!

Adja Isten!

Szász Gerő.

Zsinati tudósítás.

N.-E ny e d, jun. 26-án, 1871.

Igérletünket beváltandók, közzsínatunk jelentékenyebb részleteiről tudósításunkat, folytatásául a már közlötteknek, a következőkben teszszük meg.

— A legmeghatóbb momentumok egyike volt, június 21-kén, a fölszentelési ünnepély. Püspökünk ékesen szólásának egész erejében tündökölt, midőn fölfejté, hogy ifju lelkészeink magasztos elhivatásuk betöltésére csak úgy lehetnek képesek, ha szívöket, lelküket teljesen áthatja, s betölti azon evangeliomi hit, mely megalapítá a keresztyén anyaszentegyházat, s egyedül képes azt továbbra is föntartani. E hitről szól idézítönk azon ígérete, hogy „hegyeket is képes elmozdítani“ a közöny, tudatlanság s hiúság hegyeit; de ne feledjék, hogy az evangeliomi igazságoknak ellentállhatatlan erejében vetett erős hitöket cselekedeteikben is ki kell mutatniok, s lelkészi egész működésüknek förugója nem lehet más, mint a sze-

retet. Megható beszédének végeztével a fölszentelendő ifjakat előszólítá; az ünnepélyes kibocsátást s fölszentelést szokott szertartással végrehajtotta, s buzgó imával az ünnepélyt berekeszté. Fölszenteltettek a következő lelkészek: dr. Kovács Ödön s Makkai Domokos censorok; Fúzi Sándor, Pungur Gyula, Bartha Lajos, Valler József, Sebestyén Sándor, Zajzon Károly, Nagy Sándor, Veres Kálmán, Kovács István, Dali István, Muzsnai Károly, Kis Mózes, Kolozsvári Antal, János Albert, Jónás Bálint, Antal Domokos, Bod László, Kis Pál, Veres Károly, Puskás Lajos, Albert Imre, Borbáth Márton és Surányi Gyula. Az ünnepély után következett a közebed, mind végig vidám hangulattal, s kifogyhatatlan toasztokkal.

Június 22-kén a délelőtti gyűlés főbb tárgyai a következők voltak:

— Tárgyaltattott a felső-bányai ref. egyházközség kérénye, melyben elválasztott lelkészük, Celder Márton számára ajánló s elbocsátó levélért folyamodtak. Közzsínatunk nyilvánítván, hogy előtte főszempont a moldva-oláhországi magyar hitfeleink egyházi ügyeinek kitisztázása, ez egyházakban a kellő rend és békés egyetértés helyre állítása: teljhatalommal megbizta püspök afiát, hogy e kérdésben, a tiszántúli főt. superintendens ural egyetértőleg, intézkedjék.

— Olvastattott az állandó igazgató tanács átirata, melyben tudatja, hogy egyházi főtanácsunk teljes gyűlése anyaszentegyházunk törvényhozó, kormányzó, s ítélő testületei szervezését megállapította. Közzsínatunk az általános tárgyalást a megelőzőt napon tartott értekezlet után fölölesgesnek tartván, a már ismert törvénycikket felolvasottnak tekintette, s a részletes tárgyalást kitűzte. Ennek folytán, olvastattott az első szakasz, melyben kimondva és érvényre emelve látván azon fölvet, melyet közzsínatunk szervezeti javaslatában kimondott: Szász Domokos indítványára, határozatilag kinyilatkoztatá, hogy a többit ez elv életbe léptetése s alkalmazása oly módozatainak tekinti, melyeket megbirálni, és a mutatkozó szükségek szerint kijavítani az ezen szervezet alapján összeülendő egyházkerületi közgyűlés van hivatva; ennél fogva, noha e törvénycikk egyes pontjaira nézve lennének megjegyzései, óhajai: most mind ezeket elhallgatva, az egészet, minden részletes vitatás nélkül, elfogadja; abban a világosan kifejezett reményben, hogy az összeülendő egyházkerületi közgyűlés első teendői közé sorozandja a törvénycikk részletes újból átvizsgálását, és egyes szakaszainak az anyaszentegyház közkiválmalmi szerinti átídomítását. Addig is atyafiságos tisztelettel fölkéri az igazgató tanácsot, hogy tegye meg a szükséges előintézkedéseket arra, hogy az egyházkerületi közgyűlés a maga rendes idejében összeülhessen.

— Püspök afia előterjesztette superintendens Révész Bálint átiratát az iránt, hogy miután egyházkerülete kimondotta, hogy a missio ügye az öt ref. egyházkerület közös elintézése alá bocsátandó: anyaszentegyházunk nézetét, s javaslatát kéri e tárgyban. Közzsínatunk azon esetre, ha convent lesz ez ügyben tartandó, érvényesnek nyilvánította az 1868-iki közzsínat 61 szám alatt végben ment választást, egyuttal a m. egyházi főtanácsot is fölkérendőnek határozta, hogy a maga részéről is négy képviselőt válasszon.

A 23-iki gyűlés nevezetesebb tárgyai voltak:

— Képezde igazgató-tanár Garda József, a képezde állásáról jelentését megtevén, s létszám apadásának azon főbb okát, mely szerint az államképezdekbe a 4-ik gymnasiumot végzett 15 éves koru növendékek is fölvételnek s így pár évvel rövidebb idő alatt tanítói állomáshoz juthatnak, közszinatunk figyelmébe ajánlotta. Közszinatunk kimondotta, hogy feltételeit e tekintetben az állam képezdekbe felvételés feltételeivel azonosítja; s egyház főtanácsunkat fölkérendőnek határozta, hogy ha ezt a maga részéről is helyesli, e változtatásról fő és középtanodáinkat jövő szeptember előtt értesítse.

— Indítvány következtében határozatott, hogy a mi zsinatunk kérje föl a n. m. pénzügyminisztert, hogy a midőn a vallások egyenjogúsága törvényben kimondatott s e törvényben a hitfelekezetek javainak egyenlő biztosítása, a azoknak megtartása biztosított; miután a többi felekezetek a fejedelmektől, királyoktól részökre tett dotatióknak folytonos élvezetében vannak: méltóztassék a mi igazunkat is tekintetbe venni s fölmerült sérelmeink tárgyában mentől hamarabb intézkedni.

— Tárgyaltattott a nagy-enyedi theol. tanároknak e papi szigorlat berendezésére vonatkozó javaslata, melyet lapunk egész terjedelmében közölt. A javaslat elfogadtattott a következő hozzáadásokkal: 1-ör a püspök, akadályoztatása esetében, maga helyett személyest nevez ki; 2-or tagja a vizsgáló bizottságnak három lelkész is, a püspök által kinevezve; 3-or a prédikáción kívül még legalább két theol. tárgy önálló kidolgozása kívántatik; 4-er a tanfolyam bevégező után legfőlebb három év alatt a vizsga leteendő; 5-ör a papi szigorlati bizonyítvány a nagy-enyedi tanoda, a formata pedig a superintendentia pecsétével, az előbbi a püspök és bizottsági jegyző aláírásával, ellátandó.

Az ünnepélyes felszentelés s kibocsátás az egyházkerületi közgyűlés első napján történik, midőn a püspökön kívül, az eddigi gyakorlat szerint, még egy általa kijelölendő lelkész beszédet tart, de a délelőti isteni tisztelekre külön szónok nem neveztetik ki.

— Tárgyalás alá vétetvén az eddig közszinati kezelés alatt állott pénz-alapoknak jövőben mikénti kezelése: határozatott, hogy 1-ör az illető pénzek beszédése és kezelése az eddigi közegek által történjék; 2-or a kezelők számadásait azután a házassági főtörvényszékhez adják be. Ezzel kapcsolatban azon indítvány, mely szerint a képviselők lehető díjazása tekintetéből a kros éltőke két kra emeltessék föl, véleményezés végett az egyházmegyékhez küldetett ki.

— A püspöki vizsgálatra vonatkozólag következő határozat hozatott: 1-ör minden évben legalább is egy egyházmegye vizsgáltassék meg; 2-or a vizsgálat az illető egyházmegye valamelyik központi egyházközségében kezdődjék; 3-or a vizsgálat lehetőleg mentől több egyházközségbe szálljon ki; 4-cr felebbezés a vizsgálat határozatai ellen, az ügy természete szerint, az egyházkerületi közgyűléshez, vagy az egyházkerületi köztörvényszékhez történhetik.

— Szász Gerő indítványozza, hogy miután a papi pályára lépendő ifjak megvizsgálása nem csak az új szervezet keretébe való beillesztés miatt, hanem a kor kívánalmai szerint is már szabályoztatott éppen ez ülésünk-

ben: mondja ki közszinatunk, hogy az eddig gyakorlatban volt eskü-mintát, és kibocsátási formulát, mely már avultsága miatt is megújítást kíván, fölcserélni ohajtja olyannal, mely hitelveinknek megfelel ugyan, de ki akar kerülni minden oly kifejezést, mely netán öszszeütőközést idézne elő valamely dogma és a lelkiismereti szabadság közt, s a minő már magyarországi testvéreinknél tetleg gyakorlatban is van. Egy bizottság kinevezését indítványozza, mely püspök aa. elnöklete alatt mindkettőt elkészítse, hogy már a jövő évi kibocsátás alkalmával gyakorlatba vétessék.

Ez indítvány elfogadtattott egyhangulag azon módosítással, hogy miután a bizottmány elkészíti munkálatát: küldessék ki az egyházmegyékhez véleményezés végett, ugyan, hogy e vélemények elég korán visszaérkezessenek arra, hogy az első egyházkerületi közgyűlés megállapodásra juthasson. A bizottmányba kinevezettek, püspök aa. elnöklete alatt; Szász Gerő, Szász Domokos, papok; Hegedűs János és dr. Kovács Ödön, theol. tanárok.

Ezek voltak eddig a nevezetesebb tárgyak. Ha valami még következni fog, el nem mulasztjuk megtenni tudósításunkat.

— ö. — s.

A pesti ref. egyházmegyei lelkipásztori egyesület alapszabályai.

— A nagy-enyedi közszinaton többször tartottunk bizalmas értekezleteket az életbe léptetendő „Reform-egyletek” érdekében, mint a melyek egyedül lehetnek alkalmasok, hogy életet leheljenek a megdermedt tagokba. Addig is, míg tüzetesen hozzá szöllanánk, közöljük az alábbi alapszabályokat az „Egyh. és Isk. lap” után, mint olyant, mely úgy célszerűsége, mint az egész értekezet egyhangú meggyőződése szerint, leginkább megfelel annak a törekvésnek, melyet fel kell ölelnie éppen annak a körnek, és azon férfiaknak, kiknek elől kell menni mindenben, a mi nemes, és felemelkedett.

Csupán azt jegyezzük meg, hogy ha mi lelkészekül első sorban nem munkálkodunk, és nem emelkedünk fel hivatásunk magaslatára: úgy hiában való minden theoretizálás. Olvassuk el figyelemmel ez alapszabályokat; vitakozzunk felettük; és minden egyházmegyében léptessük életbe, de azonnal, mert minden óra véghetetlen kár. Nincs ezekben semmi elmélet, semmi szavakban pompázás; hanem egyszerűség, átlátszóság, és gyakorlatias irány; szóval az, a mivel mi hónapok oltá oly örömet foglalkoztunk. Ime, itt következnek:

A z egyesület neve.

1. Pesti reformált egyházmegyei lelkipásztori egyesület.

I. Célja.

2. Az egyesület célja, egyrészt a lelkészek folytonos szellemi mivelődését előmozdítani; másrészt a lelkipásztori kötelességek miként teljesítése fölől eszméket cserélve, odahatni, hogy a tagok lelkipásztori magasztos hivatásuknak minél inkább megfelelhessenek.

A lelkipásztori egyesület jogosult tagjai: a megyebeli elköszerek, segédlelkészek és theologiai tanárok.

4. A lelkipásztori egyesület kétféle, u. m. járási és egyházmegyei lelkipásztori egyesület leendő; amaz a járás, ez az egész egyházmegye lelkészeiből, segédlelkészeiből, és theologiai tanáraiból fog állani.

II. A járási lelkipásztori egyesületek szerkezetéről és teendőiről.

5. A járási lelkipásztori egyesületek következő egyházak lelkészeiből, segéd-lelkészeiből, s a pesti theologiai tanárokból alakíttatnak:

alsó járás: gyóni, a.-dabasi, bugyri, ócsai, a.-némedii; felső járás: váci, kosdi, vác-hartyáni, verese gyházi, szadani, főthi, gödöllői, r.-palotai;

közép járás: pesti, ó-budai, monori, gyömrői, h.-györki, péceli, r.-csakai, pomázi, monostori, pócsmegyeri, tóth-falusi, kis-roszi egyházak lelkészeiből és a pesti theologiai tanárokból, fenahagyatván azonban mindenik lelkésznek azon joga, hogy tetszése szerint azon járáshoz csatlakozhatik, melyhez csatlakozni leginkább óhajt.

6. Mindenik járási lelkipásztori egyesület kebeléből egy elnököt és jegyzőt választ, évenként 2 vagy 3 ízben összejövetelt tart, értekezletéről jegyzőkönyvet vezet, s azt az egyházmegyei lelkipásztori egyesület gyűlésére felterjeszti.

7. A járási értekezletek helyének, idejének meghatározása, az összejövetelek anyagi oldalát érdeklő ügyek elintézése, a járási lelkipásztori egyesületek jog köréhez tartozik.

8. A járási lelkipásztori egyesületek kötelességei és tanácskozásának tárgyai következők lesznek:

a) A szellemi téren való folytonos előhaladás a prot. lelkész egyik feladata lévén: legalább is egy egyházi lapnak, vagy folyóiratnak járatására magokat a tagok kötelezik; s az egyházmegyei lelkipásztori egyesület által kitűzött feladatokat, s egyes tagok által netalán felhozott tárgyakat megvitatják.

b) Minthogy a prot. lelkész, erkölcsi tekintetben gyülekezetének tükre tartozik lenni: ennél fogva az egyesület tagjai, sz. hivatalukról netalán megfélelmező társaikat előforduló esetekben, testvéri szeretettel és szelidséggel figyelmeztetik és intik.

c) A járási lelkipásztori egyesület tagjai kötelezik magukat, a Komjáti kánon 3. fejezet, 44. kánona jelen idő és körülmények szerinti szem előtt tartására.

d) A hivek vallásosága s egyháziassága nagy mértékben a vallásos nevelés és oktatástól függvén: ennél fogva az egyesület tagjai köteleztetnek a gyermekek nevelésére és oktatására különös gondot fordítani.

e) Nem különben a confirmandusok oktatását, az iskolatanítók mellőzésével, személyesen végezni. E végre, a legjobb kézi-és vezérkönyveket egymással megismertetik, a vallástanítás módszeréről tanácskoznak; általában a népnevelés és oktatás feletti felügyelés felől eszméket cserélnek.

f) Az igehirdetés segédeszközeiül szolgáló műveknek egymással megismertetése s közlése.

g) A gyakorlati lelkészet körébe vágó nevezetesebb tárgyaknak megvitatása, u. m.:

mikép kell a gyülekezetekre felügyelni?

mikép kell azt helyesen kormányozni?

mikép kell a hallgatókkal, különböző lelki állapotokban, bánni?

menyinyiben lehetséges, és mikép kell az egyházi fegyelmet gyakorolni?

h) Szintén nevezetes tárgyat képezi a járási lelkipásztori egyesület értekezleteinek, az egyházak, valamint az egyházmegye emberbaráti és jótékonyintézetei anyagi emeléséről való tanácskozás.

i) Végre, az egyesület tagjai azon legyenek, hogy köztük a szívélyes és bizodalmas viszony és testületi szellem fentartassék s élesztessék.

III. Az egyházmegyei lelkipásztori egyesület szerkezete, s teendői.

10. Az egyházmegyei lelkipásztori egyesület, a járási lelkipásztori egyesületek összes tagjaiból áll; kebeléből elnököt és jegyzőt választ; évenként egyszer az egyházmegyei gyűlést megelőző napon értekezletet tart.

11. Tanácskozmányának tárgyai:

1. A járási lelkipásztori egyesület jegyzőkönyveibe foglalt tárgyak feletti tanácskozás.

2. A lelkipásztorság körébe vágó minden tárgyak és indítványok feletti eszmecsere és vita, és végre

3. A járási lelkipásztori egyesületeknek a szükséghez képest megvitatás végett feladványok kitűzése.

Felelet t. Almási Sámuel esperes viszapillantásaira.

I.

Tetszett t. Almási S. esperes urnak az erdélyi megyékben elpusztult, s pusztuló protestáns egyházainkról, s azok okairól irt cikksorozatoma e lapok 13- és 14-dik számaiban bíráló viszapillantást vetni, részint helyreigazitólag; részint megrovólag. Az elsőért elismeréssel, az utolsóért felelettel tartozom.

I. cáfolati cikke elején vádolni kezd: hogy én a desolaták állapotja iránt mindig ellenszenvvel viseltetem.

Rokonszenvvel, uram, csak az viseltethetik: ki vallása és nemzetisége romjain kíván gazdagodni. Esperes ur, ezt jól tudom, nem kívánja. Mi okból hozza fel tehát ellenemben vádul az ellenszenvet? Ha cikkeim szellemét felfogja, ezt kell vala állítania: „mindig fájó lélekkel néztem a desolatákat.”

Vigasztalódní látszik esperes ur: hogy e jelenet Erdély nem csak északi, de déli részén is látható. Gyönyörű vigasztalódás, mondhatom! Egyébiránt cikkeim sorozatában bőven kifejtetem a Hunyadban és Alsó-Fejérben történt dúlásokat, s a magyarok nagy mérvű kiirtását Mihály vajda, a Hóra-világ, és az 1849-iki oláh vandalizmus korszakában. Elmondtam: hogy mind e vérlázító eseményt a pápismus által sugalt bécsi kormány intézte, s eszközölte.

Esperes ur azonban adataimat is kétségbe hozza. Mire bátrak vagyunk kijelenteni: hogy mi a történelmet nem azon irányban és szellemben tanulmányoztuk, mint némelyek, hogy a dolgok okait elrejtjük, a hatalom legyezetése tekintetéből. Rámutatunk a hajszál-rugóra, mely az események óramutatóját irányozza.

Érveket hoz fel a jegyzőkönyvek alapján azon állításom ellen: hogy e század elején még számtalan helytt virágzó magyar egyházak voltak; pedig egy lehelettel észreveheti vala, hogy penna-, vagy sajtóhibából a „mult” szó kimaradt. Hiszen, egész cikksorozatomban a mult század vészterhes időpontjait tárgyalom.

Jegyzőkönyvi kutatásai után azt is tagadja, hogy Dézstől N.-Bányáig, és az alparéti völgyön Zsibóig hajdan magyar egyházak lettek volna. A szelecskei, kackói, galgói egyházak — ugymond — csak a múlt században épültek fel. Hátha éppen ezek voltak az őszszekötő láncszemek, Berkesz, s Koltó-Katalinon keresztül, s ott voltak még Galgón belől M.-Lápos, és Domokos népes egyházak. Az alparéti völgyet illetőleg, csak Szinyét említheti, mert Alparét és Gorbó helységekben létezett egyházak elpusztultak. Hisz ezt állítom én is, hogy ma már a templomok romban, a hívő nép részint kiveszve, részint idegen elembe olvadva! Majd II cikkünkben alkalmunk lesz egy jeles diplomatikai műből még több kihalt egyházat idézni. Tanulságos adatok egyháztörténelmi tekintetekben.

Az 1754-beli őszszeírásban állított 57 egyházból kiveszi a kővár- és láposvidéki egyházakat, melyek csakis 1824-ben csatoltattak az egyházmegyéhez; a kackói és galgói egyházak pedig a conscriptio után alakultak. A conscriptioiban 26 anya-, és a desolátákkal együtt 22 leányegyház volt. Ezen században a 13 desolata annyira pusztá volt, hogy még magyar tanukat sem lehetett kapni.

E helyreigazítást köszönettel fogadva, megjegyzem: a láposvidéki és kővárvidéki egyházakat a névkönyvből soroltam a conscriptioiban előszámláltakhoz; a szelecskei, kackói és galgói egyházak, mint desoláták, — a kackói elnéptelenné — méltán állanak a többi desoláták sorában. A lényeg ellen kifogás nem lehet. A láposvidéki és kővárvidéki egyházakkal, megvallom, a desoláták számát kevesíteni akartam. Esperes ur azonban őszintében járt el. Köszönöm!

Jelenleg, esperes ur szerint, 37 templom és 24 pap van. Örvendetes jelentés, kivált ha e templomok, mint hajdan, magyar néppel telnének meg. Azonban, fájdalom! — kevés kivétellel — üresen konganak. Esperes ur szerint is, e század folytán romba dőlt a kecseti, és k.-szilvási templom, romnak indult a dobokai, hol — közbe szólva — az egyházmegyei főjegyző papszkodik.

Egyházaink megapadását, gyengülését, s elnéptelenedését esperes ur következő okoknak tulajdonítja. Igen jól tudjuk — így szól — a hazai történetből, hogy 1601—2, 1658, 1704—11-ig mily üldözött faj volt a magyar nép; mint pusztítottak, s hánytak kardra egész helységeket, égették fel templomaikat, annyira kiirtva több helységből: hogy egyetlen magyar sem maradt, s már 1712-ben egyetlen magyar sem találtatott Szükereken, Péntekben, Kodorban, Sz.-Törpényben, Drágban, Vajdaházán, Kovácsiban,

Onakban, Gírolton, Réce-Kereszturon sat., s a magyarok, kik ezekben vannak, csak később telepedtek le.

Mind ezt mi is részletesen elmondottuk a történelemből, II. és III. cikkünkben. Egyébiránt azt nem állítottuk, hogy ez irtó hadjáratok alkalmával az érintett helységekben és vidékekben egyetlen magyar sem maradt volna; mert az elmenekültek életben maradt része visszaszállongott, mint azt tapasztalatilag tudjuk a 48-iki forradalomból, hogy például Felvinc, Enyed, Igen, és Sárd kirablása s romba dölése alkalmával a nép nagyrésze legyilkoltatott ugyan, de többen elmenekültek, és később, a hadjárat megszűntével, visszatértek, s az említett helyek újból felépültek, s benépesültek. Így épülhettek volna fel, s népesülhettek volna bé a desoláták, kedvező viszonyok között. Hogy az miért nem történt: az ultramontanismustól áthatott kormány nyomása, több főur katholizálása, és a feudális rendszerből magyaráztuk, mit azonban esperes ur a jegyzőkönyvekből felfedezni nem bír. Sajnáljuk!

2. Egyházaink elpusztulásának okául tartja a patronusok kihalását, elköltözését, vagy elgyengülését. Ebben mi is egyetértünk, s megtoldottuk az elhidegülés, közöny, és a ref. papság tekintélyének lesüllyesztése — fontos okaival. Ezt azonban, esperes ur, mint volt udvari pap, irtozik megemlíteni, s korhol merészségünkért.

3. Oly egyházak is papot erőszakoltak, melyekben vagy nem, vagy gyenge patronusok voltak, mint Kecset, Szelecske, Galgó. Miknek aztán el kellett bukniok. Ezen helységekben azonban most is sok magyar van, nagy része eloláhosodott, habár még vallását tartja; a maradék már oláh lesz, kiket oláh papok keresztelnek, ez többnyire vegyes oláh-magyar házasságok eseteiben. A dolgon csak jó népiskola segíthetne. A tanfelügyelő uraknak, a nemzetiség megmentése tekintetéből, ezen helyekre kellene a magyar miniszterium figyelmét felhívni, s magyar iskolák felállítására a létező alaphoz, kormánysegélyt eszközölni. Lám: az oláhok a fanatismusig küzdenek nemzetiségök érvényre emelésében. És mi szemeink előtt hagyjuk elveszni fajunk ezereit!

A század elejétől fogva, nem tudja, minő egyházak dültek volna romba. Előbb más hármat említett; de országszerte a megyékben több is van; a múlt századból pedig számtalan romba maradt; s erről volt leginkább a szó; hogy megmentésük a még megmenthetőket.

(Folytatása következik.)

TÁRCA.

Könyvismertetés.

Vezérkönyv, Fröbel Frigyes foglalkoztató eszközei használatára. Nevelők, tanítók és anyák számára, német kútfók után, írta Szabó Endre. Pest. 1871. kiadja Petrik Géza. (ezelőtt Osterlamm K.)

Napjainkban teljes érvényre emelkedett azon meggyőződés, hogy a közértelmiség kifejlődése nélkül a társadalmi életben haladás, egyeseknél boldogulás akár az anyagi, akár a szellemi téren, lehetetlen. A létesítendő és már meglevő népnevelési intézeteknek minők: a kisdodóvódák; népiskolák, a kor ezen felfogása szerint, kell átalakulniok, ha a társadalmi jólét többi tényezői közt fontosságra nézve jogosult helyüket meg akarják tartani. Ennél fogva, a magyar népnöveldeknek, kisdodóvódák-

nak és népiskoláknak többé nem gépies műhelyeknek, hanem oly tanintézeteknek kell lenniök, melyek a közlött ismereteken kívül, azon értelem-fejlettséget is megadják a nép gyermekeinek, melyet a haladás e korszakában a nép helyzete a közjólét érdekében jogosan követel. Ezen alapon kell hát elodázhatlanul megkezdendünk az új építkezést. Korunkban az élet bármely hivatási körében szükség van belátásra, gondolkozásra, értelemre s közlő képességre, hogy a gyermekek értelmét, s a mi ezzel kapcsolatban áll, beszélő képességét cselekvő természetével fejleszse.

E feladat megoldása csak úgy lehetséges, ha ezt jókor a születés után, tehát még a gyermeknek iskolába lépése előtt kezdjük, s a cél kivitelében mindvégig kitartással s a legnagyobb következetességgel, de nem szemfény-kápráztató, külsőségnek látszó

s a szülőket megvakító eddigi szinpadias mutatványokkal forgo-
lódunk.

Uraim! Tele-torokkal hangoztatjuk ország szerte, hogy meny-
nyire hátra maradtunk, hogy mindenben mily szegények vagyunk;
így meg amugy kellene tennünk, a számtalan mulasztásokat hely-
re kell ütnünk! Hja, tisztelt jóakaratu honfiak, ezek csak szép
szavak, melyek a népen tett nélkül soha sem segítenek; pedig
mainapság a lelkes szavakat tettekben kell keresni, azoknak lát-
ható cselekedetekben kell nyilvánulni. Ma már nem a szavakat,
de a tetteket kell követnünk!

Éppen azért, oly egyéniségek érdemlik meg leginkább az
elismerést, a közbecsülést, kik a hiányokat, az emberiség szegény-
ségeinek titkos okait, önfáradozásaikkal kutatják ki, s a mivel
világ közforgalmi kincsévé alakítják át. A népnövelés mezején az
ujabb korban ily két egyén emelkedett ki, s az emberiség számá-
ra megnyitva a világosság szövétnekét, magasan lobogtaták, s ha-
gyák hátra azt örökségül a jövő nemzedék számára. Az egyik
Pestalozzi Henrik, a másik Fröbel Frigyes.

Az első a nevelés alapjával: a „Szemlélés elismerésének
magas elvét mondja ki minden ismeretre nézve“; míg Fröbel Fri-
gyes számos paedagog sikertelen tapogatógatásai után, megér-
tve Pestalozzi elveit, ezeket egészen gyakorlatilag foganatosította.
Fröbel F. saját elveit koránt sem a Pestalozziénak emeli fölébe,
vagy helyébe, hanem melléje.

Fröbel, az új hódító, a szemléltetést, a felfogást, a beszé-
lést igen üdvös foglalkozásnak tartja; de szerinte, az egész neve-
lésépület alapjával a szemlélési elv nem szolgálhat; erre nézve az
igen szűk: igen korlátozott. Fröbel az embert főként alkotó
lénynek tekinti és azért a nevelésnek különösen a
már korán nyilvánuló cselekvési vágyat kell szol-
gálatába venni. A gyermeki lélek az ösztönök homályából a
szellemi tudatra törekszik fel. A nevelésnek ezen törekvést előse-
gíteni, a küzködő gyermeki lelket állatias alantóságából az emberi
lét magaslatára kell emelnie; a módot és utat megmutatja maga
a természet, magok az ösztöni kezdetlegességben nyilatkozó szel-
lemi erők. Látjuk a kisdedeket a különböző tárgyak után nyulni,
azokat tapintani és egész erejükkel szoritani; látjuk bámulandó
kítartással játszani és ez a játék nekik komoly munka; látjuk to-
vábbá, hogy a kis gyermek a kezébe adott játékszereket, melyek
munkálkodását, combinációját kirekesztik, csakhamar vagy bele-
unva, félredobja és nehány véletlenül kezébe akadt fadarabkának
adja az előnyt, melyeket lovaknak, butordaraboknak, épületanya-
goknak stb.-nek tud képzelné, vagy széttöri azokat, nagyrészt
azért, hogy kíváncsiságát és tudvágyát kielégítse; leginkább pedig
azért, mert tennie, munkálkodnia kell. A munkálkodás tehát a
gyermeknek természeti szükség, mert csak ez által és ebben fej-
lődnek a zsenge erők. A fejlődés ezen egyedüli tüzpontjára, hogy
t. i. a fejlődésnek legfőbb feltétele a munkásság, építi Fröbel ne-
velési rendszerét. Ezzel azonban a szemlélés elve koránt sincs
mellőzve, mert a tevékeny növendék kénytelen a megdolgozandó
tárgyakat és alkotásának, kutatásának képzeménnyel élesebben, s
több érdekléssel szemlélni és felfogni, mint a szenvedőleges (passiv)
szemlélés útján tekintendő tárgyakat. Fröbelt nem nagy hangzású
phrasisok emelték győzelemre, hanem állításainak világos és meg-
lepő igazsága. Neki, mint Krisztusnak, apostolokra volt szüksége,
kik őt ismertessék és eszméit közérthetővé tegyék. Elvei és fog-
lalkoztató eszközeinek használati módja élvezhető alakban előbb
német, később francia s jelenleg magyar nyelven jelent meg; ez
utólsón Szabó Endre képezdeigazgatótól, kinek első érdeme ha-

zánkban, hogy Fröbel végre a magyar tanügyi irodalomban is
képviselve van, miután nevelési eszméje gyakorlatilag hazánkban
már több helyt alkalmaztatik. E sorok írójának is legnemesebb
feladatául jutott, a Fröbel-gyermekkeresztészet Kolozsvár városá-
ban napról-napra ismeretessé, vonzóvá, honossá tenni.

A fencimzett mű érdemleges bírálatába igen szerényen
merek bocsátkozni.

Fejlődő viszonyaink mostohasága mellett is követelni lehet
és kell, hogy egy mű, mely bár élő eszméket és elveket tartalmaz,
de magát fordításnak nem vallja: ezen elveket és eszméket a szer-
ző egyéniségevel adja vissza, a szerzőnek az eszmét, mintegy
ujolag eredeti tárgyának alakjába kell öntenie. Egy ily mű aztán,
mely ezen igénynek megfelel, tökéletes jogosultsággal bír, mivel
így haszna van. Mert, midőn valaki egy kedvenc eszméjét benső-
séggel, melegedettséggel karolta fel, és azt új, eddig nem ismert
alakban juttatja nyilvánosságra: az eszme ezen új alak által meg-
gazdagodott és így több egyéniség által fölkaroltatván, használat-
ba vétetvén, becse emeltetik, tisztáztatik s az eszme tovább érik.
Hogy Szabó E. ur műve megfelel-e ezen követelménynek? alig
lehet igent mondanom, miután az átdolgozó, Fröbel eszméjének új
egyéni alakot éppen nem kölcsönzött. Szabó E. ur különben nem
is tart fen magának semmi érdemet e részben; miután művét
nohány elhallgatott paedagog műveiből élőszavakban állította ösz-
sze; de kitűnő, mély értelemmel, és ritka egyszerűséggel, s mond-
hatni, ernyedetlen szorgalommal van írva, miután a Fröbel-irodalom
legjobb termékeit egy szerves egészszé gyűjtötte, szedte össze.

Mind a mű bevezetésében, mind annak alapelveit fejtegető
elméleti részében rövidege dacára is, kimerítően, könnyen fel-
foghatóan értelmezi Fröbel nevelési eszméjét; úgy hogy a ki éber
figyelemmel átolvasta egyszer: határozott és tiszta fogalmat szer-
zett arról magának.

A gyakorlati, vagyis a foglalkozó eszközöket és ezeknek
használati módját tárgyaló rész is oly értelmesen és világosan van
szerkesztve; a foglalkozó eszközöket mutató ábrák oly hiven van-
nak eltalálva, hogy azokon bárki is fennakadás nélkül eligazod-
hatik.

Fröbel minden életbevágó feltalált s még Marenholtz-Bü-
low és Köhler által tökélyesített gyermek-munkanemek is, el-
kezdve a fél éves kisdéd játékszerétől, a labdától, a komolyabb
gyermek foglalkozásig, mind megtalálhatók szerző e művében;
sőt még általa is gazdagítva ott találjuk az u. n. gyöngyfüzést.
Nem hiányzik onnan a lékemelő, szívnemesítő vallásos és munka-
dalok egy neme se; ott találjuk a test felfrissítő és ügyesítő vál-
tozatos torna- és testgyakorlatokat; a tanulságos társas játékok
különbféle nemeit, melyekben oly örömet lel a keréssel is boldog-
nak lenni tudó gyermekvilág.

Fröbel bizonyos egymásutánban, korszerű fejlettség szerint,
osztja be játékmunka nemeit, melyek között első helyen találjuk
a fél éves kisdéd játszó eszközét, a labdát, mely a nyugtalan pi-
ciny kezeckék mulattatására szolgál, puha, gömbölyded, ilyen
meg amolyan irányu mozgást eszközöző tulajdonságánál fogva, mely
rendesen Fröbelnél többféle színben jelenik meg a kis mosoly-
gó szemek bámulatára; itt találjuk mindjárt a tekét, kockát,
még mint egészben szereplő elemeket, majd később összetett tár-
gyak nyujtanak a kisdéd emberkének különböző fogalmakat; a
színes labdák, teke és henger után, melyekben az elkülönített
egészlet mutatja be Fröbel, következik a nyolc kisebb kockára
osztott kocka, mely már az egésznek osztásáról, az egyes részek-
nek az egészhez való viszonyáról, arányáról, tehát a tört számokról

nyujt fogalmat; szóval: alak és mennyiségtani ismeret és fogalomszerzésre hívja fel önként a kutatni szerető tevékenységet.

Általában, a kézi ügyesség, szemmérték, izlés, szép iránti érzék, számolásban való jártasság stb. fejlesztésére a többi foglalkozó eszközök, minők pl. a hasábok, borsómunkák, kirakó-veaszókkal való ezer- meg ezer alaktani, építészeti munkálatok, a körkirakójáték, papirgyűrés, papirfűzés és fonás, papirhajtogatás, papirkimetszés és leragasztási gyakorlatok, az agyagmintázás, mint a szobrászat előjátéka, gazdag eszmékkel, s a mi fő „kitalálással”, kitartó munkásságra való szoktatással szolgálnak tápanyagul a gyermek lelkének, mi által a haza ezen gyermekkertekből kikerült kis lényekben, gondolkodni tudó, értelmes és szakembereknek birtokába jut.

A számos ábrákkal ellátott kiállítás, a kiadó derék Petrik Géza dicséretére válik. Melegen ajánljuk néptanítóink, s általában a gyermeknevelés iránt érdeklettek figyelmébe.

Kőrösi Csoma János,
a kolozsvári gyermekkert és kisedővoda vezérője.

VIDÉKI ÉLET.

Bálványos-Váralja, 1871 jun. elején.

Mind vártam: talán egyházvizsgáló bizottságunk — e lapok hasábjain — közzé teszi a széki egyházmegyében lefolyt vizsgálat eredményét, s akkor — a többi közt — b.-váraljai ref. egyházunkat érdeklő dolgok is közölve lesznek; de várakozásom: mindez ideig hiában volt! Kérem tehát az alább irtak közlését:

Pünköst első napján „A b.-váraljai ev. ref. egyházi előljáróságunk” című levelet kaptunk. A levél így hangzik:

Tisztelt ev. ref. egyház! Felejthetetlen néhai nőm, Herceg Rózália emlékére 100, egy száz o. é. forint alapítványt teszek a b.-váraljai ev. ref. egyház számára: etédi Herceg Rózália, Nagy solymosi Ince Ferencné, alapítványi név alatt, oly formán, hogy: tíz évig, úgy mint jelen 1871 év Szt-György napjától kezdve, az 1881 év Szt-György napjáig ezen kis tőke, évenként a legcélszerűbben kamatra kiadatván, a kamatok mindig a tőkéhez csatoltassanak; és az ily évenkénti kamatokkal együtt tőkésítendő, újabb-újabb tőkék évenként ismét kamatra kiadassanak, a kezeléssel pontos általam vagy utódaim által is megtekintendő számadás vezettetvén; eltelve pedig a 10 év, a már akkorra felszaporodott tőkének kamata — maga a tőke érintetlen maradván — a bálv.-váraljai ev. ref. iskolában tanuló, szegényebb sorsu fiu és leány gyermekek számára, évenként szükségeltető könyvek és földadroszok vásárlására, vagy egyéb az akkori iskolai előjáróság által — idő szerint célszerűnek látott — a gyermekek erkölcsiségét, s közmívelődésüket előmozdítandó célokra fordítottassék minden évben, az egyház felvirágzására, mely hogy soká fennálljon és viragozzék, lelkemből kívánom!! Áldja és oltalmazza a menyei szt. Isten ez egyházat, az idők szakadatlan során keresztül!!! Kelt Bálv.-Váralján, 1871-ben Május 28-án a szt. lélek kitöltése első napján. Nagy-solymosi Ince Ferenc.

Egyházi közgyűlésünk — melyben ez adomány levél felolvastatott — az alábbi köszönő iratot küldte az alapítványt tevő tekintetes urnak.

20—1871.

Méjjen tisztelt tekintetes ur! A m. t. tekintetes ur idvezült nője, etédi Herceg Rózália nevére tett alapítványa, nem lep-

te meg egyházközségünket, mert ez — az egyház és népnevelés szt. ügye iránti meleg érdekeltségének nem legelső nyilatkozata; nem lepte meg, mert megszokta egyházközségünk ott, hol áldozatról van szó, a tekintetes ur nevével találkozni; nem lepte meg, de erősebbé tette minden egyháztag kebelében azon meggyőződést, hogy a m. t. tekintetes ur nem csak szóval: de tettel is; nem csak egyszer, de többszörös áldozattal is kívánja munkálni egyházunk felvirágzását.

Hálás tiszteletre kötelez el mindnyájunkat ez adomány, mert a jövő nemzedék erkölcsi és szellemi fejlődésének alapját látjuk benne; hálás tiszteletre kötelez el mindnyájunkat, mert a m. t. tekintetes ur áldozat készségét, mint oázst tünteti fel, a mai anyagi kor terméketlen pusztáján!

Fogadja azért a m. t. tkts ur, hálás tiszteletünk köszönet nyilváníását; fogadja szívből jövő jó kívánatunkat: éltesse az Isten a m. t. tkts urat még számos éveken át, családjá, egyháza és hazája örömére, boldogítására; vegye el nemes tettének jutalmát az öntudatban, melyet neveljen a most elvetett mag egykori gazdag gyümölcsözésének szemléltetése!! Az idvezült nő sirja felett pedig — kinek tisztelt nevét viselendi ez alapítvány — lebegjen a jelen- s utókor hálás emlékezte, kegyelete!! A bálv.-váraljai ev. ref. egyház május 29-én tartott közgyűléséből.

Csiszár László, ev. ref. pap. Nagy István, h. algondnok. Deák András, s. k.

Ezzel kapcsolatban, az alábbiakat kívánom még feljegyezni:

Tek. N. S. Ince Ferenc ur ev. ref. egyházunk számára bortárt alakítandó: élethossziglan 10, az-az tíz veder bort ígért; az első tíz vedret folyó évben ki is adta.

Ezenkívül, bálv.-váraljai ev. ref. egyházunk tagjai 220 oszt. frtot adtak össze, templomunk elrongyolott fedelének egészben megújítására, mely összeghez t. Ince Ferenc ur 10, az-az tíz oszt. frtal járult.

Tisztelet a b.-váraljai ev. ref. egyház igénytelen tagjainak, kik ez összeget, midőn összeállíták, vallásos buzgoságuknak adták jelét; de tisztelet tkts Ince Ferenc urnak, ki Istentől és a saját ernyedetlen szorgalma után nyert talentumokkal úgy sáfárkodik, hogy mások is látván az ő jó cselekedeteit, példáját követik.

Adjon az Isten sok oly buzgó, s áldozni tudó egyháztagokat, mint a milyen t. N. S. Ince Ferenc ur! Éljen sokáig!

Csiszár László,
bálv.-váraljai ev. ref. pap.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Mai számunkkal bezárjuk a félévet s tán, dicsekedés nélkül mondhatjuk el: a m a n e m e s h a r c o t m e g h a r c o l t a m Eleitől fogva kijelentettük, hogy mi nem világ-irodalmi dicsfényt állottunk ki a versenytérre; hanem helyzetünket, és érdekeinket felismervén, becsületes szándékkal szolgálni akartunk erdélyi superintendenciánk specialis viszonyainak. Mennyire feleltünk meg e célnak, azt olvasóink ítéletére bizzuk; de öntudatunk megnyugtat, hogy e rövid félév alatt is, lapunk szűk terjedelméhez képest, mindig színvonalán állottunk a kérdéseknek, és nem utánuk baktattunk, hanem discussio tárgyává emelvén, azokat megelőztük s így nem kis mértékbe folytunk be azok szerencsés megoldására. Amaz általános kérdéssel szemben, mely a ma-

gyar protestantismust érdekli, véleményünket függetlenül kimondtuk és ki fogjuk mondani ezután is, mert nem érezzük magunkat legyőzve sem a tisztos öregség iránti kímélet, sem a csalhatatlannak affectált tudományosságnak nem egyszer kemény és tulszigoru itélete által. Ennek köszönhetjük, hogy nem csupán olvasóink, hanem előfizetőink is napról-napra szaporodtak; s azon reményben vagyunk, hogy e bizalmi nyilatkozat hova-tovább mind inkább meg fogja tisztelni nemes törekvésünket, önzés nélkül való szolgálatunkat. Erre felkérjük minden úgbarátunkat. „Prédikátori tárunkat“ — expeditioi zavarok kikerülése tekintetéből — jövő számunkkal küldjük meg, melyet minden volt előfizetőnk meg fog kapni; valamint az újak is, kedvezmény gyanánt. Nem hiszszük ugyan, hogy egyetlen egy előfizetőnk is elveszitsük: mind a mellett felkérjük, hogy vagy előfizetéseiket, vagy megrendelésüket mielőbb megújítani sziveskedjenek, mert felesleges példányokat nem fogunk nyomatni. A viszontlátásra, egy hét múlva!

— (Nyilatkozat személyes ügyben.) Miután az „Erd. P. Közl.“ ismételve (19. és 24. sz.) azt állítja felőlem, hogy én azt és annak íróit orthodoxoknak és ultramontanoknak nyilvánítottam:

ezennel kijelentem, hogy kérdéses cikkemben (l. „Egyházi Reform“ 4. sz.) egyetlen-egy szó vagy mondat sincs, melyre a fentebbi állítást észszerűleg feltehetni lehetne.

Hosszas idézetekkel nem kívánom foglalni itt a tért, hanem egyszerűen utalok a hivatolt cikk egész terjedelmére, s e lap közönségét, mennyiben az előtte ismeretlen lenne, kérem, hogy csupán annak elolvasása után mondjon felőlem ítéletet.

A királyhágbóntuli testvéreket pedig, kiktől amaz állítás származék, kérem, hogy ha már csakugyan vitáznunk kell egymás ellen a „Reform“ kérdésében: legalább ne értsük félre egymást s felesleges keserűséget ne elegyítsünk atyafiúi érzelmeink közé, melylyel vagyok irányokban. Hód-Mező-Vásárhely, jun. 23. 1871. Szeremlei Samu.

— Mentől nagyobb becsüléssel viseltetünk e cikkecske írójának tudományos készütsége és munkálkodása iránt: annál nagyobb örömkünkre szolgál e nyilatkozata. De engedje meg, hogy nekünk, kik nemes szándékkal kezdtük el munkásságunkat, és egész lelkesedéssel csügünk a végcélnak legalább megközelítésén: véghetetlenül fájt, hogy éppen ő egy lehellet alatt beszél rólunk s az ultramontan „Religiórúl“, így szólván: „bármily méjjség választja is el a két lapot vallási és egyházi álláspontjaik, s egész törekvéseik tekintetében egymástól, jelenleg kénytelenek vagyunk együtt említeni azokat...“ Bármennyire ova-kodunk a sorok közt olvasni, melyhez nincs is joga becsületes írónak: e nyilatkozatnál még is oly váddal állottunk szemben, melyet szó nélkül nem hagyhatánk; mert egyiránt tiltakozott el-lene úgy meggyőződésünk, mint becsületes törekvésünk. Nekünk — úgy látszik — a központi e nemű sajtóval szemben, az a feladat jutott, hogy folytonosan parirozzuk az ellenünk irányzott elég kemény megtámadásokat vagy egy, vagy más irányban ugyan. szerkesztőjével, mint más munkatársaival szemben. Sajnálattal teszszük, de megteszszük ezután is; holott éppen mi minden egyes alkalommal ünnepélyesen nyilatkoztunk: hogy testvéri, atyafiságos solidaritásban akarunk állani még a „Reform“

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS;

kérdésében is, melynek mi nem antipodesei, csupán egy variatioja vagyunk. Vitatkozzunk hát „de félre ne értsük egymást s felesleges keserűséget ne elegyítsünk atyafiúi érzelmeink közé“. (Szerk.)

— Hogy az irodalmi immoralitas minő méjjen sülyedhet alá, azt eléggé bebizonyította a helybeli „Magyar Polgár“ egyik legközelebbi számában, midőn a N.-Enyeden tartott közszinatról egy oly közleményt hozott, mely teljesen méltatlan ugy e testület működésével szemben, mint egy oly politikai laphoz, mely erkölcsi feladatának színvonalán áll. Józanon azt várta volna az ember, hogy egy oly zsinatról, mely háromszáz éven keresztül volt háromszázezer emberből álló hitfelekezetnek törvényhozó testülete — igaz — azon az alapon, mely ma már fogalmainknak meg nem felelt; arról a zsinatról, mely válságos idők közepette hazánk alkotmányosságának egyik hatalmas bástyája volt; s mely most éppen azért gyült össze utolszor, hogy népképviselői uton magát úgy szervezze, hogy életet öntvén tagjaiba, ez által jótékonyan folyjon be a közélet minden jóra való törekvéseibe; a „M. P.“ a helyett, hogy e törekvést méltányolná; vagy ha működése gondolkozásával meg nem egyezik: intsen, figyelmeztessen, ha kell, ostorozza magát a dolgot, behatolván annak lelkéig; a „M. P.“ tetszik magának abban, hogy a dél utáni szónokot — Vályi Pált — marosi jegyzőt, ugy mutatja be olvasóinak, a mint az teljességgel nem egyezik meg az igazsággal. Volt egy pár drasticusabb kifejezés beszédében; de általában véve, teljesen megfelelt a várakozásnak, s éppen ezért hatását nem is tévesztette el. Ezen kívül a zsinatnak más négy tagjáról mond el oly dolgokat, melyek a ponyva-irodalom pasquilusainál alantabb állanak és éppen ezért oly távol vannak a valóságtól; mint az irodalmi moralitástól. Ám, a „Polgárnak“ okvetetlenül botrány kell; nem a dolog lényege, hanem az egyén az, melyet meg kell hurcolni a sárban minden áron. Gyümölcséről ismeritek meg a fát!

— Beküldetett szerkesztőségünkhez a Ps. Nagy Sándor által irt „Angol-nyelv levél szerinti önképzés“ IX. X. XI. levél, melyekkel az első rész be van fejezve. Ismételjük, hogy e nyelvtan igen alkalmas a célra, melynek szolgál; s jó lélekkel ajánlhatjuk. Tanodai ifjúságunk, különösen a jelen nyári szünetidők alatt, e téren nemesebbel alig foglalkozhatik. Egy levél ára 30 kr. Kapható Debrecenben.

„ARANY-KÖNYV.“

N.-Enyed, jun. 26-án, 1871.

Nagy tiszteletű szerkesztőség! Atyafiságos tisztelettel kérem az „Erd. Prot. Közlöny“ n. t. szerkesztőségét, méltóztat az „Arany-könyv“ rovatban az itt következő sorokat mielőbb közzé tenni:

Főtiszteletű püspök Nagy Péter ur az Enyeden üléselő zsinaton léte alkalmából egyházunknak roskadozó tornya helyre-javítására gyült tőkét, 5 db. császári kir. arannyal növelni kegyeskedett.

Fogadja a buzgó főpásztor nagylelkű adományáért nagy-enyedi egyháza leghálásabb köszönetét. Szilágyi Farkas, nagy-enyedi ev. ref. pap.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.